

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego

Opracował: Zespół Roboczy powołany ds. Opracowania
Strategii ORSG Powiatu Sępoleńskiego
w składzie:
Barbara Wiśniewska, Lidia Sokulska-Tłok,
Natalia Szczepańska, Iwona Sikorska,
Tomasz Kowalczyk, Artur Zabrocki

Spis treści

1. Wstęp	3
1.1. Założenia Strategii	3
1.2. Elementy Strategii	4
1.3. Proces tworzenia Strategii	5
2. Diagnoza	10
2.1. Podział terytorialny i sytuacja demograficzna	10
2.2. Rynek pracy	20
2.3. Pomoc społeczna	29
2.4. Ochrona zdrowia	41
2.5. Edukacja	45
2.6. Kultura	58
2.7. Obszary problemowe wymagające rewitalizacji	60
2.8. Środowisko przyrodnicze	62
2.9. Infrastruktura techniczna	69
2.10. Podsumowanie diagnozy	79
3. Terytorialny wymiar wsparcia	81
3.1. Uzasadnienie terytorialnego wymiaru wsparcia	81
3.2. Spójność obszaru objętego Strategią	87
4. Cele rozwojowe	88
4.1 Cele rozwojowe	88
4.2 Spójność z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi	90
4.3 Komplementarność Strategii z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie powiatu, gmin	92
5. Priorytety inwestycyjne	93
6. Tryb i zasady naboru projektów	100
6.1. Nabór projektów	100
6.2. Kryteria wyboru projektów	101
7. Lista przedsięwzięć oraz instrumenty realizacji	103
7.1. Lista projektów podstawowych	105
7.2. Lista projektów rezerwowych	126
7.3. Lista projektów komplementarnych	133
8. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze	149
8.1. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze wynikające z RPO WK-P 2014-2020	149
8.2. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020-Plan Modernizacji 2020+	150
9. System wdrażania i monitorowania	151
Spis tabel, wykresów i map	154

1. Wstęp

1.1. Założenia Strategii

Podejście terytorialne zdefiniowane zostało w Umowie Partnerstwa i oznacza odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz określania ich na podstawie potencjałów i barier rozwoju poszczególnych terytoriów. Wymiar terytorialny polityki rozwoju jest płaszczyzną koordynacji wyznaczonych celów i działań podejmowanych w zakresie poszczególnych dziedzin, a polityka rozwoju oparta o zasadę zintegrowanego podejścia terytorialnego powinna wspierać proces wzmacniania spójności celów i działań rozwojowych widocznych przede wszystkim na poziomie lokalnym. Wynika to z roli, jaka przypisana jest do dynamicznych relacji funkcjonalno-przestrzennych i jest związana z koniecznością zmiany sposobu współdziałania władz samorządowych na rzecz rozwoju przekraczającego tradycyjne granice formalnych podziałów administracyjnych. Terytorialny aspekt polityki realizowany jest m.in. przez określenie (wyznaczenie) obszarów funkcjonalno-przestrzennych związanych z procesami gospodarczymi, społecznymi i przyrodniczymi celem lepszego wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju. Zintegrowane podejście terytorialne stanowi również jedną z podstawowych zasad strategicznych dokumentów krajowych: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR), która stanowi podstawę realizacji dla działań wspieranych ze środków Wspólnych Ram Strategicznych (WRS), w tym w szczególności z funduszy strukturalnych w Polsce.

Polityka terytorialna stanowi instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020+ poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020, przyjęte przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 30 października 2013 r., zakładają cztery poziomy, na których będzie odbywał się proces planowania i wdrażania polityki terytorialnej:

1. **Poziom wojewódzki** – obejmuje miasta Bydgoszcz i Toruń oraz ich obszar funkcjonalny tzw. (ZIT wojewódzki);
2. **Poziom regionalny i subregionalny** – obejmuje miasta Włocławek, Grudziądz i Inowrocław wraz z ich obszarami funkcjonalnymi (OSI regionalny i subregionalny);
3. **Poziom ponadlokalny (powiatowy)** – obejmuje swym zasięgiem obszar powiatu ziemskiego (Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego);
4. **Poziom lokalny** – rozwój w ramach idei rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność lokalną (RLKS).

Polityka terytorialna na poszczególnych poziomach zarządzania będzie realizowana w oparciu o proces programowania, którego podstawą będą strategie rozwoju określające uwarunkowania, specyfikę oraz kierunki i przedsięwzięcia rozwojowe. Pozwolą one na sformułowanie logiki funkcjonowania oraz wskazanie celów, zadań i środków ich realizacji. Obszar powiatu sępoleńskiego objęty jest wdrażaniem trzeciego poziomu polityki terytorialnej, tj. realizować będzie zapisy **Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego**. Przedmiotowa Strategia wskazuje specyfikę danego obszaru, cele, zadania i środki realizacji. Dokument ten uwzględnia specyfikę społeczno-gospodarczą oraz funkcjonalną i przestrzenną rozpatrywanego obszaru i stanowić będzie instrument umożliwiający podjęcie wspólnych działań na rzecz rozwiązywania problemów społeczno-

gospodarczych ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Ponadto Strategia uwzględnia różne źródła finansowania, a w odniesieniu do przedsięwzięć realizowanych w ramach alokacji dla polityki terytorialnej w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, uwzględnia zarówno inwestycje z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, jak i Europejskiego Funduszu Społecznego.

Opracowana Strategia jest spójna ze strategią rozwoju województwa oraz krajowymi i wspólnotowymi dokumentami strategicznymi czy programowymi, a jej celem nadrzędnym jest rozwiązywanie problemów danego obszaru. W procesie opracowania strategii zapewniona została ścisła współpraca z Samorządem Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Ponadto, w proces przygotowania i realizacji Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego zaangażowane zostały wszystkie instytucje i podmioty, które mogą mieć wpływ na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej ORSG Powiatu Sępoleńskiego, m.in. jst, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz gospodarczy, instytucje rynku pracy, organizacje skupiające pracodawców, instytucje pomocy i integracji społecznej, Lokalna Grupa Działania, szkoły i placówki prowadzące kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, kościoły i związki wyznaniowe.

Ustalenia wynikające z opracowanej strategii będą przedmiotem negocjacji pomiędzy Zarządem Województwa, jako IZ RPO, a jednostkami samorządu terytorialnego danego obszaru. W wyniku negocjacji zostanie przygotowany i podpisany *Kontrakt Regionalny*, jako porozumienie pomiędzy danym układem terytorialnym, a Instytucją Zarządzającą. Ustalenia wynikające z *Kontraktu* będą określały wzajemne zobowiązania stron w zakresie realizacji planowanych i ustalonych przedsięwzięć w odniesieniu do źródeł ich finansowania oraz zakładanych do osiągnięcia wskaźników.

Strategia ma służyć, jako skuteczne narzędzie w procesie rozwoju Powiatu. Dzięki powiązaniu jej celów z planowanymi do realizacji działaniami, zapewniona zostanie ich kompleksowość oraz znacznie lepsza efektywność gospodarowania zasobami i środkami finansowymi. Strategia, oprócz wskazania kierunków rozwoju, stanowić ma podstawowy instrument służący pozyskaniu funduszy unijnych oraz krajowych środków finansowych w perspektywie finansowej 2014 – 2020. Strategia po uzyskaniu pozytywnej opinii IZ RPO WK-P, będzie podstawą do uruchomienia konkursów z tzw.: „kodem dostępu”.

1.2. Elementy Strategii

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego pozwala na identyfikację i charakterystykę specyfiki obszaru, jak też określa kierunki rozwoju oraz wskazuje najważniejsze priorytety inwestycyjne. Dokument ten będzie stanowił ważne narzędzie informowania, wdrażania, koordynowania i kontroli w odniesieniu do procesu rozwojowego.

W szczególności Strategia będzie umożliwiała:

- identyfikację i formułowanie problemów ważnych dla danego obszaru wraz ze wskazaniem sposobów ich rozwiązywania lub łagodzenia,
- formułowanie celów rozwoju,
- kreowanie nowych sposobów działania,
- wskazywanie zagadnień gospodarczych, w tym problemów istotnych dla tego obszaru,
- wskazanie rodzajów działań ukierunkowanych na poprawę jakości życia,

- zidentyfikowanie i podjęcie działań na rzecz wzmocnienia i utrzymania stałej przewagi konkurencyjnej,
- wykreowanie instrumentów na rzecz sprawnego zarządzania.

Zadaniem strategii jest dostarczenie podstaw racjonalnego działania. Strategia opracowana została w oparciu o proces planowania przyszłego rozwoju. Strategia stanowi jakościową koncepcję przyszłości, jest zbiorem celów i zadań oraz głównych przedsięwzięć koniecznych, by powiat sępoleński, jako zidentyfikowany obszar funkcjonalny, stał się nowoczesnym, przyjaznym środowisku przyrodniczemu i mieszkańcom, konkurencyjnym gospodarczo – regionem województwa kujawsko-pomorskiego.

Współdziałanie Powiatu oraz pozostałych jednostek terytorialnych zainicjowano Porozumieniem zawartym dnia 03 września 2014 r. Efektem tego Porozumienia jest niniejsza Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego. Strategia ta jest odpowiedzią samorządów Gmin: Kamień Krajeński, Sępólno Krajeńskie, Sośno i Więcbork oraz Powiatu Sępoleńskiego na wyzwania, jakie niesie za sobą nowa perspektywa finansowa budżetu UE na lata 2014-2020.

1.3. Proces tworzenia Strategii

Punktem wyjściowym w procesie realizacji założeń polityki terytorialnej było zawarte w dniu 03 września 2014 r., porozumienie na rzecz rozwoju „Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego”. Sygnatariusze porozumienia, wspólnie podjęli decyzję o opracowaniu Strategii własnymi zasobami kadrowymi. Zgodnie z zapisami porozumienia powołano Zespół ds. opracowania Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego (uchwała KS nr 4/2015 z dnia 13.02.2015 r.). Odpowiedzialnym za wdrożenie, realizację zapisów porozumienia oraz współpracę z Marszałkiem Województwa Kujawsko-Pomorskiego został Starosta Sępoleński.

Strategia powstawała przy ścisłej współpracy władz Powiatu i Gmin wchodzących w skład Obszaru, pracowników zespołu powołanego ds. opracowania Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego, przedstawicieli instytucji i jednostek organizacyjnych, stowarzyszeń, podmiotów gospodarczych działających na jego terenie oraz zainteresowanych tematyką mieszkańców.

Bardzo ważnym etapem w tworzeniu Strategii ORSG Powiatu Sępoleńskiego była analiza dokumentów będących w posiadaniu władz samorządu powiatowego oraz Gmin wchodzących w skład Powiatu, danych Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych), jak również ogólnodostępne informacje na temat Powiatu i Gmin wchodzących w jego skład. Uzupełnieniem tych informacji i wniosków z nich wyciągniętych było przeprowadzone wśród mieszkańców powiatu sępoleńskiego badanie ankietowe, wzór ankiety stanowi załącznik nr 1 do strategii. Pozyskane dane, posłużyły do przygotowania diagnozy ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

Ankietyzacja to instrument badawczy pozwalający rozeznąć potrzeby lokalnej społeczności. Przeprowadzono ją na terenie Powiatu Sępoleńskiego w styczniu i lutym 2015 roku w rozbiciu na poszczególne gminy oraz powiat, tj. gminę Kamień Krajeński, Sępólno Krajeńskie, Sośno, Więcbork oraz Powiat Sępoleński. Na terenie gmin ankiety rozdawane były mieszkańcom poszczególnych sołectw na zebraniach sołeckich oraz mieszkańcom miast na zebraniach zarządów miejskich. Powiat Sępoleński do rozdysponowania kwestionariuszy ankiet wykorzystywał szkolenia i konferencje. Analiza ankiet dystrybuowanych wśród mieszkańców pozwoliła określić, jakie są najistotniejsze problemy, potrzeby i możliwości rozwojowe ORSG.

Kwestionariusz ankiety składał się z pięciu pytań, w których wyodrębnia się szczegółowe obszary będące bazą do zbadania problemu. Na końcu kwestionariusza jest metryczka, której wypełnienie nie było obowiązkowe.

Szczegółowe informacje zawierają poniższa tabela i wykresy.

Tabela 1. Zestawienie ankiet

Jednostka organizacyjna	Ilość ankiet	Ilość ankiet oddany				% ankiet poprawnych/ do oddanych
	Rozdysponowa nych	Oddanych	Pustych	Wypełnionych	Poprawnych	
Gmina Kamień Krajeński	200	185	1	53	131	70,81
Gmina Sępólno Krajeńskie	200	172	10	69	93	54,07
Gmina Sośno	88	50	9	12	29	58,00
Gmina Więcbork	564	439	26	173	240	54,67
Powiat Sępoleński	60	52	–	7	45	86,54
RAZEM	1 112	898	46	314	538	59,91

Źródło: opracowanie własne pracowników Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Z tabeli wynika, że łącznie rozdysponowano 1 112 kwestionariuszy ankiet. Ilość ankiet oddanych to 898, z czego 538 było poprawnie wypełnionych i uznanych, jako ważne poprawne - ważne. Uwzględniając wskaźnik procentowy ankiet ważnych w stosunku do oddanych można stwierdzić, że najbardziej zaangażowany w proces ankietyzacji okazał się Powiat Sępoleński, następnie gmina Kamień Krajeński i kolejno gminy: Sośno, Więcbork, Sępólno Krajeńskie.

Analizując wyniki przeprowadzonej ankietyzacji w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego ORSG Powiatu Sępoleńskiego można zauważyć różnice w określonych problemach i potrzebach mieszkańców poszczególnych JST. Opisując poszczególne wyniki, odpowiedzi respondentów należy uwzględnić cały obszar Powiatu Sępoleńskiego.

Szczegółowa analiza ankiet

Pytanie pierwsze ankiety: Jak ocenia Pani/ Pan warunki życia na terenie Powiatu Sępoleńskiego?

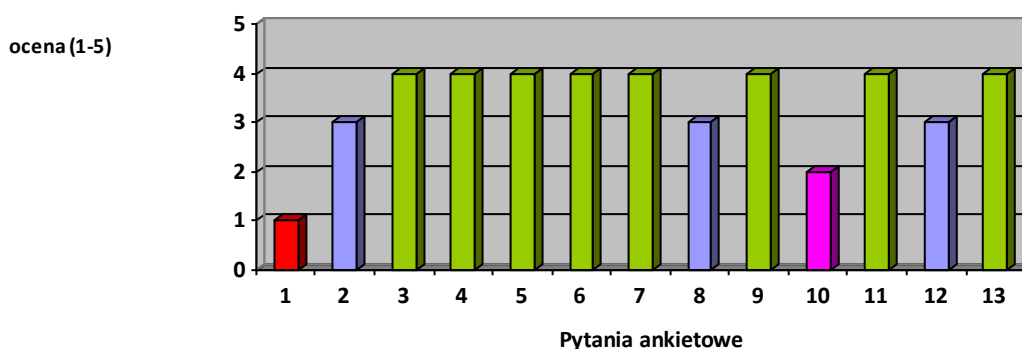
Określono 13 obszarów, które należało oceniać w skali od 1 do 5, gdzie: 5 = bardzo dobrze, 4 = dobrze, 3 = przeciętnie, 2 = źle, 1 = bardzo źle.

I tak:

1. **lokalny rynek pracy** – zdecydowana większość respondentów oceniła **bardzo źle**,
2. **opieka społeczna** – respondenci w zdecydowanej większości ocenili na **przeciętnie**,
3. **opieka zdrowotna** – została oceniona przez ankietowanych **dobrze**,
4. **dostępność do sportu i rekreacji** – oceniono **dobrze**,

5. **opieka nad dzieckiem i edukacja przedszkolna** – zdecydowana większość respondentów oceniła **dobrze**,
6. **szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne** – oceniono **dobrze**,
7. **szkolnictwo ponadgimnazjalne** – zostało ocenione przez ankietowanych **dobrze**,
8. **dostępność do kultury i rozrywki** – respondenci w zdecydowanej większości ocenili na **przeciętnie**,
9. **stan środowiska naturalnego** – oceniono **dobrze**,
10. **stan dróg** – w zdecydowanej większości oceniono **źle**,
11. **sieć usług** – otrzymała przez ankietowanych ocenę **dobrą**,
12. **dostęp do nowych technologii** – respondenci ocenili **przeciętnie**,
13. **bezpieczeństwo mieszkańców** – ankietowani ocenili **dobrze**.

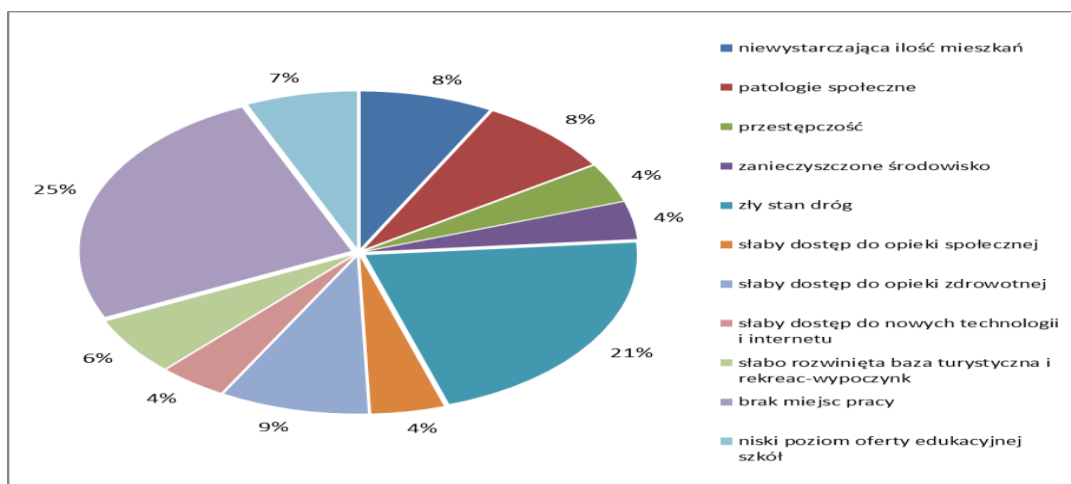
Wykres 1. Szczegółowa analiza ankiet

Z powyższych danych jednoznacznie wynika, że z wymienionych 13 obszarów żaden nie został oceniony bardzo dobrze. Bardzo źle natomiast oceniono lokalny rynek pracy (kolor czerwony), a stan dróg określono na poziomie złym (kolor różowy).

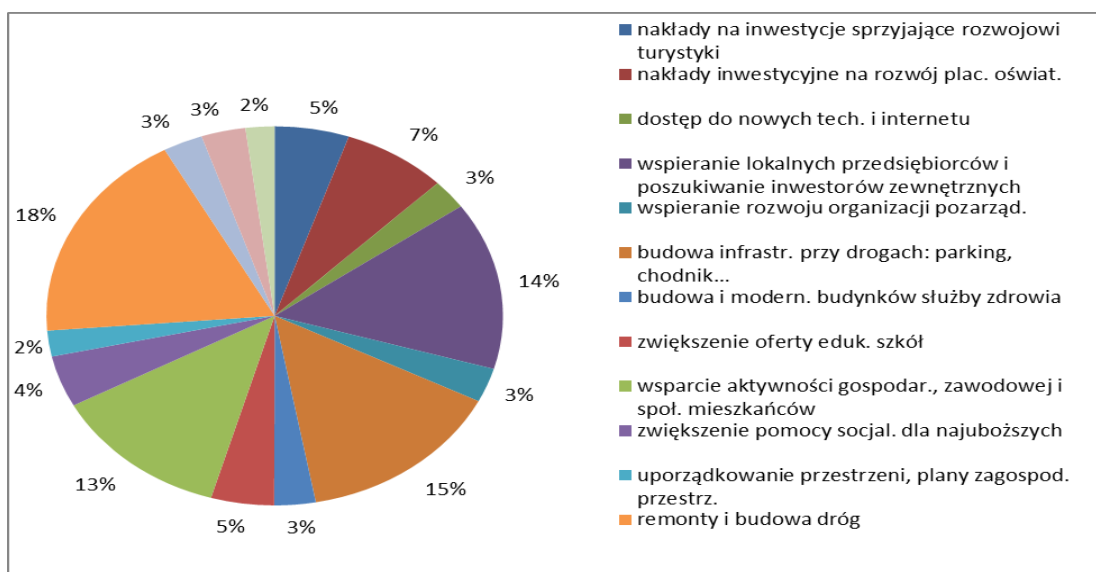
W pytaniu drugim należało zaznaczyć obszary, które są największym problemem obszaru społeczno-gospodarczego powiatu sępoleńskiego. Tu respondenci wskazali wyraźnie dwa problemy z 11.

Największym problemem jest brak miejsc pracy, a następnie zły stan dróg.

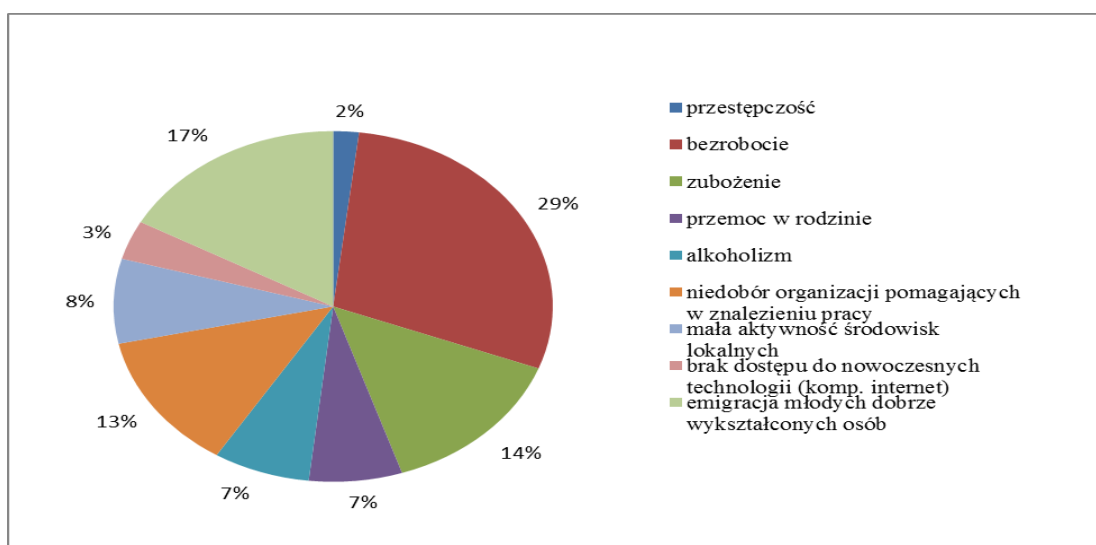

Pytanie trzecie zawiera 15 działań, spośród których należy wybrać te, które miałyby być realizowane w pierwszej kolejności.

Największą ilość punktów otrzymało działanie: remonty i budowa dróg, następnie: budowa infrastruktury przy drogach (parkingi, chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie, zatoki), potem: wspieranie lokalnych przedsiębiorców i poszukiwanie inwestorów zewnętrznych oraz wsparcie aktywności gospodarczej, zawodowej i społecznej mieszkańców.

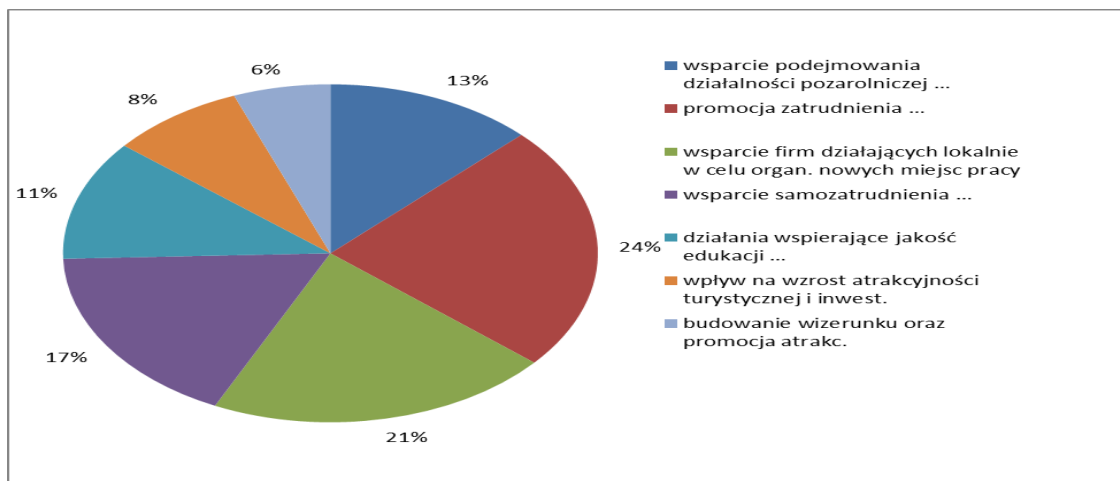

Pytanie czwarte ma na celu określenie problemów społecznych koniecznych do rozwiązania. Tu wyraźnie precyzują się trzy główne problemy społeczne, z których pierwszy to bezrobocie, drugi to emigracja młodych i dobrze wykształconych osób, a trzeci to zubożenie.

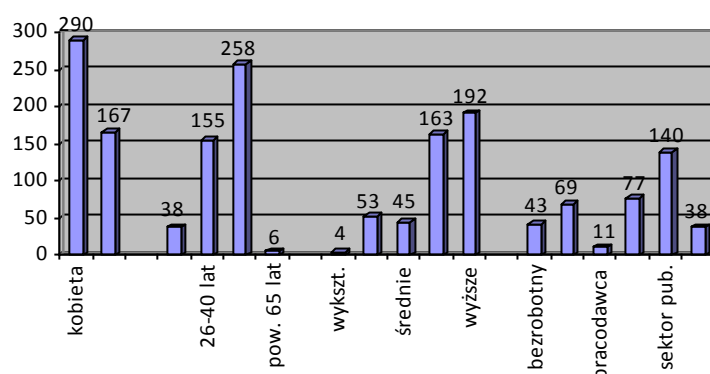
W pytaniu piątym respondenci mieli określić najważniejsze kierunki rozwoju w obszarze społeczno-gospodarczym powiatu sępoleńskiego.

Jako najważniejszy wskazano promocję zatrudnienia oraz wspomaganie przedsiębiorczości, następnie: wsparcie firm działających lokalnie w celu organizowania nowych miejsc pracy oraz wsparcie samozatrudnienia w usługach na rzecz mieszkańców powiatu.

Metryczka

Największą grupą biorącą udział w ankietyzacji na ORSG Powiatu Sępoleńskiego ze względu na płeć były kobiety. Wśród respondentów największą liczbę stanowiły osoby w przedziale wiekowym 41– 64 lat. Ze względu na wykształcenia głównie były to osoby z wykształceniem wyższym oraz średnim zawodowym. Biorąc pod uwagę reprezentowany podmiot/ typ zatrudnienia to byli to pracownicy sektora publicznego oraz rolnicy. Najmniej w tej kategorii było pracodawców.

Wybór propozycji projektowych

Kolejnym bardzo burzliwym i długotrwałym etapem w procesie tworzenia dokumentu było zbieranie, uszczegóławianie, systematyzowanie propozycji projektowych, które odpowiadałyby na zdiagnozowane problemy i jednocześnie mogłyby być finansowane z polityki terytorialnej. Etap ten zapoczątkowany został jeszcze przed podpisaniem porozumienia. Na przełomie maja i lipca 2014 roku w Powiecie oraz w każdej z Gmin Obszaru zorganizowano spotkania dotyczące nowej perspektywy finansowej UE, przedstawiono zasady finansowania i funkcjonowania polityki terytorialnej w województwie kujawsko-pomorskim, zachęcano do czynnego udziału w procesie tworzenia strategii oraz do składania swoich propozycji projektowych. Etap ten w miarę ukazywania się kierunkowych dokumentów i wytycznych przybierał różną formę tj.: zmieniały się wzory fiszek projektowych, propozycje zgłaszane były bezpośrednio do Powiatu, za pośrednictwem koordynatorów gminnych, indywidualnie, grupowo podczas szeregu spotkań, wywiadów, konsultacji i warsztatów tematycznych, które odbywały się zarówno w Starostwie Powiatowym w Sępólnie Krajeńskim jak i w poszczególnych gminach Powiatu Sępoleńskiego, przez cały okres prac nad strategią (do końca maja 2015 roku). Efektem całokształtu prowadzonych wcześniej działań było opracowanie dokumentu „Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego” zgodnego z

ogłoszonymi przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego zasadami przygotowania Strategii dla ORSG. Jednym z elementów składowych Strategii o bardzo ważnym znaczeniu są listy projektów: lista podstawowa, rezerwowa i komplementarna, planowanych do realizacji w Obszarze nie tylko w ramach polityki terytorialnej.

2. Diagnoza

2.1. Podział terytorialny i sytuacja demograficzna

Niniejszy rozdział składa się z dwóch części tematycznych, w pierwszej opisane są podział terytorialny i położenie geograficzne ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Część druga przedstawia społeczeństwo ORSG Powiatu Sępoleńskiego w danych demograficznych.

Podział terytorialny

ORSG Powiatu Sępoleńskiego obejmuje cztery gminy, w tym trzy gminy miejsko-wiejskie i jedną gminę wiejską. W skład powiatu wchodzi:

- gmina miejsko-wiejska Kamień Krajeński,
- gmina miejsko-wiejska Sępólno Krajeńskie,
- gmina wiejska Sośno,
- gmina miejsko-wiejska Więcbork.

Mapa 1. Gminy wchodzące w skład ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Źródło: opracowanie własne, grafika wybory2006.pkw.gov.pl

Powierzchnia obszaru wynosi 791,09 km². W rozbiciu na poszczególne gminy powierzchnia kształtuje się następująco:

Tabela 2. Powierzchnia ORSG Powiatu Sępoleńskiego w 2014r.

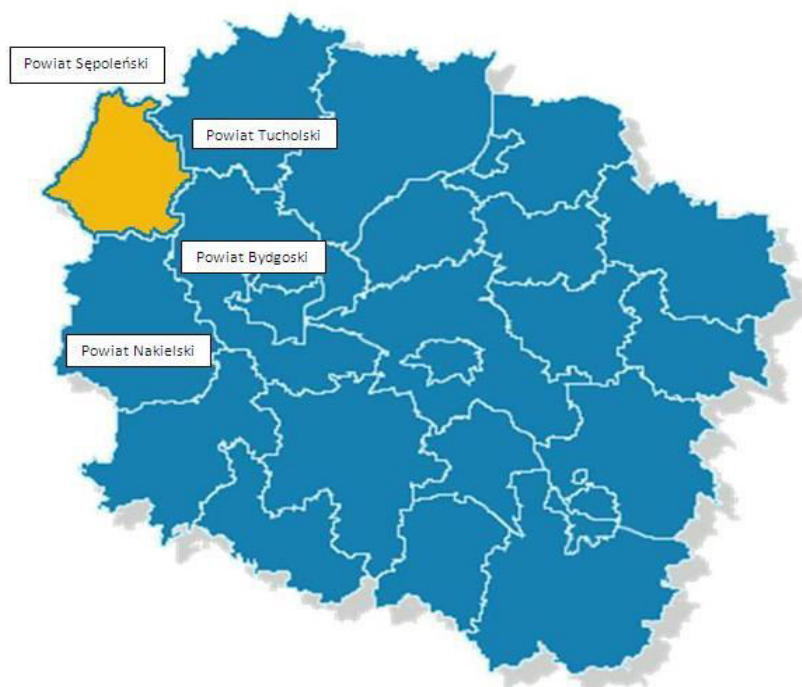
Lp.	Jednostka administracyjna	Powierzchnia (km ²)	Obszar miejski (km ²)	Obszar wiejski (km ²)
1.	Gmina Kamień Krajeński	163	4	159
2.	Gmina Sępólno Krajeńskie	229	7	222
3.	Gmina Więcbork	236	4	232
4.	Gmina Sośno	163	-	163
	RAZEM	791	15	776

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

W województwie kujawsko-pomorskim powiat sępoleński graniczy z powiatami:

- tucholskim,
- nakielskim,
- bydgoskim.

Mapa 2. Położenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: opracowanie własne, grafika wybory2006.pkw.gov.pl

ORSG Powiatu Sępoleńskiego graniczy ponadto z:

- powiatem chojnickim (woj. pomorskie),
- powiatem człuchowskim (woj. pomorskie),
- powiatem złotowskim (woj. wielkopolskie),
- powiatem pilskim (woj. wielkopolskie).

Miasta na terenie ORSG zaliczają się do jednostek małych w skali województwa kujawsko-pomorskiego (Sępólno Krajeńskie – 24 lokata wśród 52 miast) lub bardzo małych (Więcbork – 30, a Kamień Krajeński – 46 lokata).

Wpływ na rozwój ORSG ma m.in. odległość od centrów większych ośrodków miejskich, których funkcje wpływają na zaspokajanie potrzeb mieszkańców.

Tabela 3. Odległość od większych ośrodków miejskich, w tym ośrodków wojewódzkich (w km)

Jednostka administracyjna	Odległość od Bydgoszczy	Odległość od Torunia	Odległość od Chojnic	Odległość od Złotowa
Kamień Krajeński	70	115	22	47
Sępólno Krajeńskie	60	105	31	40
Sośno	42	90	49	50
Więcbork	50	97	43	33

Źródło: www.google.pl/maps

Sytuacja demograficzna

Struktura ludności danego obszaru ma decydujące znaczenie dla procesów planowania społecznego, pozwala na ustalenie zasobów kapitału społecznego oraz wskazuje na rodzaj i skalę potrzeb społecznych.

Liczba ludności

Teren ORSG Powiatu Sępoleńskiego w 2013r. zamieszkiwało ogółem 41 636 osób, w tym w poszczególnych gminach zgodnie z poniższą tabelą:

Tabela 4. Liczba ludności i gęstość zaludnienia na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Lp.	Jednostka terytorialna	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia	Odsetek ludności
1.	Gmina Kamień Krajeński	163	7 028	43	16,88%
2.	Gmina Sępólno Krajeńskie	229	16 111	70	38,69%
3.	Gmina Więcbork	236	13 351	57	32,07%
4.	Gmina Sośno	163	5 146	32	12,36%
	ORSG Powiatu Sępoleńskiego	791	41 636	53	100%
	Województwo Kujawsko-Pomorskie	17 972	2 092 564	116	
	Polska	312 679	38 495 659	123	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Gminą o największej liczbie ludności jest gmina miejsko-wiejska Sępólno Krajeńskie, którą zamieszkiwało 38,69% wszystkich mieszkańców ORSG. Najmniej liczną i najslabiej zaludnioną jest gmina wiejska Sośno. Gęstość zaludnienia ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest bardzo mała na tle województwa oraz zalicza się do najniższych w porównaniu do pozostałych powiatów (21 pozycja z 23).

Porównując lata 2000 i 2013 wskaźnik przyrostu liczby ludności na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego był we wszystkich gminach dodatni. W analizowanym okresie na terenie ORSG liczba ludności wzrosła ogółem o 938 osób.

Tabela 5. Zmiany liczby ludności

Lp.	Jednostka administracyjna	Liczba ludności w 2000r.	Liczba ludności w 2013r.	Zmiana (%)
1.	Gmina Kamień Krajeński	6 875	7 028	2,2%
2.	Gmina Sępólno Krajeńskie	15 684	16 111	2,7%
3.	Gmina Więcbork	13 080	13 351	2,0%
4.	Gmina Sośno	5 059	5 146	1,7%
	ORSG Powiatu Sępoleńskiego	40 698	41 636	2,3%
	Województwo Kujawsko-Pomorskie	2 067 817	2 092 564	1,1%
	Polska	38 253 955	38 495 659	0,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Ruch naturalny ludności

Ruch naturalny ludności uwzględnia fakty zawierania związków małżeńskich, rozwodzenia się, urodzeń i zgonów powodujące zmiany w stanie liczebnym i strukturze ludności według płci, wieku i stanu cywilnego.

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego dane na temat w/w zdarzeń przedstawiają się następująco:

Tabela 6. Przyrost naturalny na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Rok	Urodzenia żywe	Zgony ogółem	Przyrost naturalny
2010	495	370	125
2011	443	371	72
2012	452	358	94
2013	453	391	62

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Wśród poszczególnych gmin ORSG nie odnotowano ujemnych wartości przyrostu naturalnego. W 2013r. najniższy przyrost miał miejsce w gminie Kamień Krajeński (6). Na tle pozostałych powiatów województwa kujawsko-pomorskiego ORSG Powiatu Sępoleńskiego lokuje się na 6 pozycji (razem z powiatem tucholskim) pod względem dodatniego przyrostu naturalnego (najwyższy przyrost o wartości 269 w powiecie toruńskim, najniższy o wartości - 608 dla powiatu m. Bydgoszcz). Wskaźnik przyrostu naturalnego dla województwa kujawsko-pomorskiego w 2013r. wynosił - 632.

Trochę inaczej przedstawia się wskaźnik przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Dla województwa kujawsko-pomorskiego w 2013r., wskaźnik ten był ujemny i wyniósł -0,3, a dla powiatu sępoleńskiego dodatni +1,5 (6 pozycja w województwie). Odnotowano znaczne różnice rozpatrywanego wskaźnika pomiędzy terenami wiejskimi, a miejskimi ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Przyrost naturalny w miastach był ujemny -0,6, natomiast na obszarach wiejskich dodatni +3,0, co plasuje powiat odpowiednio na 2 i 3 miejscu w województwie.

W 2013r. w powiecie sępoleńskim zostało zawartych 212 małżeństw (dla porównania w 2010r. udzielono 292 ślubów) oraz udzielone zostały 82 rozwody (o 30 więcej niż w 2010r.).

Migracje ludności

Migracje ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączone z przekroczeniem granicy jednostki administracyjnej podziału terytorialnego kraju (migracje wewnętrzne) lub granicy państwa (migracje zagraniczne).

W przeciwieństwie do przyrostu naturalnego na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego zarejestrowano ujemne saldo migracji.

Tabela 7. Zjawisko migracji mieszkańców ORSG Powiatu Sępoleńskiego w 2013r.

Ludność na 31 XII 2013	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały			Migracje zagraniczne na pobyt stały		
	Urodzenia	Zgony	Napływ	Odpływ	Saldo	Imigracja	Emigracja	Saldo
41 636	453	391	251	341	-90	4	42	-38

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Prognoza migracji mieszkańców ORSG Powiatu Sępoleńskiego rokuje poprawę sytuacji, nie będzie jednak miała większego znaczenia dla długoterminowej prognozy liczby ludności.

Tabela 8. Prognoza migracji mieszkańców ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Rok	Liczba ludności ogółem	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały			Migracje zagraniczne na pobyt stały		
		Urodzenia	Zgony	Napływ	Odpływ	Saldo	Imigracja	Emigracja	Saldo
2015	41 496	439	397	441	544	-103	8	22	-14
2020	41 085	423	402	411	506	-95	9	22	-13
2035	39 135	345	434	343	423	-80	14	21	-7
2050	36 058	308	439	345	424	-79	14	21	-7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.).

Prognoza liczby ludności

Raporty na temat długoterminowej prognozy liczby ludności (perspektywa do 2050 roku) wskazują, że do 2035r. liczba mieszkańców na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego zmniejszy się o 5,9% (liczba mężczyzn o 6,9% mniejsza, liczba kobiet o 5,1% mniejsza).

Przeprowadzone badania statystyczne prognozują znaczący prawie 20% spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, 10% spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Poniższe wyniki potwierdzają ogólny proces starzenia się polskiego społeczeństwa, który jest efektem m.in. niskiego przyrostu naturalnego, wyższego wieku umieralności, migracji zagranicznych głównie młodych ludzi.

Tabela 9. Prognoza liczby ludności z podziałem na płeć i ekonomiczną grupę wieku na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Ekonomiczna grupa wieku	2013			2035			Zmiany
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Przedprodukcyjny	8 617	4 465	4 152	6 946	3 582	3 364	-19,4%
Produkcyjny	26 428	14 207	12 221	23 791	12 257	11 534	-10%
Poprodukcyjny	6 591	2 093	4 498	8 398	3 493	4 905	27,4%
ORSG	41 636	20 765	20 871	39 135	19 332	19 803	-5,9%
Województwo Kujawsko-Pomorskie	2 092 564	1 014 225	1 078 339	1 959 684	948 803	1 010 881	-6,4%
Polska	38 495 659	18 629 535	19 866 124	36 476 780	17 663 027	18 813 753	-5,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, w tym Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.).

Struktura ludności ze względu na wiek

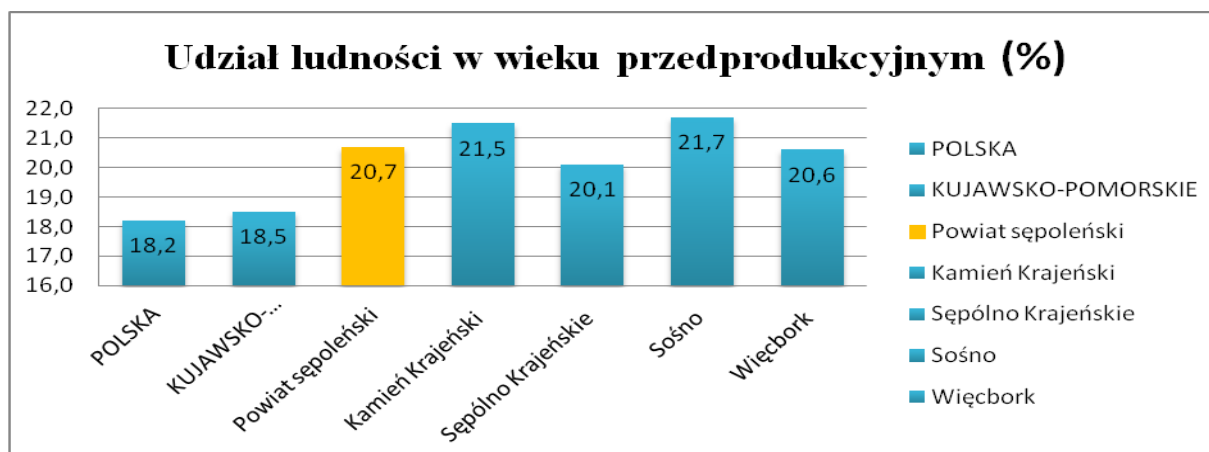
Wskaźnik obciążenia demograficznego, czyli liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, ma szczególne znaczenie m.in. dla analizy takich kwestii jak podaż siły roboczej, popyt na usługi w zakresie edukacji, ochrony zdrowia. Relacja ta jest jednym z determinantów rozwoju gospodarczego.

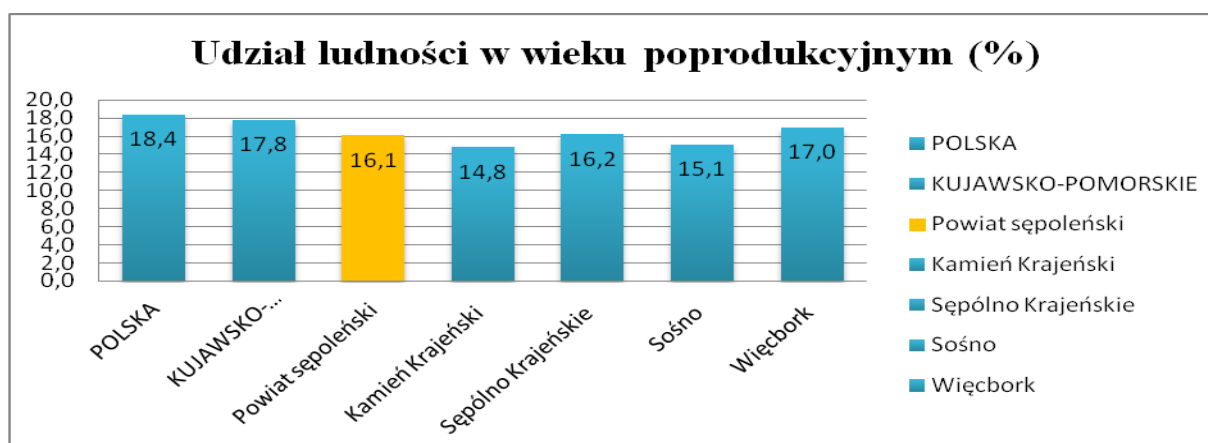
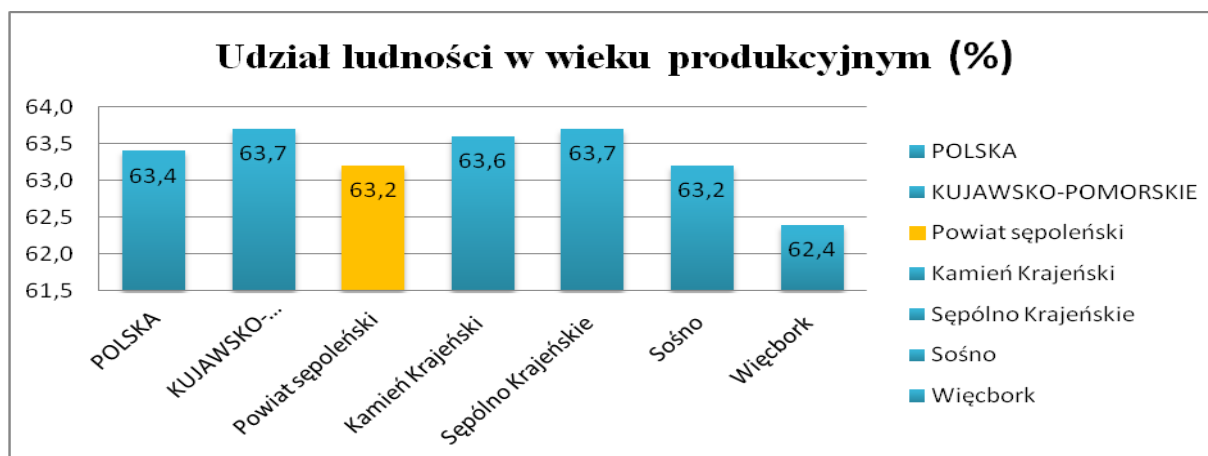
Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18 - 64 lata, dla kobiet – 18 - 59 lat.

W 2013r. ORSG Powiatu Sępoleńskiego zamieszkiwało 8617 osób w wieku przedprodukcyjnym (20,7%), 26316 osób w wieku produkcyjnym (63,2%) i 6 703 osób w wieku poprodukcyjnym (16,1%). Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym przewyższa liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Analizując strukturę wiekową mieszkańców ORSG w stosunku do województwa można zauważyć następujące zależności:

- o 2,2% wyższy udział liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym na terenie ORSG,
- o 0,5% niższy udział ludności w wieku produkcyjnym na terenie ORSG (najmniej korzystny wskaźnik – 62,4% w gminie Więcbork),
- o 1,7% niższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym na terenie ORSG (najniższy wskaźnik – 14,8% - w gminie Kamień Krajeński).

Wykres 2. Struktura wiekowa według ekonomicznych grup wieku w 2013r.

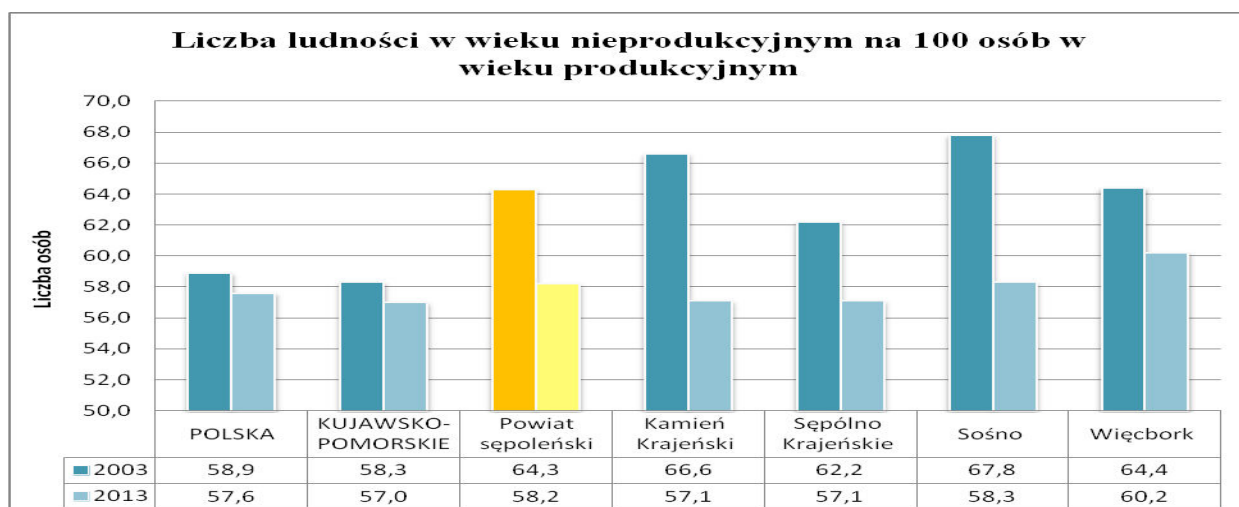

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Na przestrzeni lat 2003-2013 wskaźnik obciążenia demograficznego na terenie ORSG uległ zauważalnej zmianie. Najwyższym wskaźnikiem obciążenia demograficznego ORSG charakteryzuje się gmina Więcbork, natomiast najniższym gminy Kamień Krajeński i Sępólno Krajeńskie.

Wykres 3. Obciążenie demograficzne ORSG Powiatu Sępoleńskiego

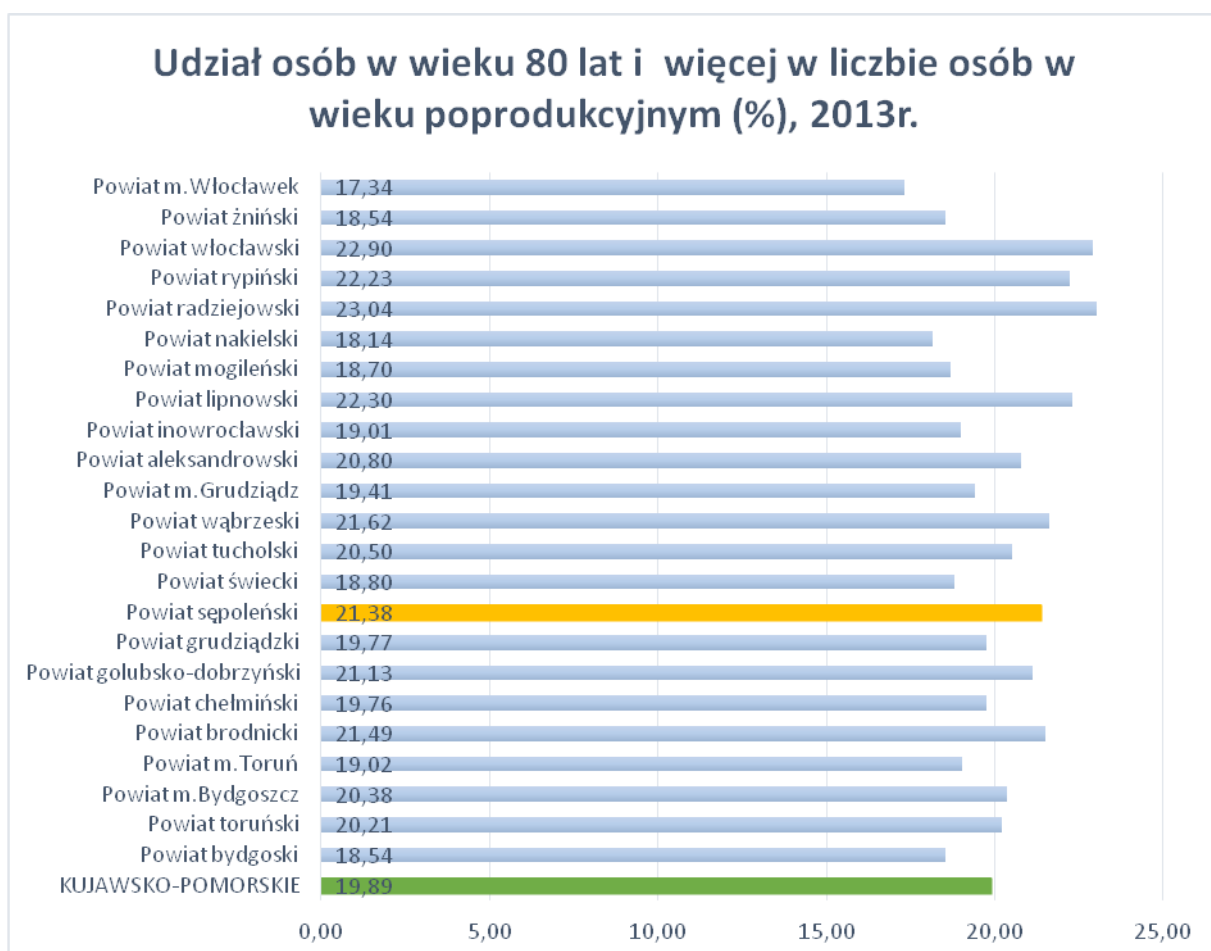

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

W 2014 r. przeciętne trwanie życia dla mężczyzn wynosiło 73,4 lat, a dla kobiet– 81,1 lat. W porównaniu do 1995 r. trwanie życia wydłużyło się o ponad 6 lat dla mężczyzn oraz ponad 5 lat dla kobiet¹.

Wśród mieszkańców ORSG Powiatu Sępoleńskiego w wieku poprodukcyjnym warto zwrócić uwagę na wskaźnik udziału osób w wieku 80+, który na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego dla kobiet wynosi 22,19%, natomiast dla mężczyzn 19,65%. Wartość tego wskaźnika lokuje powiat powyżej średniej wojewódzkiej.

Wykres 4. Udział osób w wieku 80 lat i więcej w liczbie osób w wieku poprodukcyjnym, 2013r.

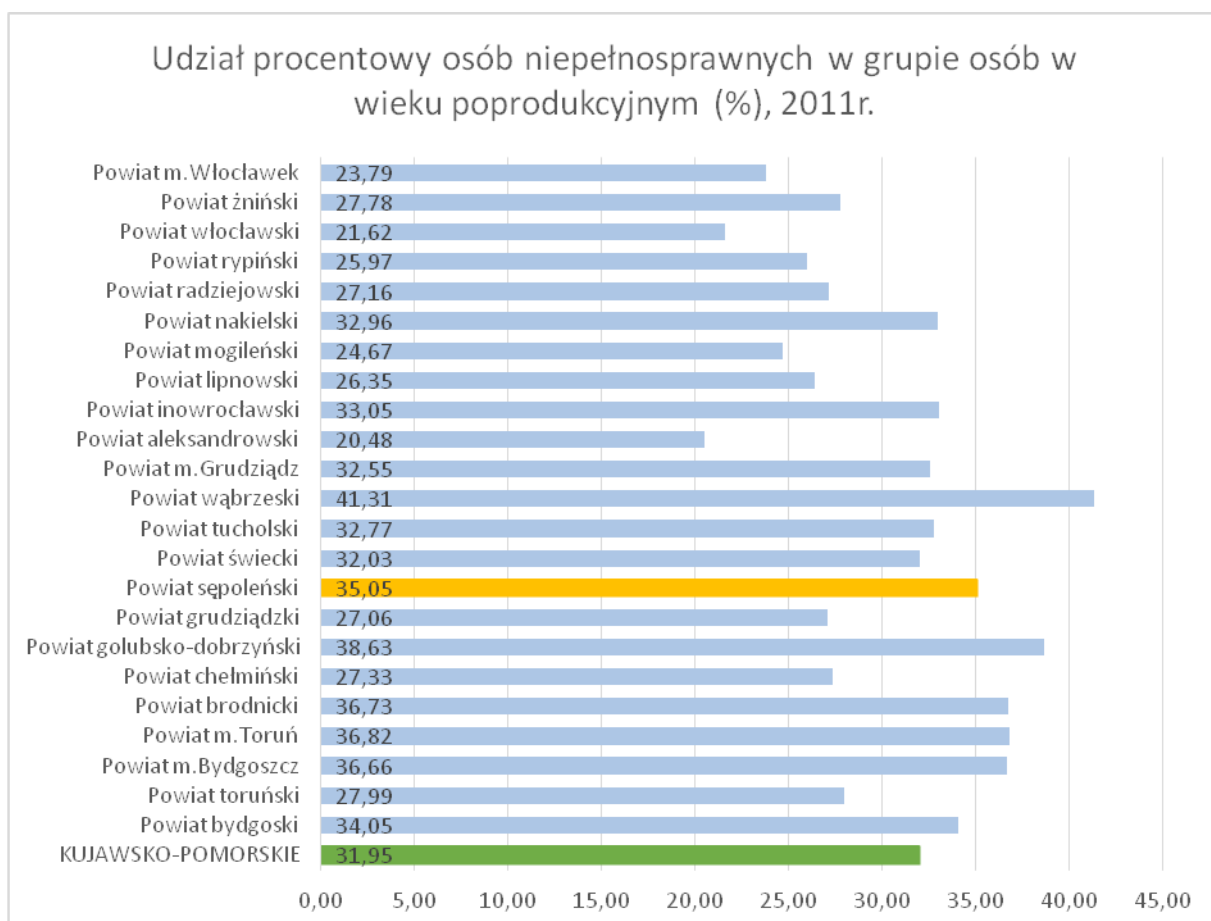

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Ważnym aspektem analizy sytuacji życiowej osób starszych jest stan ich zdrowie i sprawność fizyczna. Jednym problemów dotyczących osoby w podeszłym wieku może być pogarszający się stan zdrowia, np. schorzenia przewlekłe utrudniające codzienne funkcjonowanie, niepełnosprawność. Powiat sępoleński wyróżnia się jednym z najwyższych wskaźników odsetka osób niepełnosprawnych w populacji mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

¹ BIULETYN STATYSTYCZNY. Ochrona zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim w 2014 roku, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz 2015.

Wykres 5. Udział procentowy osób niepełnosprawnych w grupie osób w wieku poprodukcyjnym, 2011r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Na aktywność osób w wieku poprodukcyjnym – seniorów – mogą wpływać takie czynniki jak²:

- pogarszanie się stanu zdrowia wraz z upływem lat,
- sytuacja materialną skutkującą zmniejszeniem oczekiwań i potrzeb co do jakości życia,
- poczucie osamotnienia i marginalizacji,
- ogólna niechęć do aktywności społecznej,
- duże zaangażowanie w życie rodzinne,
- niewystarczające kompetencje cyfrowe.

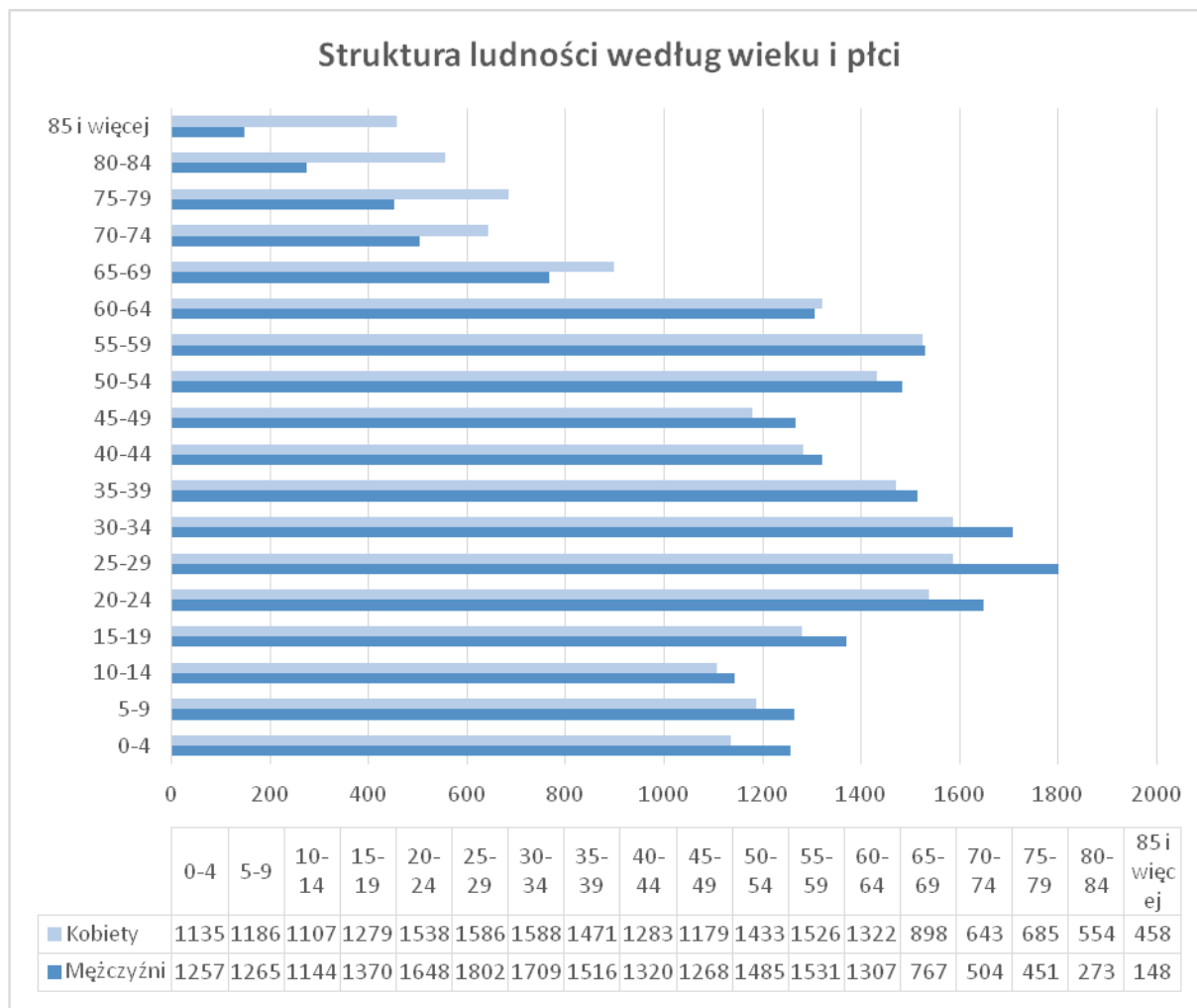
Jak wskazują prognozy demograficzne zjawisko starzenia się społeczeństwa oraz wzrost ludności w wieku emerytalnym, będzie się pogłębiać, dlatego też należy podjąć działania mające na celu pomoc osobom starszym w codziennym życiu, w integracji ze społeczeństwem oraz przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

² Sytuacja życiowa i potrzeby osób starszych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście starzenia się społeczeństwa, ROPS, Toruń 2013, s.18

Struktura ludności ze względu na płeć

W 2013r. ORSG Powiatu Sępoleńskiego zamieszkiwało 20871 (50,13%) kobiet oraz 20765 (49,87%) mężczyzn. W strukturze ludności analizowanego obszaru udział liczby mężczyzn przeważa w przedziale wiekowym przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Liczba kobiet przeważa w przedziale wiekowym powyżej 65 roku życia (60,17%).

Wykres 6. Struktura ludności na terenie ORSG (2013r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

WNIOSKI

1. Cechą charakterystyczną i jednym z najważniejszych uwarunkowań rozwoju ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest bardzo mała gęstość zaludnienia – zwłaszcza na obszarach wiejskich.
2. ORSG Powiatu Sępoleńskiego położony jest peryferyjnie w stosunku do miast wojewódzkich, tzn. Bydgoszczy i Torunia. Duża odległość może wpływać negatywnie na dostęp do rynku pracy, usług społecznych, dóbr kultury. Mieszkańcy korzystają również z oferty miast spoza województwa kujawsko-pomorskiego. Należy poczynić działania zwiększające dostęp komunikacyjny do Bydgoszczy i Torunia.
3. Teren ORSG Powiatu Sępoleńskiego cechuje się dodatnim przyrostem naturalnym.

4. W porównaniu do wyników dla województwa kujawsko-pomorskiego ORSG Powiatu Sępoleńskiego charakteryzuje się dużym udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 lat (20,7%). Wskazuje to na niemalejące potrzeby w zakresie usług edukacyjnych, opiekuńczych i innych przeznaczonych dla dzieci i młodzieży.
5. Prognoza demograficzna potwierdzająca proces starzenia się społeczeństwa obliguje do działań mających na celu zaspokojenie potrzeb osób starszych.
6. Wsparciem należy objąć mieszkańców w wieku produkcyjnym, borykających się często z wieloma problemami społecznymi i gospodarczymi, których liczebność i aktywność decyduje o funkcjonowaniu pozostałych grup wiekowych.

2.2. Rynek pracy

Podmioty gospodarcze

W 2013r. na terenie ORSG w sektorze publicznym i prywatnym działało łącznie 3083 podmiotów. Ich liczba wzrosła o 4,3% w porównaniu z rokiem 2010. Na terenie miasta Sępólno Krajeńskie działalność gospodarczą prowadzi 29,2% podmiotów z całego ORSG. W analizowanym okresie największy przyrost liczby podmiotów gospodarczych odnotowano na terenie miejskim Więcborka (12,0%). W pozostałych miastach tj. w Kamieniu Krajeńskim i Sępólnie Krajeńskim liczba przedsiębiorstw zmalała odpowiednio o 13 i 20 podmiotów. Najwyższym wskaźnikiem liczby podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym charakteryzuje się miasto Kamień Krajeński – 186,1, a najniższym obszar wiejski gminy Kamień Krajeński – 70,5. Wskaźniki wyliczone dla całego ORSG są niższe niż wskaźniki dla województwa i całego kraju.

Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarki narodowej na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka terytorialna	Ogólna liczba				Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym		
	2010	2013	Zmiana ilościowa	Zmiana %	2010	2013	Zmiana %
Sępólno Krajeńskie – miasto	919	899	-20	-2,2%	151,1	149,6	-1,0%
Sępólno Krajeńskie – wieś	303	324	21	6,9%	70,4	76,3	8,4%
Kamień Krajeński – miasto	299	286	-13	-4,3%	191,9	186,1	-3,0%
Kamień Krajeński – wieś	195	207	12	6,1%	66,8	70,5	5,5%
Więcbork – miasto	541	606	65	12,0%	143,5	162,6	13,3%
Więcbork – wieś	378	412	34	9,0%	81,7	89,4	9,4%
Sośno	321	349	28	8,7%	97,9	107,4	9,7%
ORSG	2956	3083	127	4,3%	111,4	117,2	5,2%
Kujawsko-Pomorskie	186 007	191 252	5 245	2,8%	137,1	143,5	4,7%
Polska	3 909 802	4 070 259	160 457	4,1%	157,5	166,7	5,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

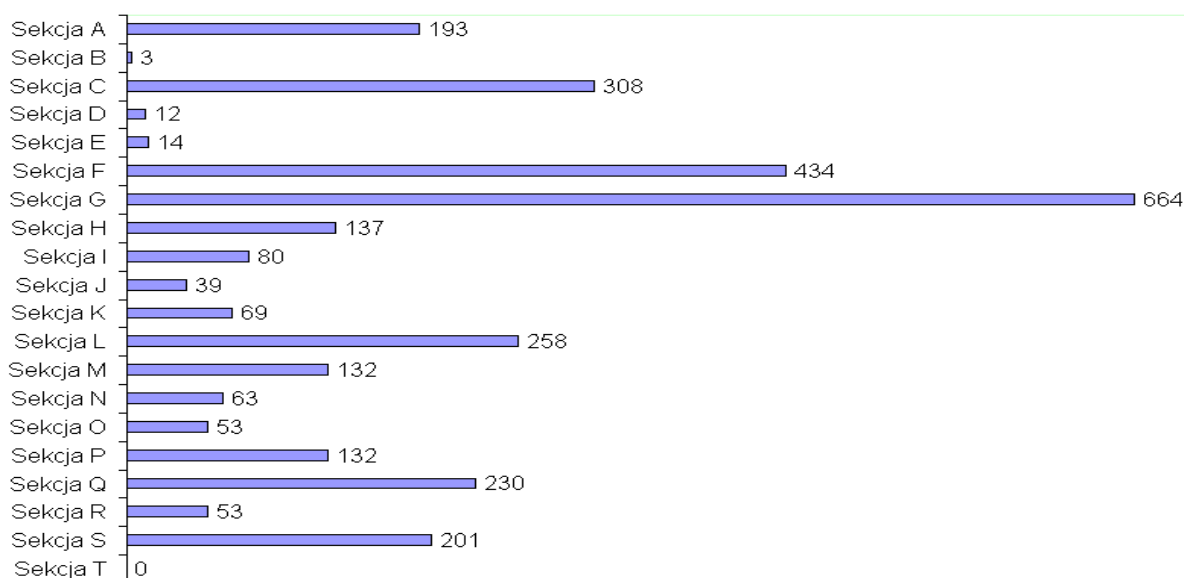
Najważniejsze branże przemysłu i usług

Dokonując analizy podmiotów gospodarki narodowej według sekcji i działów PKD można zauważyć, że najwięcej podmiotów zajmuje się **handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów samochodowych** (sekcja G) - w branży tej działa 22% wszystkich firm funkcjonujących na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Drugą branżą, w której działalność gospodarczą prowadzi ponad 14% przedsiębiorstw jest **budownictwo** (sekcja F), a trzecią w kolejności – **przetwórstwo przemysłowe** 10% (sekcja C).

Porównując liczbę podmiotów gospodarczych funkcjonujących na ORSG Powiatu Sępoleńskiego w latach 2010 i 2013, panuje stabilizacja, jedynie w branży przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) zauważalny jest niewielki wzrost liczby podmiotów gospodarczych z poziomu 282 do 308.

Pozostałe sekcje, które odnotowały nieznaczne lub zerowe wzrosty w analizowanym okresie to sekcja S (pozostała działalność usługowa) i T (pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników).

Wykres 7. Podmioty gospodarki narodowej na terenie ORSG według sekcji PKD w 2013r.

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie

Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

Sekcja F – Budownictwo

Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle

Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

Sekcja J – Informacja i komunikacja

Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa

Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości

Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne

Sekcja P – Edukacja

Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Sekcja S – Pozostała działalność usługowa

Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ważny dział gospodarki Powiatu Sępoleńskiego stanowi **rolnictwo**.

Użytki rolne stanowią 65% ogólnej powierzchni gruntów rolnych w powiecie. Obszar cechuje się wysokimi walorami przyrodniczymi, ale niezbyt sprzyjającymi warunkami dla rozwoju rolnictwa. Na terenie powiatu nie notuje się klas I i II, natomiast klasa III a spotykana jest w niewielkich ilościach, głównie w gminie Kamień Krajeński i Sośno. Jej udział w tych gminach sięga 1,4% areалу. Gmina Kamień Krajeński notuje dosyć wysoki łączny udział klas III wynoszący ponad 1/5 ogółu gruntów, natomiast w gminie Sośno wynosi on 19%, jest to znacznie więcej niż w gminie Sępólno Krajeńskie, a zwłaszcza Więcbork. Interesującym wskaźnikiem jest udział gleb najslabszych (klasa V i VI), który w gminie Więcbork sięga 28%, w gminie Sępólno Krajeńskie wynosi ok. 1/4, a w gminach Sośno i Kamień Krajeński wynosi około 1/5. Dominującą klasą bonitacyjną w powiecie jest IV a, która w poszczególnych gminach stanowi od 32% do 40% ogółu gruntów ornych. Łącznie klasy IV zajmują w każdej z gmin od 57 do 64% ogółu gruntów.

Użytki rolne w 2010 r.³ zajmowały w powiecie 44 971 hektarów. W 3 gminach: Więcbork, Sośno i Sępólno Krajeńskie użytki rolne stanowią od 25,5% do 26,5%. Najmniej użytków rolnych było w gminie Kamień Krajeński – 9 786 ha (21,8%).

Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r., na terenie województwa kujawsko-pomorskiego było 88 633 gospodarstw, a na ORSG funkcjonowało 2519 gospodarstw rolnych w tym:

- Gmina Więcbork – 731,
- Gmina Sępólno Krajeńskie – 697,
- Gmina Kamień Krajeński – 544,
- Gmina Sośno – 547.

Analizując gospodarstwa rolne pod względem wielkości można zauważyć, że na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego największy udział miały gospodarstwa liczące powyżej 15 ha – prawie 35%, następnie gospodarstwa od 1 do 5 ha – 20%, gospodarstw od 10 do 15 ha było 13,2%. Najmniej gospodarstw to gospodarstwa w przedziale od 5 – 10 ha, stanowiące 10,5%. Gospodarstwa – grunty do 1 ha, których nie można uznawać za gospodarstwo stanowią 21,3%.

Z obserwacji sektora rolnego w Powiecie Sępoleńskim można wywnioskować, że w ostatnich latach panuje tendencja powiększania areалу gospodarstw. Rolnicy powiększają swoje gospodarstwa poprzez wykupywanie gruntów będących w zasobie Agencji Nieruchomości Rolnej Skarbu Państwa oraz przejmowanie małych i niskotowarowych gospodarstw.

Mimo, że w ORSG Powiatu Sępoleńskiego rolnictwo odgrywa ważną rolę to jednak poza obsługą rolnictwa np. handel środkami do produkcji czy naprawa sprzętu rolniczego, mało jest podmiotów gospodarczych działających w branży przetwórstwa rolno-spożywczego. Rolnicy nie są zainteresowani tworzeniem oraz członkostwem w grupach producenckich, czy spółdzielniach rolniczych.

Poza rolnictwem największe znaczenie dla gospodarki obszaru ma sektor przemysłu drzewnego – tartaki, zakłady przetwórstwa drewna czy zakłady meblarskie. Duża liczba firm wymienianych wśród największych pracodawców tego regionu, działa w branży rolniczej i jej pochodnej oraz w branży drzewnej.

³ Dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010r.

Tabela 11. Lista największych pracodawców na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Lp.	Przedsiębiorca	Branża	Zatrudnienie
Gmina Sępólno Krajeńskie			
1.	MDD Fabryka Mebli Sępólno Krajeńskie	Meblarska	127
2.	"DUKO" Sp. z o.o. Sępólno Krajeńskie	Tapicerska, produkcja	148
3.	PPHU Meblat Dariusz Latzke Sępólno Krajeńskie	Meblarska	14
4.	Fabryka Mebli LATZKE Sp. z o.o. Zakład Produkcyjny Sępólno Krajeńskie	Meblarska	11
5.	Qercus Solid Wood Sp. z o.o., Sępólno Krajeńskie	Meblarska	25
6.	Szczepański Ryszard Sępólno Krajeńskie	Budowlana	21
7.	Piekarnia, Cukiernia, K. Szalewski Sępólno Krajeńskie	Spożywcza	66
8.	Lemar S.C. Sępólno Krajeńskie	Meblarska	16
9.	Mindikowscy Kamieniarstwo S.C. Sępólno Krajeńskie	Kamieniarstwo	10
10.	Projprzem S.A. Zakład Produkcyjny Sępólno Krajeńskie	Metalowa	138
11.	PPUH Acer, A. Sołtysiński Sępólno Krajeńskie	Meblarska	10
12.	Zakład Mleczarski w Zalesiu Sp. z o.o.	Spożywcza	65
13.	Przedsiębiorstwo Budowlane „Inztech” Sępólno Krajeńskie	Budowlana	15
14.	Kapost S.C. Sępólno Krajeńskie	Handlowo-Usługowa, Hotelarska	47
15.	Hesz, Janina Szliep, Sępólno Krajeńskie	Metalowa	12
Gmina Kamień Krajeński			
16.	GoodMills Polska Sp. z o.o., Poznań Zakład produkcyjny Młyn Kamionka, Duża Cerkwica 2	Przetwórstwo rolne	52
17.	Hodowla Ziemniaka Zamarte Sp. z o.o. Grupa IHAR Zamarte	Przetwórstwo rolne	68
18.	Mindak Produkcja Łodzi Zamarte	Produkcja łodzi	22
19.	Spica Meble, Dariusz Spica, Witkowo 54	Meblarska	18
20.	Transport Krajowy i Międzynarodowy Wincent Gwiżdziel, Kamień Krajeński	Usługi transportowe i obsługa rolnictwa	17
21.	Hotel Diadem, Jerzmionki 26	Hotelarska	18
22.	PHU „MART” Tomasz Wysocki Zakład produkcyjny Kamień Krajeński	Tapicerska, produkcja	30
23.	P.P.H.U. KAM-EKO Sp. z o.o., Kamień Krajeński	Produkcyjno-Handlowa	21
Gmina Więcbork			

24.	PPHU Gabi Bis Sp. z o.o., Runowo Krajeńskie 115	Meblarska	519
25.	- P.W. "BEMIX" Benedykt Mieszczak, Więcbork	Metalowa	161
26.	SBN RUNOWO Sp. z o.o., Runowo Krajeńskie 3A	Metalowa	23
27.	Więcborskie Zakłady Metalowe "WIZAMOR" Sp. z o.o., Więcbork	Metalowa	73
28.	Zakład Produkcyjno-Handlowy Barbara i Kazimierz Szcześniak, Więcbork	Meblarska	32
29.	Krzysztopol Fabryka Okien i Drzwi, Witunia	Handlowo-Uslugowa	15
30.	Ronet Sp. z o.o., Więcbork	Metalowa	32
31.	Gosprol Sp. z o.o. Peperzyn 43	Obsługa rolnictwa	20
32.	Zakład Przetwórstwa Mięsnego M. Ciepluch, Śmiłowo 49	Spożywcza	10
Gmina Sośno			
33.	Zakłady Produkcji Mebli Piotr Łabuś, Sośno	Meblarska	8
34.	Chodera T.W. Zakład Stolarski S.C. Sośno 52	Meblarska	10
35.	Taxus P.W. Krzysztof Zieliński, Sośno	Handlowo-Uslugowa	22
36.	FBR Sp. z o.o. Obodowo 5	Metalowa	12
37.	Pak-Drób. Sp. z o.o. Przedsiębiorstwo Rolne, Dziedno	Przetwórstwo rolne	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Instytucje otoczenia biznesu

Na obszarze ORSG brak jest powiatowych organizacji działających na rzecz promowania przedsiębiorczości lokalnej. Mimo to samorządy lokalne starają się wspierać sektor przedsiębiorców poprzez organizowanie konkursów takich jak **„Przedsiębiorca Roku”**. Pierwsza edycja tego konkursu odbyła się w 2014 roku gdzie odznaczono przedsiębiorcę roku 2013 – Firmę DUKO Sp. z o.o. z Sępólna Krajeńskiego oraz **„Złoty Klucz Przedsiębiorczości”**, gdzie wyróżniono takie firmy jak RNET Sp. z o.o. z Więcborka i GoodMills Polska Sp. z o.o., Zakład Produkcyjny w Dużej Cerkwicy - Młyn Kamionka.

Obecni i przyszli przedsiębiorcy mogą korzystać z pomocy instytucji otoczenia biznesu funkcjonującymi w większych miastach regionu kujawsko – pomorskiego, np. m. in. z Bydgoską Agencją Rozwoju Regionalnego oraz z Punktem Informacyjnym dla przedsiębiorców przy delegaturze Urzędu Marszałkowskiego w Bydgoszczy w zakresie organizacji spotkań konsultacyjnych z doradcą. Przedsiębiorców z terenu Powiatu wspiera także Kujawsko – Pomorski Fundusz Pożyczkowy w Toruniu oraz Subregionalny Fundusz Pożyczkowy „Kujawiak” w Szczecinie, oddział Bydgoszcz.

Oferta terenów inwestycyjnych

O potencjale gospodarczym danego obszaru w dużej mierze decyduje dostępność terenów inwestycyjnych dla nowych inwestorów. Powiat Sępoleński nie dysponuje szeroką ofertą takich terenów. Z wszystkich gmin ORSG jedynie gmina miejska Sępólno Krajeńskie, wskazuje 4 takie tereny:

- Sępólno Krajeńskie – 35 ha, przeznaczenie przemysł i usługi, własność Gminna, Skarb Państwa, i Prywatna,
- Sępólno Krajeńskie – Sikorz 35 ha, przeznaczenie centra handlowe i usługi, własność Gminna i Prywatna,
- Sępólno Krajeńskie – 0,6939 ha, przeznaczenie magazyny, składy, przemysł i usługi, własność Gminna,
- Niechorz – 7,2475 ha, przeznaczenie usługi, własność Prywatna,

Na obszarze tym mogłyby lokować się firmy z branży przetwórstwa rolno-spożywczego z udziałem przetwórstwa biomasy, usług i produkcji. Aby zachęcić potencjalnych inwestorów do ulokowania swojej działalności w w/w. strefach należy podjąć działania inwestycyjne związane z zapewnieniem niezbędnej infrastruktury technicznej, zainicjować współpracę w oparciu o formułę PPP oraz prowadzić aktywną kampanię promocyjną. W/w. tereny mają różny stan zainwestowania, każdy z nich ma bezpośredni dostęp do drogi, tylko 1 z nich o najmniejszej powierzchni posiada pełne uzbrojenie. Pozostałe tereny wymagają inwestycji w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną i drogową. Obszary te nie są wykorzystywane, na ich terenie nie ma zlokalizowanych przedsiębiorstw.

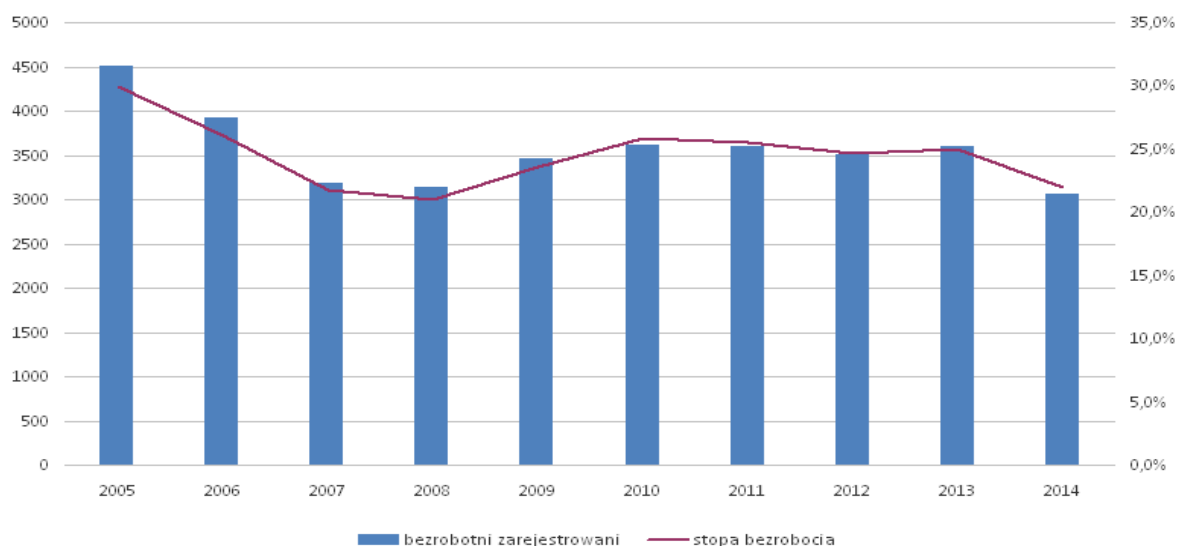
W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Kamień Krajeński wskazywane są tereny przeznaczone pod zabudowę usługowo-przemysłową, których nie można zaliczyć do typowych terenów inwestycyjnych. W większości tereny te stanowią własność prywatną.

Bezrobocie

Dokonując diagnozy lokalnego rynku pracy, bardzo ważnym aspektem wymagającym wnikliwej analizy jest temat bezrobocia.

W 2014r. na terenie ORSG odnotowano stopę bezrobocia na poziomie 22%. Była ona znacznie wyższa od stopy bezrobocia w województwie (15,7%) oraz w kraju (11,5%). Analizując lata 2004-2013 można zauważyć, że najniższą stopę bezrobocia odnotowano w roku 2008 (21%). Był to czas stosunkowo dobrej koniunktury gospodarczej, zarówno w Polsce, jak i na świecie. Pogorszenie sytuacji ekonomicznej polskiej gospodarki na skutek globalnego kryzysu wpłynęło na wzrost liczby bezrobotnych nie tylko w kraju, ale także na terenie ORSG. W latach 2009-2014 stopa bezrobocia oscylowała w granicach 21-26%.

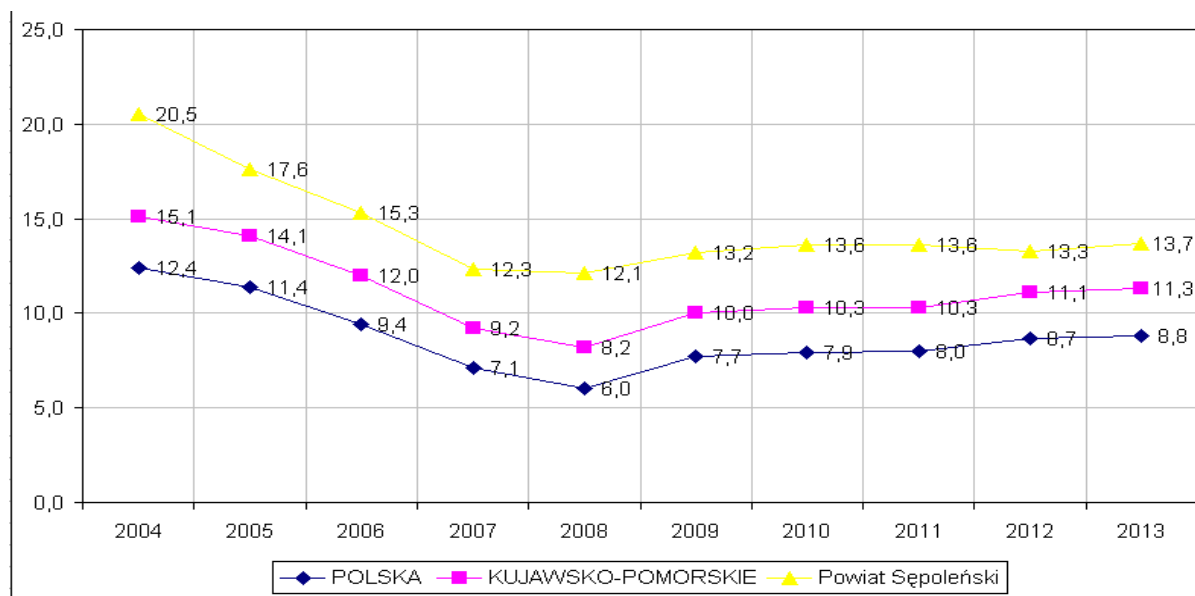
Wykres 8. Bezrobotni zarejestrowani oraz stopa bezrobocia na terenie ORSG

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2013r. na terenie ORSG na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 14 osób bezrobotnych – w kraju było to 9 osób, a w województwie 11.

Wykres 9. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie ORSG

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba osób bezrobotnych zamieszkujących teren ORSG w 2014r. wyniosła 3 058, z czego 56% to kobiety. W grupie mieszkańców pozostających bez pracy przeważały osoby pozostające bez pracy przez okres poniżej roku. Długotrwale bezrobotni stanowili 34,3% ludności obszaru pozostającej bez zatrudnienia. Osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej oraz zasadniczym zawodowym stanowiły 65,4% wszystkich bezrobotnych. Najwięcej osób pozostających bez pracy to osoby w przedziale wiekowym 25-34 lata.

Tabela 12. Bezrobotni wg płci, wieku, wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy w 2014r.

Jednostka terytorialna	Liczba osób bezrobotnych			Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy		Bezrobotni wg wykształcenia						Bezrobotni wg wieku				
	ogółem	mężczyźni	kobiety	do roku	pow. roku	wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej		18-24	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
Sępólno Krajeńskie – miasto	659	294	365	460	199	41	175	87	248	108		109	168	146	135	101
Sępólno Krajeńskie – wieś	537	230	307	358	179	28	73	37	195	204		93	150	131	99	64
Kamień Krajeński – miasto	156	59	97	113	43	12	40	21	48	35		34	43	26	23	30
Kamień Krajeński - wieś	364	154	210	250	114	16	57	19	158	114		71	100	70	78	45
Więcbork – miasto	416	188	228	261	155	17	103	49	149	98		79	116	85	66	70
Więcbork - wieś	528	234	294	318	210	21	108	31	179	189		104	176	97	89	62
Sośno	398	189	209	248	150	21	78	25	162	112		83	119	76	64	56
ORSG	3 058	1 348	1 710	2008	1050	156	634	269	1139	860		573	872	631	554	428
Kujawsko-Pomorskie	150 145	69 143	81 002	90 189	59 956	11 777	29 079	14 703	46 478	48 108		29 139	42 248	31 876	28 280	18 602
Polska	2 157 883	1 058 427	1 099 456	1 330 803	827 080	258 815	476 074	228 802	605 664	588 528		401 037	613 563	435 364	403 014	304 905

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Sępólnie Krajeńskim

Potrzeby rynku pracy – zawody deficytowe

Rynek pracy jest jednym z podstawowych odbiorców efektów systemu edukacji. Wchodzenie młodych osób na ten rynek jest uwarunkowane wielkością i strukturą popytu na pracę, a on zależy od wielu czynników, takich jak zmiany gospodarcze, postęp technologiczny czy rozwój gospodarki opartej na wiedzy.

Poziom bezrobocia w województwie kujawsko – pomorskim, jak i na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest dużo wyższy niż średnia krajowa. Także pod względem innowacyjności województwo znajduje się poniżej średniej krajowej.

Analizując potrzeby lokalnego rynku pracy, Powiatowy Urząd Pracy w Sępólnie Krajeńskim zwraca się z pisemnymi wnioskami do instytucji i przedsiębiorstw o opinie i sugestie pod kątem zapotrzebowania na pracowników. Tworząc zestawienie zawodów deficytowych i nadwyżkowych, w celu uzyskania pełnego obrazu istniejącej sytuacji, prowadzone analizy oparte są także na wynikach przeprowadzonych monitoringów lokalnego (powiat) i regionalnego (województwo) rynku pracy w roku poprzednim. Ponadto uwzględniają one stosowne zapisy dokumentów strategicznych regionu.

Zgodnie z powyższym, raport zawodów deficytowych i nadwyżkowych za 2014 rok wykonany przez Powiatowy Urząd Pracy w Sępólnie Krajeńskim wskazał, że **zawodami, na które lokalny rynek pracy wyraża największe zapotrzebowanie są:** robotnik gospodarczy,

pracownik fizyczny, sprzedawca, pracownik biurowy, stolarz, pracownik w sadownictwie, pracownik produkcyjny, murarz, szwaczka, meliorant, pracownik w ogrodnictwie, opiekun, pracownik w rolnictwie, robotnik budowlany, spawacz, monter, tapicer, betoniarz, ślusarz, kierowca samochodu ciężarowego, programista na tokarki.

Potrzeby lokalnego rynku pracy pokazują, że istniejące zapotrzebowanie na zawody tylko w niewielkim stopniu dotyczy tych, o wysokiej specjalizacji. Największym zainteresowaniem cieszy się zatrudnienie w branży produkcyjno-handlowej – ok. 75%. W większości są to takie zawody gdzie łatwo jest się „przebranżowić”, choć nie zawsze pracodawcy udaje się znaleźć pracowników z odpowiednim wykształceniem i kwalifikacjami, dlatego też zdarza się, że zatrudniane są osoby bez kwalifikacji na dane stanowisko pracy, których trzeba szkolić i dokształcać. PUP w niewielkiej stopniu realizuje te zadania poprzez organizację i współfinansowanie kursów np. kurs prawa jazdy kat. C, E, kursy informatyczne, kurs brukarza, kurs obsługi kasy fiskalnej, wózków widłowych itp. Z analizy rynku pracy ORSG Powiatu Sępoleńskiego wynika, że istnieje potrzeba przyuczenia bezrobotnych, organizacji kursów zawodowych, czy też tworzenia określonych kierunków edukacji zawodowej.

Aby przeciwdziałać wzrostowi bezrobocia na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego, dążyć do jego rozwoju oraz sprostać wymaganiom lokalnych pracodawców, niezwykle ważne jest dbanie o właściwy poziom edukacji młodzieży i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych w szkołach powiatowych. Działania, które mają zapewnić osiągnięcie tego celu zakładają przede wszystkim ścisłą współpracę środowisk lokalnych, tj. szkół, rodziców, dzieci, władz powiatowych, gminnych, Powiatowego Urzędu Pracy i pracodawców tak, aby system edukacji przygotował młodzież, zarówno do podjęcia pracy, jak i kontynuowania nauki.

WNIOSKI

1. ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest obszarem rozwijającym się gospodarczo na poziomie średniej krajowej (4,1%). Dynamika przyrostu nowych podmiotów gospodarczych wynosi 4,3%, przy średniej dla województwa 2,8%. W ogólnym rozrachunku w latach 2010 – 2013 przybyło 127 podmiotów gospodarczych, przy jednoczesnym spadku liczby podmiotów w dwóch miastach tego obszaru – Sępólnie Krajeńskim i Kamieniu Krajeńskim.
2. Większość podmiotów gospodarczych to mikro przedsiębiorstwa, w dużym stopniu będące firmami rodzinnymi. Tego typu przedsiębiorstwa charakteryzują się dużą zachowawczością pod względem wprowadzania innowacyjnych rozwiązań i tworzenia nowych miejsc pracy. W związku z tym, ORSG może mieć trudności z wykazaniem potencjału prorozwojowego (w tym proinnowacyjnego). Wszystkie gminy oprócz Sępólna Krajeńskiego, nie widzą potrzeby tworzenia terenów inwestycyjnych, w tym miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przeznaczonych pod działalność inwestycyjną.
3. Kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru ma rolnictwo i przemysł drzewny. Wśród wymienionych największych pracodawców ponad połowa zajmuje się rolnictwem bądź jego obsługą oraz przetwórstwem drzewnym, dlatego też w tych branżach tkwi największy potencjał rozwoju gospodarczego. W związku z powyższym rolą lokalnych samorządów jest tworzenie jak najlepszych warunków do funkcjonowania tych branż poprzez tworzenie terenów inwestycyjnych, kształcenie odpowiedniej kadry, szkolenia, staże itp.
4. Obszar charakteryzuje się bardzo wysokim bezrobociem, znacznie wyższym niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. Nadal utrzymywana jest tendencja występowania wyższego bezrobocia wśród kobiet – 56%. Aż 60% bezrobotnych

zamieszkuje tereny wiejskie. W związku z powyższym należałoby podjąć działania aktywizujące skierowane do kobiet oraz ludności wiejskiej.

5. Największe bezrobocie występuje wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym, jednocześnie zawodami najbardziej deficytowymi są zawody nie wymagające wysokich specjalizacji. Można z tego wnioskować, że współpraca pracodawców z wszystkimi instytucjami pośrednictwa pracy nie jest do końca skorelowana bądź oferta szkoleń kształcących nie jest dopasowana do faktycznych potrzeb rynku pracy.

2.3. Pomoc społeczna

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Infrastruktura pomocy społecznej

Najważniejsze zadania pomocy społecznej z punktu widzenia odbiorcy pomocy – beneficjenta mają powiaty i gminy.

Ośrodki pomocy społecznej

W gminach ORSG Powiatu Sępoleńskiego funkcjonują cztery ośrodki pomocy społecznej.

Tabela 13. Wykaz OPS na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka administracyjna	Nazwa jednostki	Adres
Kamień Krajeński	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kamieniu Krajeńskim	Plac Odrodzenia 3 89-430 Kamień Krajeński
Sępólno Krajeńskie	Ośrodek Pomocy Społecznej w Sępólnie Krajeńskim	ul. Szkolna 8 89-400 Sępólno Krajeńskie
Sośno	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sośnie	ul. Parkowa 4 89-412 Sośno
Więcbork	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Więcborku	ul. Mickiewicza 22 A 89- 410 Więcbork

Źródło: opracowanie własne

Sprawozdania z ich działalności stanowią podstawowe źródło informacji m.in. nt. sytuacji beneficjentów pomocy, form pomocy, realizacji zadań ustawowych.

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego w 2014r. z pomocy społecznej skorzystało 1710 rodzin, które liczyły 5243 osoby (12,62% ogółu mieszkańców ORSG). Najtrudniejsza sytuacja występowała na terenie gmin Kamień Krajeński i Sośno.

Tabela 14. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej udzielanej przez OPS

Jednostka administracyjna	2010		2013		2014		Udział osób objętych pomocą społeczną w 2013r. w ogólnej liczbie mieszkańców	Udział osób objętych pomocą społeczną w 2014r. w ogólnej liczbie mieszkańców
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach		
Kamień Krajeński	334	1244	413	1482	356	1282	21,08%	18,04%
Sępólno Krajeńskie	638	2016	477	1434	446	1307	8,90%	8,18%
Sośno	280	1048	300	979	288	933	19,08%	17,88%
Więcbork	579	1788	669	1868	620	1 721	13,99%	12,99%
ORSG	1831	6096	1859	5763	1710	5243	13,41%	12,62%
Województwo Kujawsko – Pomorskie	89 735	242 461	92 153	240 362	b. d.	b. d.	11,47%	-
Polska	1 229 371	3 338 703	1 240 697	3 204 830	b. d.	b. d.	8,32%	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań OPS gmin ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Powody przyznawania świadczeń pomocy społecznej związane są przede wszystkim z utrzymującym się bezrobociem, pogarszającą się sytuacją ekonomiczną rodzin, zwiększeniem się częstotliwości występowania długotrwałych chorób i niepełnosprawności oraz niezaradnością życiową utrudniającą codzienną egzystencję rodzin.

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego dominującym problemem mieszkańców i przyczyną korzystania z pomocy społecznej jest bezrobocie, które w 2014r. dotknęło ogółem 1040 rodzin (60,82% rodzin objętych pomocą). Brak pracy przekłada się na problem ubóstwa, którego doświadczyło 54,04 % rodzin, które zgłosiły się do ośrodków pomocy społecznej.

Kolejnym dominującym czynnikiem przyznawania świadczeń pomocy społecznej są przyczyny zdrowotne, tzn. długotrwała choroba oraz często powiązana z nią niepełnosprawność. Rodziny w zetknięciu z ubóstwem zmuszone są często do podejmowania trudnych wyborów pomiędzy rozpoczęciem lub kontynuowaniem leczenia, a koniecznością zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych. Problem długotrwałej lub ciężkiej choroby wystąpił u 830 rodzin, natomiast niepełnosprawność dotyczyła 654 rodzin

Należy nadmienić, że jedna rodzina może mieć więcej niż jeden powód, dla którego znalazła się w trudnej sytuacji. Większość beneficjentów pomocy społecznej zmaga się z kilkoma problemami jednocześnie, dlatego kluczowe znaczenie ma indywidualne podejście do objętego pomocą mieszkańca.

Terenu ORSG nie ominął problem bezdomności.

Tabela 15. Powody korzystania z pomocy społecznej w 2014r.

Powód	Liczba rodzin w 2014 r.				ORSG
	Kamień Krajeński	Sępólno Krajeńskie	Sośno	Więcbork	
Bezrobocie (brak pracy)	245	313	165	317	1040
Niepełnosprawność	128	191	44	291	654
Długotrwała lub ciężka choroba	204	210	54	362	830
Ubóstwo	189	250	142	343	924

Potrzeba ochrony macierzyństwa	87	40	0	54	181
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gosp. dom.	34	47	1	126	208
Przemoc w rodzinie	4	20	-	23	47
Alkoholizm	44	54	5	98	201
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	0	10	0	4	14
Bezdomność	0	8	3	4	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań OPS gmin ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Tabela 16. Skala przykładowych problemów

Wyszczególnienie	2013			
	Kamień Krajeński	Sępólno Krajeńskie	Sośno	Więcbork
Liczba osób, które skorzystały z usług terapeutycznych (problem alkoholowy)	47	159	41	114
Liczba założonych „Niebieskich Kart”	60	99	27	183

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań OPS gmin ORSG (tabela nie obejmuje wszystkich problemów)

Ośrodki Pomocy Społecznej realizują zadania własne gmin i zlecone m.in. z zakresu:

- wypłaty m.in. zasiłków stałych, okresowych, celowych, świadczeń rodzinnych;
- usług opiekuńczych (forma pomocy przysługująca przykładowo osobom samotnym, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki; przykładowo w gminie Sępólno Krajeńskie w zakresie usług opiekuńczych w 2013 roku korzystało z tej formy pomocy 48 osób, w 2014 roku 42 osoby, w gminie Więcbork w 2013r. – 69 osób a w 2014r. było to 70 osób);
- działań zapewniających pomoc w zakresie dożywiania (w formie posiłku lub świadczenia pieniężnego na zakup posiłku);
- odpłatności za pobyt w DPS (osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej)
- aktywizacji społecznej i zawodowej (np. projekty systemowe współfinansowane ze środków EFS, przykładowo „interAKTYWNI” MGOPS Więcbork, „Człowiek w potrzebie nie wymaga współczucia tylko skutecznej pomocy” MGOPS Kamień Krajeński, „Twoja wiedza drogą do sukcesu !!!” OPS Sępólno Krajeńskie; świetlice środowiskowe i domy dziennego pobytu; prace społeczno-użyteczne);
- wspomaganie realizacji inicjatyw społecznych (np. wsparcie grupy nieformalnej mieszkańców przy pozyskaniu dotacji na projekt "Wioska tematyczna szansą na rozwój mojej wsi" – MGOPS w Kamieniu Krajeńskim).

Realizacja poszczególnych zadań wymaga zarówno nakładów finansowych jak zaangażowania kadrowego.

Domy dziennego pobytu

Dom dziennego pobytu jest ośrodkiem wsparcia świadczącym usługi na rzecz osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Zgodnie z informacjami przedstawionymi w ocenie zasobów pomocy społecznej **w 2013 roku** w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało zaledwie 11 dziennych domów pomocy, z czego aż 8 z nich prowadzonych było na terenie miast grodzkich, tj. w Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu i Włocławku. Pozostałe 3 działały w Inowrocławiu, Świeciu i **Kamieniu Krajeńskim**.

W 2013 roku w zajęciach organizowanych przez Dom Dziennego Pobytu w Kamieniu Krajeńskim uczestniczyło 14 osób, gdzie zainteresowanie potencjalnych odbiorców tylko z gminy Kamień Krajeński było znacznie większe na poziomie ok. 25 osób. Z informacji OPS z terenu ORSG Powiatu Sępoleńskiego wynika, że zainteresowanie taką formą pomocy jest duże, a potencjalna liczba osób, jakie mogłyby korzystać z tej formy pomocy to min. 70 osób.

Domy pomocy społecznej

W domach pomocy społecznej umieszcza się osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych.

Tabela 17. Wykaz DPS na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Lokalizacja	Nazwa jednostki	Adres	Typ	Podmiot prowadzący
Gmina Kamień Krajeński	Dom Pomocy Społecznej w Kamieniu Krajeńskim	ul. Podgórna 2 89-430 Kamień Krajeński	dla osób przewlekle somatycznie chorych	Powiat Sępoleński
	Dom Pomocy Społecznej w Kamieniu Krajeńskim	ul. Dworcowa 1 89-430 Kamień Krajeński	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie	Zgromadzenie Sióstr Św. Elżbiety-Prowincja Toruńska
Gmina Więcbork	Dom Pomocy Społecznej w Suchorączku	Suchorączek 89- 410 Więcbork	dla osób przewlekle psychicznie chorych (dla mężczyzn)	Powiat Sępoleński

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wojewódzkiego Rejestru Domów Pomocy Społecznej

Sieć instytucji pomocowych na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest rozwinięta. Istniejące typy domów pomocy społecznej zarówno zabezpieczają potrzeby osób przewlekle somatycznie chorych, przewlekle psychicznie chorych jak również dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, które z różnych przyczyn nie mają odpowiedniej opieki w miejscu zamieszkania. Jednym z priorytetowych działań pomocy społecznej w ostatnich latach stały się standardy świadczonych usług w domach pomocy społecznej. Domy pomocy społecznej funkcjonujące na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego osiągnęły standard świadczonych usług (zezwoleń dla powiatu na prowadzenie powyższych domów na czas nieokreślony). Wśród poszczególnych powiatów na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego występowała najkorzystniejsza sytuacja pod względem liczby miejsc przypadającej na 10 tys. mieszkańców - 47 miejsc (dla porównania powiat żniński - 33; powiat golubsko-dobrzyński -

3). Sytuacja ta przekłada się również na większy zakres potrzeb poszczególnych placówek (załącznik nr 2 strategii). Za kluczowe należy uznać utrzymanie na dotychczasowym poziomie infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz poprawę standardów życia ich mieszkańców (poprzez ulepszanie warunków bytowych, organizowanie zajęć, warsztatów i dbanie o czynną integrację pensjonariuszy z mieszkańcami).

Na dzień 31.12.2014r. domy pomocy społecznej, dla których organem prowadzącym jest Powiat Sępoleński, zamieszkiwały 145 osoby. W Domu Pomocy Społecznej dla Dzieci i Młodzieży prowadzonym przez Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety zamieszkiwało 47 osób.

W 2013r. na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego funkcjonował tylko jeden środowiskowy dom samopomocy. **Środowiskowy Dom Samopomocy** w Więcborku (dla 30 osób) jest ośrodkiem wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększenia zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. Korzystanie z usług świadczonych w ŚDS, szczególnie przez osoby mieszkające na terenach wiejskich, zapobiega ich wykluczeniu i izolacji społecznej, daje szansę i możliwości rozwoju, a przede wszystkim możliwość uczestnictwa w szeroko rozumianym życiu społecznym.

W strukturach Środowiskowego Domu Samopomocy w Więcborku funkcjonuje **Klub Samopomocy „Domek”**, który jest ośrodkiem wsparcia dla 20 osób z zaburzeniami psychicznymi z terenu miasta i gminy Więcbork, w wieku powyżej 16 lat.

Analiza sytuacji przez jednostki specjalistyczne wskazuje na potrzebę utworzenia środowiskowego domu samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi na terenie gminy Sępólno Krajeńskie oraz klubu samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi na terenie gminy Sośno. Szacuje się, że z tych form opieki, terapii czy zajęć mogłoby korzystać ok. 50 osób mających problemy społeczne. Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego istnieje niedobór i potrzeba utworzenia tego rodzaju placówek wsparcia osób z problemami społecznymi.

Opieka nad dziećmi do lat 3⁴

Podstawową barierą utrudniającą powrót mieszkańców powiatu sępoleńskiego na rynek pracy jest rodzicielski obowiązek zapewnienia opieki nad dziećmi do lat 3. Dane PUP i OPS (badania własne z 2014 r.) wskazują, że problem ten dotyczy przede wszystkim kobiet, które nie mogą pogodzić życia zawodowego z obowiązkami rodzicielskimi. Częściej niż mężczyźni zmuszone są do wycofania się z rynku pracy. Przeprowadzone wywiady z doradcami zawodowymi wskazują, że co druga bezrobotna kobieta odmawia podjęcia pracy z powodu braku zapewnienia opieki nad swoimi małymi dziećmi.

Zapewnienie przez gminy odpowiedniej dla potrzeb infrastruktury w zakresie świadczenia opieki dla dzieci do 3 roku życia ma podstawowe znaczenie dla umożliwienia rodzicom (przede wszystkim kobietom) powrotu na rynek pracy po urodzeniu dziecka. W województwie kujawsko-pomorskim skala świadczonego w tym zakresie wsparcia jest nadal niewystarczająca. Jedynie w 20 gminach województwa kujawsko-pomorskiego (tj. w 14%) w 2013 roku działał żłobek (zgodnie z objaśnieniami do formularza OZPS za 2013 rok w liczbie żłobków uwzględniało się również oddziały żłobkowe w przedszkolach).

Strategia Rozwoju Kraju 2020 przyjęta przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012r., jak i Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego przyjęta przez Radę Ministrów dnia 18

⁴ Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za 2013 rok, s. 8, Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Toruniu, Toruń 2014

czerwca 2013 r. zakładają, że w 2020 r. instytucjonalną opieką nad dziećmi w wieku do lat 3 objętych będzie 33% dzieci, podczas gdy w 2012 r. było to w Polsce 4,5%. W powiecie sępoleńskim wskaźnik objęcia opieką dzieci do lat 3 jest niższy niż w kraju i wynosi 3,2%. Do roku 2020 zgodnie z wytycznymi powinien osiągnąć 33%.

Na terenie ORSG, przy liczbie 2392 dzieci w wieku do 4 lat, w tym 1345 do lat dwóch (dane za 2013 r.) funkcjonuje obecnie (2014r.) **jedna** placówka typu żłobek i **jeden** klub dziecięcy realizujący opiekę dla dzieci z gminy Sępólno Krajeńskie. Centrum Małego Dziecka i Rodziny zapewnia łącznie 60 miejsc dla dzieci w wieku do lat 3 (40 miejsc w żłobku, 20 w klubie dziecięcym). Na dzień 25 marca 2015 nie przyjęto 80 dzieci z gminy Sępólno Krajeńskie (dane Centrum Małego Dziecka i Rodziny). Zapisy sięgają już roku 2016 (złożonych 20 wniosków). Z wywiadu z dyrektorem żłobka (III 2015 r.) wynika, że do instytucji zgłaszają się również mieszkańcy pozostałych gmin ORSG Powiatu Sępoleńskiego, pracujący w Sępólnie Krajeńskim. Zgodnie ze statutem żłobka i klubu dziecięcego przyjęcie dziecka z innych gmin możliwe jest tylko w przypadku wolnych miejsc, a takich żadna z instytucji opieki nad dziećmi nie posiada.

Tabela 18. Żłobki i kluby dziecięce na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego w 2014r.

Lokalizacja	Nazwa jednostki	Adres	Typ	Podmiot prowadzący
Gmina Sępólno Krajeńskie	Centrum Małego Dziecka i Rodziny w Sępólnie Krajeńskim	ul. Młyńska 33 89-400 Sępólno Krajeńskie	żłobek	Jednostka budżetowa gminy
			klub dziecięcy	Jednostka budżetowa gminy

Źródło: opracowanie własne

Na terenie ORSG nie prowadzą działalności tzw. dzienni opiekunowie. Rodzice wybierają częściej nieinstytucjonalną formę opieki np. nianie, dziadkowie lub opiekują się dziećmi samodzielnie pozostając bez pracy, wykorzystując urlopy wychowawcze. Wiąże się to z wycofaniem z życia społeczno-zawodowego. Z analizy obłożenia miejsc w żłobu i klubie dziecięcym można wywnioskować, że rodzice przynajmniej części z 80 nie przyjętych do placówki dzieci, zainteresowani byłiby nieinstytucjonalną formą opieki nad dzieckiem w formie opiekuna dziennego czy niani.

Ważne jest wsparcie potrzeb rodziców pragnących godzić obowiązki zawodowe i rodzinne.

Osoby niepełnosprawne

Osoby niepełnosprawne borykają się przede wszystkim z problemami typu:

- brak pracy,
- utrudniony dostęp do leczenia i rehabilitacji (wysokie koszty, „kolejki”, niewystarczający zakres itp.),
- bariery architektoniczne i komunikacyjne (zarówno w przestrzeni publicznej i prywatnej),
- wycofanie się z życia społecznego (z własnej woli lub przez „odrzućenie”).

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności (PZSON) w Sępólnie Krajeńskim z siedzibą w Więcborku w roku 2014 wydał 1505 orzeczeń o niepełnosprawności oraz 176 kart parkingowych.

Coraz częstszą przyczyną orzekania niepełnosprawności są upośledzenia umysłowe i choroby psychiczne. W 2011r. PZSON wydał 63 takie orzeczenia, w 2012r. było ich 179, natomiast w już I połowie 2013r., aż 112.

W Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Sępólnie Kraj. z siedzibą w Więcborku w 2014r. udzielano pomocy 432 osobom niepełnosprawnym w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej m.in. w formie dofinansowania do:

- pobytu na turnusie rehabilitacyjnym (48 osób w 2014r.);
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (312 osób w 2014r.);
- likwidacji barier architektonicznych (1 osoba w 2014r.);
- likwidacji barier w komunikowaniu się i technicznych (24 osoby w 2014r.);
- pomocy w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu (1 osoba w 2014r.);
- pomocy w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B (2 osoby w 2014r.);
- pomocy w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania (4 osoby w 2014r.);
- pomocy w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym (4 osoby w 2014r.);
- pomocy w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym (2 osoby w 2014r.);
- pomocy w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (5 osób w 2014r.);
- pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym (29osób w 2014r.).

Od 2003r. na terenie ORSG funkcjonują **Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ)** przy Stowarzyszeniu „Dorośli-Dzieciom”. Placówka mieści się w Sępólnie Krajeńskim. W roku 2014 w zajęciach uczestniczyło 40 osób z terenu całego ORSG tj.: z terenu Gminy Sępólno Krajeńskie - 19 osób, z terenu Gminy Kamień Krajeński - 10 osób, z terenu Gminy Sośno - 10 osób, z terenu Gminy Więcbork - 1 osoba. Warsztaty stanowią wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztaty Terapii Zajęciowej w Sępólnie Krajeńskim są prężnie działającą jednostką na rzecz osób niepełnosprawnych, co niewątpliwie stanowi promocję dla Powiatu Sępoleńskiego. Do najważniejszych osiągnięć Warsztatu należy: działalność kulturalna, artystyczna tj. prowadzenie teatru „Promień”, uczestnictwo w festiwalach, konkursach plastycznych i zdobywanie w nich nagród oraz wyróżnień, wydawanie gazetki warsztatowej „Kredka”. Dalsze sprawne funkcjonowanie tej bardzo potrzebnej instytucji zakłada powiększenie bazy lokalowej (zaadaptowanie budynku na potrzeby WTZ-ów) oraz realizację programów wsparcia dla beneficjentów. Osoby niepełnosprawne mogą stanowić trudną grupę beneficjentów, dlatego istotne jest prowadzenie działań edukacyjnych i aktywizacyjnych uwzględniające indywidualne potrzeby.

Pieczą zastępczą

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- rodzina zastępcza spokrewniona,

- rodzina zastępcza niezawodowa,
- rodzina zastępcza zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna;

W roku 2013 w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 2 423 rodziny zastępcze. Przebywało w nich 3 356 dzieci. Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego sytuacja przedstawiała się następująco:

Tabela 19. Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego oraz liczba umieszczonych w nich dzieci w latach 2009 – 2014

Wyszczególnienie	2009r.	2010r.	2011r.	2012r.	2013r.	2014r.
Liczba rodzin zastępczych	41	39	43	45	50	49
Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych	55	48	58	63	69	70

Źródło: Sprawozdanie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Sępólnie Krajeńskim z Siedzibą w Więcborku za rok 2014

Tabela 20. Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego w 2014r.

Wyszczególnienie	ORSG	Jednostka administracyjna			
		Sępólno Krajeńskie	Więcbork	Kamień Krajeński	Sośno
Liczba rodzin zastępczych ogółem, w tym:	49	17	19	6	7
-rodziny zastępcze spokrewnione	26	12	8	2	4
-rodziny zastępcze niezawodowe	23	5	11	4	3
Liczba dzieci umieszczonych	70	25	30	8	7
w rodzinach zastępczych ogółem, w tym:					
- w rodzinach zastępczych spokrewnionych	36	19	10	3	4
- w rodzinach zastępczych niezawodowych	34	6	20	5	3

Źródło: Sprawozdanie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Sępólnie Krajeńskim z Siedzibą w Więcborku za rok 2014

W 2014r. na terenie ORSG nie funkcjonowały rodziny zastępcze zawodowe.

Do istotnych potrzeb zaliczyć należy tworzenie na terenie ORSG rodzinnych form pieczy zastępczej – (rodzin niezawodowych, zawodowych, między innymi o charakterze pogotowia rodzinnego oraz rodzinnych domów dziecka).

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Całodobowa placówka opiekuńczo-wychowawcza to forma instytucjonalnej pieczy zastępczej działająca w oparciu o Ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011r. (Dz. U. z 2015r. poz. 332 j. t.). Dziecko może przebywać w placówce opiekuńczo-wychowawczej, zapewniającej całodobową opiekę od 7 roku życia do uzyskania

pełnoletności (w określonych przypadkach, które reguluje ustawa wiek dziecka przyjętego do placówki może być obniżony, a pobyt może trwać również po 18 roku życia).

Od 1 stycznia 2013r. na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego funkcjonuje Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Sępólnie Krajeńskim z siedzibą w Więcborku, które obsługuje dwie placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego: w Więcborku i w Małej Cerkwicy. Placówki przeznaczone są łącznie dla 60 dzieci w wieku od 7 do 18 lat. W 2014r. w w/w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 19 wychowanków z terenu ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Dodatkowo 18 dzieci przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w innych powiatach.

Od października 2011 roku funkcjonuje placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego pn.: „Rodzinny Dom Dziecka w Wąwelnie”, w którym aktualnie przebywa 5 dzieci pochodzących z terenu Powiatu Sępoleńskiego (w 2014r. przebywało 4 dzieci).

Uwzględniając obowiązujące przepisy prawa, placówki do dnia 1 stycznia 2021r. muszą zostać przekształcone, w ten sposób, aby ilość miejsc w 1 placówce nie przekraczała 14 wychowanków. Ponadto istnieje potrzeba utworzenia mieszkań chronionych dla wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze.

Mieszkania chronione

Na terenie ORSG pomoc społeczna była również świadczona w zakresie pobytu w mieszkaniach chronionych (świadczenia niefinansowe). W I połowie 2013r. na terenie ORSG dostępne było **jedno mieszkanie chronione** (gm. Więcbork). Gmina Sępólno Krajeńskie dysponuje lokalem przeznaczonym na ten cel, jednak nie jest on jeszcze dostosowany na cele mieszkaniowe.

W całym województwie w 2013 roku funkcjonowało 35 takich mieszkań.

Tabela 21. Dostępność mieszkań chronionych

Gmina	Charakterystyka	Liczba osób w 2013r. (K/M)
	Zasoby	
Sępólno Krajeńskie	Zgodnie z zarządzeniem Nr Or. 0050.1.99.2014 Burmistrza Sępólna Krajeńskiego z dnia 14 października 2014r., przekazano Ośrodkowi Pomocy Społecznej w Sępólnie Krajeńskim do bezpłatnego użytkowania lokal mieszkalny przy ul. Kościuszki 5/3 w Sępólnie Krajeńskim.	0/0
Więcbork	Mieszkania chronione przeznaczone są do dyspozycji 5 osób z terenu miasta i gminy Więcbork. Są to osoby samotnie gospodarujące (spełniające warunki mieszkania chronionego). Pobyt w Mieszkaniu Chronionym jest odpłatny.	4/0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań OPS gmin ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Nadrzędnym celem pobytu osoby w mieszkaniu chronionym jest doprowadzenie do jej usamodzielnienia. W związku z tym taka osoba uczy się prowadzić samodzielne gospodarstwo domowe, wykonywać w nim wszystkie prace, jak również ponosić koszty związane z korzystaniem z urządzeń i mediów w nim zainstalowanych.

Instytucje pomocy społecznej wskazują na potrzebę prowadzenia mieszkań chronionych np. dla wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz pieczę zastępczą.

Uniwersytety Trzeciego Wieku

Zadaniem UTW jest rozwijanie sprawności intelektualnej, fizycznej i kulturalnej seniorów, a także budowanie więzi międzyludzkich, w tym międzypokoleniowych, integrowanie środowiska ludzi starszych, niezależnie od wieku i wykształcenia. Proponowane formy zajęć umożliwiają słuchaczom prowadzenie aktywnego trybu życia, rozwijanie zainteresowań, talentów i pasji, uzupełnianie i aktualizowanie wiedzy oraz poznawanie najnowszych osiągnięć nauki.

W I połowie 2013r. na terenie ORSG funkcjonował jeden uniwersytet III wieku w gminie Sępólno Krajeńskie i jedna filia UTW w gminie Więcbork. Sępoleński Uniwersytet Trzeciego Wieku utworzony został w ramach działalności statutowej Stowarzyszenia "Duże Różowe Słońce". Patronat nad działalnością UTW sprawują Burmistrz Sępólna Krajeńskiego (patronat organizacyjny) i Uniwersytet im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (patronat naukowy). Na podstawie porozumienia z dnia 29 listopada 2011 roku zawiązała się współpraca pomiędzy Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy a Urzędem Miejskim w Więcborku, którego efektem było utworzenie Więcborskiej Filii Uniwersytetu Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki.

Organizacje pozarządowe

Bardzo ważnym wskaźnikiem ilustrującym aktywność społeczności lokalnej jest wyrażanie się poprzez działanie w różnego rodzaju organizacjach pozarządowych. Teren powiatu sępoleńskiego jest bogaty w aktywność ludzi pragnących działać, ukazywać najbardziej atrakcyjne gałęzie obszaru, na którym zamieszkują. Organizacje, o których mowa, w głównej mierze wspierają ludzi niepełnosprawnych, działają na korzyść dzieci i młodzieży, krzewią sport, ruch, aktywny wypoczynek oraz działają w kierunku rozwoju turystyki na terenie powiatu. Poniższa tabela przedstawia organizacje pozarządowe (nie uwzględniając organizacji przykościelnych, które także swym działaniem jednoczą i mobilizują społeczność lokalną do działania) mające siedzibę na terenie powiatu sępoleńskiego.

Tabela 22. Zestawienie organizacji pozarządowych z terenu ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Stowarzyszenia zwykłe	Fundacje zarejestrowane w KRS	Stowarzyszenia kultury fizycznej nieprowadzące działalności gospodarczej	Uczniowskie kluby sportowe	Stowarzyszenia zarejestrowane w KRS
8	3	28	15	56

Źródło: dane z Wydziału Organizacyjnego i Spraw Obywatelskich oraz z Wydziału Edukacji, Kultury, Sportu, Turystyki i Promocji Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” (SDD) od 1999 r., prowadzi aktywną działalność skierowaną do społeczeństwa ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Aktywizuje mieszkańców poprzez m.in. działania szkoleniowe, edukacyjne, animacyjne. Współpracuje z jednostkami organizacyjnymi całego powiatu sępoleńskiego. Obserwując współpracę swoją jak i innych podmiotów zauważono, że NGO z ORSG Powiatu Sępoleńskiego nie do końca wykorzystują swój potencjał, mimo dużego zapotrzebowania na ich usługi ze strony społeczeństwa jak i lokalnych samorządów (badanie w latach 2012-2013 na terenie powiatu). Wskazuje to jednoznacznie na potrzebę utworzenia silnego i kompetentnego partnerstwa międzysektorowego. Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” w maju 2013 r., przeprowadziło ankietę wśród lokalnych samorządów i NGO z gmin ORSG Powiatu Sępoleńskiego na temat

kondycji sektora pozarządowego (III sektor) i współpracy międzysektorowej, następnie realizując projekt "Modelowa współpraca w powiecie sępoleńskim" w 2014 r., na bieżąco analizowana była kondycja III sektora oraz jakość współpracy pomiędzy JST i NGO. Dwukrotnie - w ramach projektu została przeprowadzona diagnoza lokalna (wykorzystano narzędzie Modelu Współpracy do badania - Lokalnego Indeksu Jakości Współpracy LIJW").

Wybrane wnioski z badania w maju 2013 r., i badania LIJW z lutego 2014 r., - (rozpoczęcie projektu "Modelowa współpraca w powiecie sępoleńskim"):

- znaczna część organizacji pozarządowych ORSG Powiatu Sępoleńskiego nie wdraża u siebie standardów działania, a swojego funkcjonowania nie opiera o żadne zasady samoregulacji;
- tylko 2 NGO wykazały w swoich planach działania nastawione na stałą współpracę z JST opartą o procedurę wewnętrzną;
- organizacje nie znają wzajemnie swoich działań w terenie (brak stron internetowych, stałej wymiany informacji);
- tylko Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” prowadzi corocznie diagnozę lokalną w gminie i na niej opiera swoje plany;
- udział NGO w konsultacjach w gminach objętych projektem jest na poziomie 25%;
- lokalne samorządy nie zmieniły swojej procedury konsultacyjnej od wielu lat i ogranicza się ona do spotkania, a w niektórych tematach do wywieszenia informacji na stronie urzędu gminy;
- prawie 90% badanych NGO uważa, że procedura współpracy finansowej powinna ulec modyfikacji i ujednoliceniu, aby zachować równe szanse w dostępie do środków publicznych.

Po realizacji 12 miesięcznego wsparcia dla NGO przeprowadzono kolejne badania wykorzystując ponownie LIJW (styczeń 2015 r.). Pierwsze wnioski jakie się pojawiły po badaniu to:

- powstało 5 nowych NGO, kolejne 4 czekają na rejestrację, organizacje te wywodzą się z grup nieformalnych, stowarzyszeń nierejestrowych, kół gospodyń wiejskich. Podmioty te powstały, ponieważ zostały objęte kompleksowym wsparciem merytorycznym jak i doradczym. Pozwoliło im to przygotować plany działania na najbliższe miesiące oraz nawiązać współpracę z innymi podmiotami;
- powstała Mapa Aktywności Lokalnej, która przyczyniła się do popularyzacji działań w środowisku lokalnym;
- członkowie NGO mieli okazję uczestniczyć we wspólnych spotkaniach z samorządowcami co pozwoliło na stworzenie pozytywnych relacji;
- wypracowano nowe sposoby konsultacji społecznych z udziałem społeczności lokalnych;
- 40% NGO przyznało, że jest gotowa na dalszy rozwój;
- powstały podręczniki współpracy finansowej i pozafinansowej oraz publikacja o lokalnych podmiotach na terenie powiatu.

Mimo wielu sukcesów u 95% NGO nadal występuje potrzeba pracy nad rozwojem swoich organizacji i całego środowiska lokalnego. Organizacje jasno wskazały, że są bardzo zainteresowane kontynuacją działań na rzecz wzmocnienia potencjału na ORSG Powiatu Sępoleńskiego, zwłaszcza działaniami edukacyjnymi, doradczymi, wspólnymi spotkaniami branżowymi.

Z powyższych danych wynika, że realizacja projektów przy wsparciu EFS, prowadzonych przez doświadczone i zaangażowane stowarzyszenia prowadzi do wymiernych korzyści. ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest bardzo bogaty w organizacje pozarządowe i

sektory publiczne, które aktywnie uczestniczą we wspólnych przedsięwzięciach o zasięgu powiatowym.

Szczegółowe potrzeby i problemy w zakresie pomocy społecznej zawarte zostały w załączniku nr 2 do Strategii.

WNIOSKI

1. Z pomocy społecznej na ORSG korzysta 12,62% mieszkańców. Głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej są bezrobocie, ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.
2. Konieczne jest podejmowanie działań mających na celu aktywizację społeczną osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzących do ich włączenia społecznego. Szczególnej uwagi wymaga grupa osób w wieku produkcyjnym, których aktywność wpływa na jakość życia osób od nich zależnych. Aktywizacja powinna odbywać się m.in. poprzez szkolenia i podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz organizację zatrudnienia w formie prac społecznie użytecznych i staży.
3. Wskazany jest rozwój mieszkań chronionych dla różnych grup odbiorców, w szczególności dla wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, osób niepełnosprawnych i osób starszych oraz zabezpieczenie zwiększonych środków finansowych na utrzymanie i prowadzenie mieszkań chronionych.
4. Ze względu na ograniczoną ofertę opieki instytucjonalnej (obszar jednej gminy) nad dziećmi do lat 3, celowe jest podejmowanie działań wspierających rodziny w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3 (rozwój istniejącej placówki, tworzenie nowych punktów, nieinstytucjonalne form opieki np. nianie, vouchery aktywizacyjne, aktywizacja społeczno-zawodowa rodziców/opiekunów, szkolenia dla kadry i rodziców w zakresie opieki i godzenia życia zawodowego i rodzinnego). Należy zwiększyć możliwość opieki nad dziećmi rodziców bezrobotnych i powracających na rynek pracy po urodzeniu dzieci.
5. W związku z postępującym zjawiskiem starzenia się społeczeństwa i wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym uzasadniony jest rozwój infrastruktury ukierunkowanej na aktywizację i integrację seniorów, m.in. w formie klubów i świetlic, oraz wsparcie organizacji pozarządowych realizujących działania na rzecz osób starszych. Należałoby podjąć działania zmierzające w kierunku zaspokojenia potrzeb i pragnień osób starszych, okazać większe zainteresowanie i wsparcie dla tej grupy społecznej.
6. Celowe jest kontynuowanie/wspieranie inicjatyw wpływających pozytywnie na integrację osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem. Istotnym zadaniem jest wsparcie integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych.
7. Z uwagi na liczne problemy społeczne związane z rosnącą liczbą osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym niezbędne jest systematyczne wspieranie instytucji pomocy społecznej w zakresie realizacji usług.
8. Powodzenie działań z zakresu pomocy społecznej uzależnione jest m.in. od uczestnictwa partnerów społecznych, organizacji społecznych, a także zaangażowaniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które podejmą wraz z instytucjami pomocy społecznej na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego wysiłek na rzecz zmiany swej sytuacji społecznej.
9. Złożoność problemów, jakie występują na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego wymaga stałego podnoszenia jakości usług kierowanych do różnych grup

społecznych, podejmowanie nowych rozwiązań oraz współpracy z innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi.

10. Niesłabnące zapotrzebowanie na pomoc społeczną wymaga właściwego zaangażowania i przygotowania kadr. Ważne jest organizowanie szkoleń dla kadr pomocy społecznej z terenu powiatu zgodnie z zapotrzebowaniem. Kolejnym aspektem jest zapotrzebowanie jednostek pomocy społecznej na inwestycje w bazę lokalową, zwłaszcza w obszarze podnoszenia standardów, dostosowania budynków dla osób niepełnosprawnych i starszych oraz doposażenia stanowisk pracy.

11. Należy podejmować działania wspierające rozwój organizacji pozarządowych na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

2.4. Ochrona zdrowia

Na podstawie analizy przeciętnego trwania życia stan zdrowia mężczyzn w Województwie Kujawsko-Pomorskim jest średni w skali ogólnopolskiej, zaś kobiet - nieznacznie gorszy. Województwo cechuje najwyższy w Polsce poziom umieralności niemowląt. W porównaniu z resztą kraju województwo wyróżnia się dużą umieralnością dorosłych z powodu chorób układu oddechowego. Również wysoka jest częstotliwość hospitalizacji z tego powodu osób w wieku poprodukcyjnym, ale dla osób w wieku produkcyjnym nie różni się ona od przeciętnej dla ogółu województw⁵.

Tabela 23. Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2013 r. na ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka terytorialna	Porady w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej*	Przychodnie ogółem
Kamień Krajeński	32 038	1
Sępólno Krajeńskie	79 081	5
Sośno	16 421	2
Więcbork	113 070	5
ORSG	240 610	13
Kujawsko - Pomorskie	14 827 206	758

* dotyczą porad w podstawowej i specjalistycznej opiece zdrowotnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Opieka specjalistyczna w gminach wiejskich realizowana jest w bardzo niewielkim stopniu bądź wcale. Właściwie cała opieka specjalistyczna skupia się wokół Powiatowego Szpitala w Więcborku.

Szpital Powiatowy im. dr A. Gacy i dr J. Łaskiego - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej W Więcborku - obiekt świadczący usługi w obrębie powiatu sępoleńskiego. Podmiot udziela świadczenia w niżej wymienionych zakresach, zakontraktowanych przez NFZ:

- ambulatoryjna opieka specjalistyczna (bardzo duży limit świadczeń),
- ambulatoryjne świadczenia diagnostyczne kosztochłonne (średni limit świadczeń),
- leczenie szpitalne, w tym Izba Przyjęć Szpitala (średni limit świadczeń),

⁵

- Zał. Nr 1 do Policy Paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020 Krajowe Strategiczne Ramy

- opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień (mały limit świadczeń),
- rehabilitacja lecznicza (średni limit świadczeń),
- ratownictwo medyczne (zblizony do średniego limit świadczeń),
- nocna i świąteczna opieka zdrowotna na obszarze zabezpieczenia do 50 tysięcy osób,
- transport sanitarny w POZ.

Szpital ma pięć oddziałów, w których leczeni są chorzy:

- Oddział chirurgii ogólnej z salą intensywnego nadzoru pooperacyjnego,
- Oddział chorób wewnętrznych z pododdziałem intensywnego nadzoru kardiologicznego,
- Oddział ginekologiczno-położniczy,
- Oddział noworodkowy,
- Oddział pediatryczny z pododdziałem niemowlęcym.

Ponadto Szpital Powiatowy posiada 11 poradni specjalistycznych. Największymi poradniami są Poradnia Diabetologiczna, Poradnia Rehabilitacyjna i Poradnia Kardiologiczna. NZOZ posiada umowę na transport POZ. Ten rodzaj transportu przysługuje pacjentom w określonych medycznie przypadkach (np. dysfunkcja narządu ruchu) oraz gdy pojawia się konieczność podjęcia natychmiastowego leczenia w zakładzie opieki zdrowotnej, wynikającym z potrzeby zachowania ciągłości leczenia. Jednostka zakontraktowała również świadczenia nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej na obszarze zabezpieczenia do 50 tysięcy osób. Pacjent może skorzystać z tej formy opieki w przypadku: nagłego zachorowania, nagłego pogorszenia stanu zdrowia.

Szpital Powiatowy im. dr Adama Gacy i dr Józefa Łaskiego prowadzony przez NOVUM-MED Sp. z o. o. w ramach umów zawartych z Narodowym Funduszem Zdrowia prowadzi zabiegi fizjoterapeutyczne, jak również badania w:

- Pracowni Diagnostyki Laboratoryjnej;
- Pracowni Obrazowej RTG i USG, TK;
- Pracowni Spirometrii;
- Pracowni Endoskopii;
- Pracowni Nieinwazyjnej Diagnostyki Kardiologicznej;
- Pracowni Fizjoterapii.

Zakresem działania Opieki Doraźnej jest zapewnienie dobowej gotowości udzielania świadczeń zdrowotnych osobom, które wymagają udzielenia takiego świadczenia w razie wypadku, urazu, nagłego porodu, zachorowania lub nagłego pogorszenia stanu zdrowia powodującego zagrożenie życia. Działania w ramach ratownictwa medycznego – stanowią pierwszy etap procesu ratowania ludzkiego życia w sytuacjach nagłych i nieprzewidzianych. Odpowiednie i skuteczne działanie systemu ratownictwa medycznego jest uwarunkowane między innymi posiadanym sprzętem.

W strukturze Opieki Doraźnej działają trzy Zespoły Wyjazdowe Ratownictwa Medycznego:

- Zespół Podstawowy "P" stacjonujący w Więcborku przy ul. Mickiewicza 26 (przy Szpitalu),
- Zespół Specjalistyczny "S" stacjonujący w Sępólnie Krajeńskim przy ul. Sienkiewicza 54 (przy Państwowej Straży Pożarnej),
- Zespół Podstawowy "P" stacjonujący w Kamieniu Krajeńskim przy ul. Wyspiańskiego 2.

Wyjazdy Zespołów Wyjazdowych Ratownictwa Medycznego realizowane są w zależności od kodu pilności wezwania. Czas dojazdu do pacjentów w stanach zagrożenia

życia oraz poszkodowanych w wypadkach nie może przekraczać 8 minut w obrębie granic administracyjnych miasta i 15 minut poza miastem.

Potrzeby inwestycyjne w zakresie ochrony zdrowia na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego zgłaszane są głównie przez szpital w Więcborku, w którym od 2011r. prowadzone są zakupy sprzętu (projekt „Sprzęt dla Szpitala - Zdrowie dla Pacjenta”) oraz prace budowlane związane z rozbudową i przebudową obiektu celem dostosowania placówki do obowiązujących standardów (projekt „Rozbudowa, przebudowa i doposażenie Szpitala Powiatowego im. dr Adama Gacy i dr Józefa Łaskiego NZOZ w Więcborku w celu dostosowania zakładu opieki zdrowotnej do obowiązujących przepisów prawa”).

Inwestowanie w infrastrukturę zdrowotną jest też priorytetem poszczególnych gmin ORSG. Zasygnalizowane potrzeby obejmują m.in. poszerzenie oferty dla pacjentów (np. współpraca poradni ginekologicznej i gabinetu rehabilitacji), zakup nowego sprzętu medycznego, modernizację sprzętu informatycznego na potrzeby systemu typu e-zdrowie, termomodernizację obiektów ochrony zdrowia np. przychodni w Kamieniu Krajeńskim czy Szpitala Powiatowego w Więcborku.

W ORSG Powiatu Sępoleńskiego występuje duże zapotrzebowanie na programy profilaktyczne w powiązaniu z działaniami edukacyjnymi w obszarze zdrowia w szczególności w zakresie:

- wczesnego wykrywania nowotworów (raka prostaty, piersi i szyjki macicy),
- wczesnego wykrywania chorób serca,
- wczesnego wykrywania cukrzycy,
- wczesnego wykrywania chorób układu oddechowego,
- zapobiegania otyłości,
- profilaktyki uzależnień.

Rehabilitacja

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego istnieje duże zapotrzebowanie na usługi rehabilitacyjne głównie dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych. Oferta działających w tej branży podmioty leczniczych jest niewystarczająca, dlatego wskazane byłoby utworzenie Regionalnego Centrum Rehabilitacyjnego pn. **„Krajeńskie Centrum Edukacji, Rehabilitacji i Terapii”**. Utworzenie Centrum Rehabilitacji i Terapii jest projektem innowacyjnym. Nie ma takiego kompleksu na terenie województwa kujawsko-pomorskiego a nawet w kraju. Centrum to obejmowałoby swym zasięgiem: wczesną diagnozę, wczesną interwencję i wczesne wspomaganie rozwoju dzieci z rzadkimi niepełnosprawnościami ze spektrum autyzmu oraz innymi niepełnosprawnościami w obrębie funkcji psychicznych ze sprzężeniami. Równocześnie prowadzona będzie terapia rodzin diagnozowanych tu dzieci. W Centrum miałby swoje miejsce kompleksowy system wsparcia osoby niepełnosprawnej od aktywizacji społecznej typu Środowiskowy Dom Samopomocy, przez wsparcie nakierowane na rehabilitację społeczno-zawodową typu Warsztat Terapii Zajęciowej, wsparcie osób niesamodzielnych, wielorako niepełnosprawnych typu Dom Dziennego Pobytu, po zatrudnienie w Spółdzielni Socjalnej, która obsługiwałaby kompleksowo zaplecze Centrum: od sprzątania, utrzymanie zieleni, drobnych prac konserwatorskich przez obsługę zaplecza hostelowo- rehabilitacyjnego i obsługę gastronomiczną. W Centrum przewiduje się część hostelową (pobyt rodziców z dziećmi w trakcie diagnozy i terapii; czasowy pobyt osób niesamodzielnych ze względu na niepełnosprawność lub wiek; inne w zależności od potrzeb). W części zaplecza rehabilitacyjnego przewiduje się gabinety specjalistyczne, sale specjalistyczne i rehabilitacyjne oraz basen dla celów rehabilitacyjnych.

W ramach kompleksowego systemu wsparcia w Centrum mogłyby znaleźć swoje siedziby takie instytucje jak: Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna (publiczna i/lub

niepubliczna), Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności. Możliwa jest również lokalizacja siedziby Zespołu Szkół Specjalnych na terenie Ośrodka.

Zadania Centrum:

- prowadzenie kompleksowej diagnozy dzieci z w/w niepełnosprawnościami wraz z objęciem terapią ich rodzin - pomoc psychologiczno-pedagogiczna i wskazówki do dalszej, samodzielnej pracy z dzieckiem,
- określenie, przez zastosowanie odpowiednich narzędzi, potencjału i możliwości rozwoju danej osoby,
- prowadzenie terapii i rehabilitacji dla dziecka i opiekunów – tzw. Program domowy
- zapewnienie uczestnikom będących w cyklu terapii: zakwaterowania, wyżywienia, pomocy dydaktycznej oraz opieki medycznej i usług rehabilitacyjnych,
- kompleksowa pomoc osobom niepełnosprawnym w zakresie orzecznictwa i systemu wsparcia w ramach PFRON w jednym miejscu,
- zapewnienie ciągłości rehabilitacji w systemie wsparcia ŚDS – WTZ – DDP - SS dla mieszkańców powiatu sępoleńskiego,
- obsługa Centrum przez spółdzielnie socjalną.

Centrum Edukacji, Rehabilitacji i Terapii będzie placówką czasowego pobytu, zaś będące częścią Centrum placówką służące rehabilitacji społeczno-zawodowej – placówkami dziennego pobytu. Centrum to specjalistyczny ośrodek, który zapewniłby warunki niezbędne do:

- kompleksowej diagnozy wielospecjalistycznej dla uczestnika,
- wsparcie merytoryczne i szkolenie dla rodziny uczestnika terapii,
- rehabilitacji społecznej, zawodowej i medycznej.

Funkcjonowanie takiego Ośrodka to kilkadziesiąt miejsc pracy i szansa na wsparcie lokalnego i regionalnego rozwoju. Obszar działania takiej instytucji będzie wielopłaszczyznowy i dotyczy opieki, edukacji, usług medycznych, rehabilitacji i specjalistycznej terapii. Zasadność tworzenia w/w Centrum została uwzględniona również w strategii województwa kujawsko-pomorskiego oraz Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

WNIOSKI

1. Usługi w zakresie ochrony zdrowia w poszczególnych gminach sprowadzają się właściwie jedynie do podstawowej opieki zdrowotnej. Dostęp do opieki specjalistycznej na poziomie gminnym ogranicza się (i to tylko w niektórych jednostkach) do stomatologii i ginekologii. Szersza oferta badań specjalistycznych dostępna jest na poziomie powiatu w ramach oferty Szpitala Powiatowego w Więcborku. W związku z tym konieczne jest wsparcie dla szpitala, które będzie przyczyniać się do podnoszenia jakości świadczonych usług specjalistycznych.
2. Należy czynić starania mające na celu dostosowanie ośrodków zdrowia do obecnych potrzeb oraz standardów technicznych.
3. Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, niezmiernie ważne w najbliższych latach będzie dostosowanie oferty w zakresie usług ochrony zdrowia w szczególności do potrzeb osób starszych.

4. Stopniowy wzrost liczby osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców ORSG ma również wpływ na konieczność opracowania programów profilaktycznych mających na celu zachowanie sprawności fizycznej ludności do późnego wieku oraz ograniczenie kosztów opieki medycznej i usług opiekuńczych. Pojawia się również potrzeba zapewnienia szkoleń dla lekarzy w zakresie geriatry oraz popularyzacji tej specjalizacji.
5. Utworzenie Krajeńskiego Centrum Edukacji, Rehabilitacji i Terapii, celem którego będzie poprawa dostępu do trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.

2.5. Edukacja

Analiza wykształcenia mieszkańców Województwa Kujawsko-Pomorskiego w roku 2012 wskazuje, iż społeczeństwo charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia. Mieszkańcy z wykształceniem wyższym stanowią jedynie 16,4% mieszkańców regionu, co lokuje województwo na 14 pozycji w kraju. Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowią najliczniejszą grupę mieszkańców regionu (28,6%). Druga najliczniejsza grupa to osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i niższym (23,6% osób). Aby poprawić te statystyki niezbędne jest zdiagnozowanie stanu istniejącego oraz potrzeb edukacyjnych na wszystkich poziomach kształcenia, a następnie inwestowanie w kształcenie, szkolenie (w tym zawodowe) na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie.

Edukacja przedszkolna

Wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-4 lat w roku szkolnym 2012/2013 w województwie wyniósł 48,4%, co plasuje region kujawsko-pomorski na przedostatnim miejscu w kraju (wskaźnik dla kraju wynosił 59,3%)⁶.

Podstawowe statystyki dotyczące edukacji przedszkolnej na ORSG Powiatu Sępoleńskiego zawiera poniższa tabela.

Tabela 24. Edukacja przedszkolna na ORSG Powiatu Sępoleńskiego (stan na 2014 r.)

Jednostka terytorialna	Liczba placówek wychowania przedszkolnego			Liczba miejsc w przedszkolach i punktach przedszkolnych	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym			Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym
	Przedszkola	Oddziały przedszkolne w SP	Punkty przedszkolne			Przedszkola	Oddziały przedszkolne w SP	Punkty przedszkolne	
Kamień Krajeński	1	2	1	195	356	104	27	19	42,13%
Sępólno Krajeńskie	2	9	0	453	524	232	97	0	62,79%

⁶ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2012/2013, GUS, Warszawa 2013.

Sośno	1	3	0	150	208	53	48	0	48,56%
Więcbork	1	5	1	432	505	238	80	13	65,54%
ORSG	5	19	2	1230	1593	627	252	32	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z urzędów gmin

Jednym z głównych wyzwań i potrzeb w zakresie rozwoju edukacji przedszkolnej wynikających z RPO WK-P na lata 2014 -2020 jest podniesienie stopnia jej upowszechniania oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej. W ostatnim czasie zaobserwować można brak miejsc dla najmłodszych mieszkańców terenu ORSG w placówkach przedszkolnych w Szkole Podstawowej w Wiśniewie oraz w Szkole Podstawowej w Lutowie.

Podstawowe potrzeby placówek w zakresie generowania nowych miejsc przedszkolnych oraz poprawy jakości świadczonych usług edukacyjnych to przede wszystkim:

- doposażenie placówek w pomoce dydaktyczne,
- doposażenie placówek w nowoczesne środki audiowizualne, do komunikacji TIK (np. tablice interaktywne, tablety, programy edukacyjne),
- budowa placów zabaw przy placówkach (lub modernizacja/remont istniejących),
- dostosowanie lokali oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz budynków przedszkolnych w zakresie ochrony p. poż.,
- zakup wyposażenia (meble, certyfikowane pomoce dydaktyczne),
- wzbogacenie bazy sportowo-rekreacyjnej, nowoczesne i bezpieczne place zabaw,
- dodatkowe zajęcia językowe oraz dodatkowe zajęcia (dla 3- latków) popołudniowe (np. dwa razy w tygodniu),
- zatrudnienie nauczyciela wspomagającego, pomocy nauczyciela,
- organizacja nowych miejsc przedszkolnych dla trzy- i czterolatków na bazie świetlic wiejskich w miejscowościach bez szkół,
- dostępność przedszkoli w godzinach odpowiadających rodzicom.

Najważniejsze potrzeby w zakresie wsparcia nauczycieli i innych pracowników pedagogicznych ukierunkowane na podniesienie kompetencji lub kwalifikacji to:

- zwiększona współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną,
- warsztaty i szkolenia dla nauczycieli szczególnie pod kątem pracy z dziećmi autystycznymi,
- szkolenia dla nauczycieli z zakresu pracy różnymi metodami z dziećmi w wieku przedszkolnym np. metoda Montessori, metoda z zakresu edukacji matematycznej E. Gruszczyk – Kulczyńskiej, metoda kinezylogii edukacyjnej Paula Dennisona itp.,
- szkolenia instruktorskie itp. z gimnastyki korekcyjnej, rytmiki, tańca,
- zajęcia z zakresu rytmiki,
- praca z dzieckiem autystycznym,
- organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w przedszkolu,
- praca w grupach łączonych dzieci w różnym wieku.

Szczegółowe informacje na temat potrzeb rozwoju edukacji przedszkolnej na ORSG Powiatu Sępoleńskiego znajdują się w załączniku nr 3 do strategii.

Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

Poniższa tabela zawiera podstawowe statystyki dotyczące szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego na ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

Tabela 25. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne na ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka terytorialna	szkoły podstawowe			liczba uczniów w szkołach podstawowych			gimnazja			liczba uczniów w gimnazjach		
	2005	2010	2013	2005	2010	2013	2005	2010	2013	2005	2010	2013
Kamień Krajeński	4	4	3	548	400	417	1	1	1	293	244	229
Sępólno Krajeńskie	7	7	7	1202	982	974	4	4	4	771	564	486
Sośno	4	3	3	409	235	320	2	2	2	253	192	166
Więcbork	6	6	6	1093	918	853	4	4	4	605	529	447
ORSG	21	20	19	3252	2532	2564	11	11	11	1922	1529	1328

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z urzędów gmin

Na terenie ORSG w 2013 roku znajdowało się w sumie 19 szkół podstawowych i 11 gimnazjów. Do szkół tych uczęszczało łącznie 3 892 uczniów. W latach 2005-2013 zaobserwowano spadek liczby uczniów na obu poziomach kształcenia. Liczba uczniów szkół podstawowych zmalała o 21 % z 3 252 w roku 2005 do 2 564 w roku 2013. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku gimnazjów - spadek wyniósł aż 30,9 % (z 1 922 do 1 328 uczniów). Zmiana ta była uwarunkowana w dużym stopniu niższym demograficznym. Spadek liczby uczniów wpłynął na zmniejszenie liczby szkół podstawowych – na przełomie 13 analizowanych lat ubyły 2 szkoły – 1 w gminie Kamień Krajeński, 1 w gminie Sośno.

Kolejnym problemem istotnym dla rozwoju regionu jest niska jakość edukacji, przejawiająca się m.in. niskim poziomem wyników edukacyjnych uczniów, który plasuje region w grupie województw osiągających niższe niż przeciętne w Polsce wyniki sprawdzianów w szkołach podstawowych i egzaminów gimnazjalnych.

Statystyczny absolwent szkoły podstawowej z województwa kujawsko - pomorskiego w 2014 r. uzyskał za sprawdzian 25,0 pkt, czyli 63% punktów możliwych do uzyskania. Wynik ten jest o około 2 punkty procentowe niższy niż w kraju. Wynik dla powiatu sępoleńskiego to 24,47 pkt, czyli niższy niż w województwie o 0,53 pkt. W poszczególnych gminach powiatu wynik ten wyniósł odpowiednio: gmina miejsko - wiejska Kamień Krajeński - 25,37 pkt, gmina miejsko - wiejska Sępólno Krajeńskie - 25,39 pkt, gmina wiejska Sośno - 22,60 pkt, gmina miejsko - wiejska Więcbork - 23,68 pkt. Statystyczny absolwent gimnazjum z województwa kujawsko - pomorskiego w 2014 r. uzyskał z egzaminu średni wynik niższy niż w kraju w części humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej, oraz z języków obcych nowożytnych. Wyjątek stanowi język rosyjski na poziomie rozszerzonym, gdzie średni wynik dla województwa jest wyższy niż dla kraju. Wyniki dla powiatu sępoleńskiego plasują powiat poniżej średniego wyniku dla kraju i województwa, za wyjątkiem języka angielskiego na poziomie rozszerzonym, gdzie wynik dla powiatu jest wyższy niż dla województwa i kraju. Zestawienie wyników egzaminów gimnazjalnych zawierają poniższe tabele.

Tabela 26. Porównanie statystycznych wyników z egzaminu gimnazjalnego w 2014 r.

Parametr statystyczny	Wartość parametru																	
	Polska						Kujawsko-Pomorskie						Powiat Sępoleński					
	część humanistyczna i matematyczno – przyrodnicza*																	
	GH		GM		GH		GM		GH		GM							
	GH-P	GH-H	GM-M	GM-P	GH-P	GH-H	GM-M	GM-P	GH-P	GH-H	GM-M	GM-P						
wynik średni w %	68	59	47	52	65	58	45	50	62,61	57,06	43,12	49,20						
	języki obce nowożytne**																	
	GA		GN		GR		GA		GN		GR		GA		GN		GR	
	P1	R1	P1	R1	P1	R1	P1	R1	P1	R1	P1	R1	P1	R1	P1	R1	P1	R1
wynik średni w %	67	46	54	39	61	41	64	42	50	35	55	48	63,46	46,50	52,17	32,09	-	-

* - GH - P - część humanistyczna w zakresie języka polskiego, GH - H - część humanistyczna w zakresie historii i wiedzy o społeczeństwie, GM - M - część matematyczno-przyrodnicza z zakresu matematyki, GM-P - część matematyczno-przyrodnicza z zakresu przedmiotów przyrodniczych,

** - GA - język angielski, GN - język niemiecki, GR - język rosyjski, P - poziom podstawowy, R - poziom rozszerzony.

Tabela 27. Zestawienie wyników z egzaminu gimnazjalnego w 2014 r. na ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka administracyjna	GH		GM		GA		GN	
	GH-P	GH-H	GM-M	GM-P	P	R	P	R
Kamień Krajeński	63,90	60,01	47,25	50,08	53,00	-	64,65	39,89
Sępólno Krajeńskie	63,41	55,31	41,55	46,93	69,55	49,04	50,39	26,40
Sośno	58,98	53,15	35,14	48,58	60,13	35,42	40,71	-
Więcbork	62,72	59,12	46,23	51,43	64,38	49,28	49,56	81,67

Duży wpływ na osiągnięcie wysokich efektów kształcenia ma między innymi jakość i dostępność infrastruktury edukacyjnej, oferta zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, a także poziom kwalifikacji nauczycieli.

Obecnie niezwykle ważne jest położenie odpowiedniego nacisku na **rozwijanie kompetencji kluczowych** uczniów na wszystkich poziomach kształcenia, co wynika z Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

Kompetencje kluczowe to:

- Porozumiewanie się w języku ojczystym,

- Porozumiewanie się w językach obcych,
- Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne,
- Kompetencje informatyczne,
- Umiejętność uczenia się,
- Kompetencje społeczne i obywatelskie,
- Inicjatywność i przedsiębiorczość,
- Świadomość i ekspresja kulturalna.

Szkoły podstawowe i gimnazjalne funkcjonujące na ORSG Powiatu Sępoleńskiego prowadzą zajęcia dodatkowe z zakresu rozwijania kompetencji kluczowych, takie jak:

- zajęcia z języków obcych (angielski i niemiecki),
- zajęcia informatyczne,
- zajęcia z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych,
- zajęcia wyrównawcze dla uczniów z opinią z poradni psychologiczno-pedagogicznej,
- zajęcia dla uczniów z orzeczeniami z poradni psychologiczno-pedagogicznej w szkole ogólnodostępnej,
- zajęcia dla uczniów zdolnych,
- wyjazdy o tematyce regionalnej i kulturalnej.

W znacznie mniejszym stopniu, bądź wcale szkoły nie oferują zajęć w zakresie umiejętności uczenia się, kompetencji społecznych i obywatelskich, inicjatywności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej.

Dokonując diagnozy potrzeb w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych, szkoły wskazały przede wszystkim na konieczność nieograniczania aktualnie funkcjonującej oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Niemniej jednak istotne jest również, aby szkoły poszerzyły ofertę w zakresie tych kompetencji kluczowych, które wskazano wyżej jako nierozwijane w ogóle bądź rozwijane w bardzo ograniczonym stopniu.

Aby prawidłowo realizować zajęcia z uczniami, niezmiennie ważne jest posiadanie wysokich kwalifikacji przez nauczycieli. Wśród głównych potrzeb w zakresie podniesienia kompetencji i kwalifikacji nauczycieli ukierunkowanych na rozwój kompetencji kluczowych uczniów i indywidualnego podejścia do ucznia wskazano:

- szkolenia z zakresu oligofrenopedagogiki,
- terapia pedagogiczna,
- kwalifikacje do nauczania sztuki, informatyki, socjoterapii,
- uprawnienia do prowadzenia zajęć na ścianie wspinaczkowej,
- szkolenia z podnoszenia efektywności nauczania i wychowania, innowacyjnych oraz aktywizujących metod nauczania, roli doświadczenia w procesie lekcyjnym,
- szkolenia z tworzenia interaktywnych materiałów dydaktycznych (prezentacje multimedialne w pracy dydaktycznej),
- szkolenia w zakresie pracy z uczniem dyslektycznym; metody i formy pracy z dziećmi z autyzmem oraz innymi specyficznymi trudnościami w uczeniu się,
- praca z uczniem zdolnym, w tym na zajęciach pozalekcyjnych,
- szkolenia w zakresie zwiększenia liczby specjalistów w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- szkolenia instruktorskie,
- warsztaty związane z ćwiczeniem umiejętności kluczowych w ujęciu interdyscyplinarnym,
- wykorzystanie tablic interaktywnych w nauczaniu,

- przygotowanie uczniów do sprawdzianu zewnętrznego, egzaminu gimnazjalnego, wykorzystanie wyników,
- rozwijanie postaw przedsiębiorczości u uczniów,
- organizacja nadzoru pedagogicznego dyrektora szkoły,
- ochrona danych osobowych w szkole,
- doskonalenie form i metod pracy nauczyciela przedmiotów humanistycznych, języków obcych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej (ICT),
- wykorzystanie ICT w zarządzaniu placówką,
- ewaluacja wewnętrzna w pracy szkoły,
- budowanie programu naprawczego przez szkołę uzyskującą niskie wyniki,
- kształtowanie partnerskich relacji z rodzicami,
- zapewnienie bezpieczeństwa w szkole,
- monitorowanie i ewaluacja realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej i gimnazjum.

W załączniku nr 4 do strategii przedstawiono zestawienie aktualnej oferty poszczególnych szkół podstawowych i gimnazjalnych w zakresie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dotyczących rozwijania kompetencji kluczowych, zdiagnozowano potrzeby z zakresu rozwoju tych kompetencji oraz potrzeby w zakresie podniesienia kompetencji i kwalifikacji nauczycieli ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych uczniów i indywidualnego podejścia do ucznia.

WNIOSKI

1. Niespełna 55 % dzieci w wieku 3-6 lat jest objętych edukacją przedszkolną. Niektóre placówki wymagają rozbudowy o nowe sale dydaktyczne, modernizacji/adaptacji/remontów. W przypadku Gminy Sośno zgłaszana jest potrzeba rozszerzenia sieci przedszkoli na terenie gminy (objęcie opieką dzieci 3- i 4-letnich). W przypadku Gminy Sępólno Krajeńskie zgłaszana jest potrzeba adaptacji istniejącej, rozbudowy lub budowy bazy dla przedszkoli na terenach wiejskich oraz budowa sali do zajęć ruchowych w Gminnym Przedszkolu Nr 2 w Sępólnie Krajeńskim, rozbudowa Gminnego Przedszkola Nr 1 w Sępólnie Krajeńskim obejmującego pomieszczenie kuchni i zaplecza kuchennego. Bardzo istotnym jest także doposażenie większości placówek na terenie ORSG i dostosowanie ich do standardów europejskich.
2. Problemem systemu edukacji na ORSG Powiatu Sępoleńskiego na wszystkich poziomach kształcenia jest niedostateczna oferta zajęć pozalekcyjnych w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych. Aktualna oferta ogranicza się często do zajęć stanowiących kontynuację podstawowego programu nauczania (matematyka, język ojczysty, język obcy, przyroda). Dlatego też istnieje potrzeba podnoszenia kwalifikacji kadry nauczycielskiej, co w efekcie pozwoli rozbudować ofertę zajęć podnoszących kompetencje kluczowe uczniów.
3. Nauczyciel powinien tak kierować procesem lekcyjnym, aby umożliwić uczniom lepsze poznawanie i rozumienie otaczającego świata. Istotna jest skuteczna komunikacja z uczniem, metody aktywne w zwiększenie roli doświadczenia w procesie nauczania (szczególnie nauki przyrodnicze). Wskazane byłoby również przeprowadzenie warsztatów psychologicznych dla nauczycieli – predyspozycje i indywidualne cechy charakteru nauczyciela, a umiejętne komunikowanie się z uczniem i efektywna praca.

4. Wyniki egzaminów wskazują, że istnieje potrzeba zapewnienia zajęć w zakresie podnoszenia efektów kształcenia. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci na poziomie elementarnym to stworzenie warunków do budzenia i rozwijania ich potrzeb edukacyjnych.
5. Rodzaje zajęć, na które istnieje zapotrzebowanie to:
 - zajęcia rozwijające umiejętności artystyczne np. plastyczne, nauka gry na instrumentach, teatralne, taneczne koło językowe,
 - zajęcia rekreacyjno-sportowe (dbanie o zdrowie fizyczne i psychiczne),
 - wycieczki krajoznawczo - historyczne oraz wyjazdy dzieci i młodzieży do kina, opery, teatru, filharmonii,
 - zajęcia doradztwa edukacyjno-zawodowego, spotkania z przedstawicielami różnych zawodów,
 - warsztaty psychologiczne – badanie i określanie zainteresowań oraz predyspozycji uczniów; indywidualne plany (określenie predyspozycji zawodowych),
 - zajęcia pedagogiczne oraz wsparcie psychologiczne, logopedyczne, korekcyjne, socjoterapeutyczne oraz in. specjalności (odpowiednie do kolejnych etapów edukacyjnych),
 - zajęcia pedagogiczne z zakresu organizowania własnej pracy, z zakresu technik uczenia, oraz w zakresie radzenia sobie z agresją, niepowodzeniami szkolnymi itp.,
 - zajęcia informatyczne.
6. Zaplecze techniczne szkół - brak w szkołach wystarczającego wyposażenia i pomocy (zaliczyć tu należy również potrzebę zakupu szafek osobistych dla dzieci, doposażenie w nowoczesne, multimedialne środki świetlic szkolnych). Braki te szczególnie zauważalne są w gimnazjach, w zakresie klasopracowni nauk przyrodniczych (fizyki, chemii) oraz nowoczesnych multimedialnych środków dydaktycznych. Wskazuje się na konieczność:
 - wymiany sprzętu komputerowego w pracowniach informatycznych;
 - poprawy estetyki pomieszczeń klasowych (nowe ławki, krzesła, meble, tablice, gazetki);
 - zapewnienia odpowiedniej bazy rekreacyjno – sportowej;
 - adaptacji terenów przy szkole na infrastrukturę sportową (szkoły wiejskie).

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego znajduje się 8 oświatowych placówek ponadgimnazjalnych, mianowicie:

- Gmina Sępólno Krajeńskie:
 - a. Liceum Ogólnokształcące, ul. Młyńska 42, 89-400 Sępólno Krajeńskie (ZSL),
 - b. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych, ul. Przemysłowa 15, 89-400 Sępólno Krajeńskie (ZSP),
 - c. Zespół Szkół Nr 2, ul. Gen. Hallera 29, 89-400 Sępólno Krajeńskie (ZS Nr 2),
 - d. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, ul. Wojska Polskiego 20, 89-400 Sępólno Krajeńskie (PP-P),
- Gmina Więcbork:
 - a. Liceum Ogólnokształcące, ul. Pocztowa 14a, 89-410 Więcbork (LO),
 - b. Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, ul. Pocztowa 14b, 89-410 Więcbork (CKZiU),
 - c. Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego, ul. Kwiatowa 3, 89-422 Sypniewo (ZSCKR).

Na podstawie powyższych danych można zaobserwować, że ponadgimnazjalne ośrodki oświatowe skupiają się na terenie dwóch gmin: Sępólno Krajeńskie i Więcbork. W Kamieniu Krajeńskim mieści się Oddział Zamiejscowy Zespołu Szkół Nr 2 z siedzibą w Sępólnie Krajeńskim.

Szkoły będące jednostkami organizacyjnymi Powiatu Sępoleńskiego kształcą głównie młodzież na etapie szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Szkolnictwo specjalne dla dzieci i młodzieży z różnym stopniem niepełnosprawności umysłowej prowadzone jest w Zespole Szkół Nr 2. Szkoła ta ma dwa oddziały zamiejscowe: w Więcborku i Kamieniu Krajeńskim.

Oprócz działalności typowo szkolnej prowadzona jest na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna. Skupia ona dzieci i młodzież, którym pomaga w trudnościach logopedycznych, pedagogicznych oraz prowadzi terapie psychologiczne.

Poziom jakości nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych ORSG Powiatu Sępoleńskiego można określić według zdawalności egzaminów maturalnych oraz egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe.

Zdawalność egzaminu maturalnego w Powiecie Sępoleńskim w roku szkolnym 2013/2014 z uwzględnieniem różnych typów szkół przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28. Zdawalność egzaminu maturalnego w Powiecie Sępoleńskim w roku szkolnym 2013/2014 z uwzględnieniem różnych typów szkół

	Zdający, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów obowiązkowych				
	Liceum Ogólnokształcące	Technikum	Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych	Technikum Uzupełniające	Razem
Liczba absolwentów	131	99	9	19	258
Przystąpiło do egzaminu maturalnego	115	87	5	2	209
Zdało egzamin maturalny	102	52	1	1	156
% zdawalności w ORSG	89%	60%	20%	50%	75%
% zdawalności w kraju	89%	71%	27%	22%	82%

Źródło: dane Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Tabela poniżej przedstawia zestawienie wyników egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe w roku szkolnym 2013/2014.

Tabela 29. Zestawienie wyników egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe w roku szkolnym 2013/2014

Typ szkoły	Liczba przystępujących	Liczba osób, które zdały egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe	% osób, które zdały egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe
Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Więcborku			
Technikum	53	35	66,03%

Zasadnicza Szkoła Zawodowa	30	23	76,66%
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sępólnie Krajeńskim			
Technikum	21	19	90,48%
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	27	24	88,88%
Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sypniewie			
Technikum	21	15	71,43%
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	17	8	47,06%
Technikum Uzupełniające	16	3	18,75%

Źródło: dane Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego egzamin zawodowy zdało i otrzymało dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe 127 z 185 wszystkich absolwentów, którzy przystąpili do egzaminu, co stanowi 68,65%. W województwie kujawsko-pomorskim egzamin zawodowy zdało i otrzymało dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe 4.774 z 7.493 wszystkich absolwentów, którzy przystąpili do egzaminu, co stanowi 63,70%. W całym kraju egzamin zawodowy zdało i otrzymało dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe 76 482 z 118 489 wszystkich absolwentów, którzy przystąpili do egzaminu, co stanowi 64,55%.

Poniższa tabela zawiera dane dotyczące liczby uczniów szkół ponadgimnazjalnych powiatu sępoleńskiego w latach 2010-2014.

Tabela 30. Liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Nazwa szkoły	Liczba uczniów rok szkolny 2013/2014	Liczba uczniów rok szkolny 2014/2015
Liceum Ogólnokształcące w Sępólnie Krajeńskim	225	214
Liceum Ogólnokształcące w Więcborku	214	263
Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sypniewie	286	283
Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Więcborku	425	368
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sępólnie Krajeńskim	331	318
Zespół Szkół Nr 2 w Sępólnie Krajeńskim	148	140
ORSG	1 629	1 586

Źródło: dane Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Z powyższych danych wynika, że liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych ORSG Powiatu Sępoleńskiego ma tendencję spadkową. Bardziej szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela poniżej.

Tabela 31. Liczba absolwentów gimnazjów powiatu sępoleńskiego z perspektywą na do 2020 r.

Dane faktyczne					Dane prognozowane					
Lp.	Gmina	Liczba absolwentów gimnazjów			Liczba absolwentów gimnazjów					
		2012r.	2013r.	2014r.	2015r.	2016r.	2017r.	2018r.	2019r.	2020r.
1.	Sępólno Krajeńskie	172	207	169	153	160	165	128	168	154
2.	Kamień Krajeński	81	81	76	63	82	64	66	56	71
3.	Więcbork	168	153	161	153	140	133	140	126	135
4.	Sośno	67	68	71	58	37	56	50	50	39
5.	RAZEM	488	509	477	427	419	418	384	400	399
6.	Nabór do szkół ponadgimnazjalnych powiatu sępoleńskiego w latach 2012-2014 (uczniowie tylko z terenu powiatu)	396	384	348						
7.	Liczba absolwentów szkół ponadgimnazjalnych z terenu powiatu sępoleńskiego, którzy nie podjęli nauki na terenie powiatu sępoleńskiego	92	125	129						

Źródło: dane Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim (sporządzono na podstawie danych pozyskanych z gminnych zakładów obsługi oświaty samorządowej)

Tendencja spadkowa liczebności absolwentów gimnazjów ORSG Powiatu Sępoleńskiego utrzymuje się. Z prognoz wynika, że sytuacja ta nadal będzie występowała. Nie bez znaczenia jest fakt, że nie wszyscy absolwenci gimnazjów podejmują dalsze kształcenie na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Tu zauważa się wzrost liczby absolwentów, którzy decydują się na dalszą naukę poza obszarem powiatu sępoleńskiego.

Szkoły ponadgimnazjalne, podobnie jak szkoły niższych szczebli również muszą położyć duży nacisk na rozwijanie kompetencji kluczowych.

Oferta szkół w zakresie doskonalenia tych kompetencji sprowadza się do realizacji zajęć z zakresu matematyki, języka polskiego i języków obcych, geografii, zajęć typowych dla danego kierunku czy specjalności oraz przedmiotów zawodowych w przypadku szkół zawodowych. Płaszczyzna szkoły specjalnej nie do końca wpisuje się w typowe szkolnictwo

ponadgimnazjalne, należy jednak zaznaczyć jej obecność, rolę jaką odgrywa i potrzeby edukacyjne. Tu wskazuje się cykl zajęć dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie oraz cykl zajęć usamodzielniających.

Wśród potrzeb rozwoju kompetencji kluczowych uczniów wskazano głównie na konieczność udoskonalania umiejętności językowych, matematycznych i przyrodniczych. Natomiast potrzeby w zakresie podnoszenia kwalifikacji nauczycieli sprowadzają się do szkoleń i kursów uzależnionych od bieżących potrzeb placówki.

W załączniku nr 5 do strategii przedstawiono zestawienie aktualnej oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych na poziomie ponadgimnazjalnym dotyczących rozwijania kompetencji kluczowych, zdiagnozowano potrzeby z zakresu rozwoju tych kompetencji oraz potrzeby w zakresie podniesienia kompetencji i kwalifikacji nauczycieli.

Kształcenie zawodowe

Kształcenie zawodowe cieszy się stosunkowo dużą popularnością, co jednak nie przekłada się na sytuację na rynku pracy. Absolwenci szkół zawodowych stanowią w regionie największą grupę bezrobotnych - w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki średnio co trzeci absolwent w końcu 2011 roku pozostawał w ewidencji powiatowych urzędów pracy⁷.

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego kształcenie zawodowe prowadzą Zespół Szkół Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Więcborku, Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sypniewie oraz Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sępólnie Krajeńskim. Wszystkie wymienione placówki prowadzą kształcenie zawodowe w technikach i w zasadniczych szkołach zawodowych. Technika kształcą na następujących zawodach: technik ekonomista, logistyk, informatyk, hotelarstwa, żywienia i usług gastronomicznych, organizacji i usług gastronomicznych, handlowiec, rolnik, turystyki wiejskiej, architektury krajobrazu, drogownictwa, mechanik. W zasadniczych szkołach zawodowych uczniowie mogą zdobyć następujące zawody: zawód mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych, mechanik samochodowy, sprzedawca, ciastkarz, piekarz, blacharz, blacharz samochodowy, fryzjer, elektromechanik, elektryk, murarz, cieśla, cukiernik, dekarz, kucharz, kucharz małej gastronomii, lakiernik, monter instalacji urządzeń sanitarnych, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, murarz-tylnik, ogrodnik, operator urządzeń przemysłu chemicznego, posadzkarz, stolarz, tapicer, wędliniarz, ślusarz, fotograf, malarz-tapeciarz, rolnik.

Szkoły dostosowują kierunki kształcenia do potrzeb rynku, analizując dane Powiatowego Urzędu Pracy o zawodach deficytowych i nadwyżkowych oraz zwracając uwagę na kierunki rozwoju regionu i potrzeby pracodawców. Powiatowy Urząd Pracy w Sępólnie Krajeńskim wykazuje największe zapotrzebowanie w następujących zawodach:

- robotnik gospodarczy,
- pracownik fizyczny,
- sprzedawca,
- pracownik biurowy,
- stolarz,
- pracownik w sadownictwie,
- pracownik produkcyjny,
- murarz,

⁷ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012. Informacje i opracowania statystyczne, Warszawa 2012.

- szwaczka,
- meliorant.

Aby zapewnić najwyższą jakość kształcenia zawodowego szkoły muszą ciągle rozwijać infrastrukturę edukacyjną, w szczególności pracowni i warsztatów kształcenia praktycznego, rozbudowywać ofertę zajęć pozalekcyjnych oraz podnosić kwalifikacje i kompetencje nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Potrzeby szkół zawodowych w zakresie rozwoju infrastruktury to przede wszystkim stworzenie nowych pracowni dydaktycznych bądź doposażenie istniejących w sprzęt pozwalający na zwiększenie udziału praktycznego kształcenia zawodowego. Szkoły widzą także potrzebę rozwoju oferty zajęć pozalekcyjnych, w związku, z czym planują zajęcia umożliwiające uzyskanie nowych kwalifikacji i umiejętności zawodowych, potwierdzonych stosownym certyfikatem (np. obsługa wózków widłowych, prawo jazdy kategorii B, kursy spawacza, barmańskie, dekorowania potraw, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze z przedmiotów zawodowych). Równie ważne jest podnoszenie kompetencji nauczycieli. W tym zakresie odczuwana jest bardzo duża potrzeba organizacji staży dla nauczycieli w zakładach pracy, czyli w rzeczywistych warunkach wykonywania zawodu, doskonalenie w ramach wdrażania reformy szkolnictwa zawodowego, doskonalenia językowe ze szczególnym uwzględnieniem słownictwa zawodowego.

Szczegółowe zestawienie potrzeb w zakresie rozwoju kształcenia zawodowego znajduje się w załączniku nr 6 do strategii.

Doradztwo edukacyjno-zawodowe na wszystkich poziomach kształcenia

Doradztwo edukacyjno-zawodowe ma na celu wspieranie uczniów w planowaniu własnej ścieżki kształcenia i kariery zawodowej. Zadaniem doradztwa jest także wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia.

Doradztwo edukacyjno-zawodowe na terenie ORSG prowadzi Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sępólnie Krajeńskim we współpracy ze szkołami z obszaru Powiatu. Poradnia udziela wsparcia w tworzeniu indywidualnej ścieżki kariery, prowadzi zajęcia grupowe aktywizujące w kierunku wyboru zawodu, organizuje warsztaty dla rodziców w zakresie doradztwa wyboru zawodu przez dzieci. Doradztwo w mniejszym stopniu prowadzą poszczególne szkoły ponadpodstawowe. Szkoły ponadgimnazjalne oferują staże i praktyki w zakładach pracy, mające na celu zapoznanie ucznia z rzeczywistymi warunkami pracy w zawodzie.

Oferta i potrzeby doradztwa edukacyjno-zawodowego na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego zostały przedstawione w załączniku nr 7 i nr 8 do strategii.

Kształcenie ustawiczne dorosłych

Strategia Europa 2020 uznaje uczenie się przez całe życie i rozwijanie umiejętności za kluczowe elementy odpowiedzi na szeroko pojętą gospodarczą i społeczną strategię Unii Europejskiej, a także obecny kryzys gospodarczy oraz starzenie się społeczeństwa. Uczenie się dorosłych daje osobom, które dotknęło bezrobocie lub restrukturyzacja oraz które stanęły przed koniecznością transformacji zawodowej, możliwość podniesienia kwalifikacji lub

przekwalifikowania, w istotny sposób przyczyniając się także do włączenia społecznego, aktywności obywatelskiej i rozwoju osobistego.⁸

Odsetek osób w wieku 25-64 lata, które kształcą lub doksztalają się, wyniósł w 2012 roku dla 27 krajów Unii Europejskiej 9,0%. W Polsce wskaźnik ten osiągnął poziom znacznie niższy – 4,5%. W Województwie Kujawsko – Pomorskim sytuacja przedstawiała się jeszcze gorzej – wartość wskaźnika to 3,8%. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego zakłada podniesienie wartości tego wskaźnika do 10% w 2020 roku. Dlatego niezwykle ważne jest podniesienie we wszystkich regionach stopnia upowszechnienia tzw. uczenia się przez całe życie⁹.

Dorośli najchętniej i najefektywniej doksztalają się, gdy potrzeba podniesienia ich kwalifikacji wynika bezpośrednio z zapotrzebowania zgłaszanego przez rynek pracy. Powiatowy Urząd Pracy w Sępólnie Krajeńskim prowadzi zestawienia zapotrzebowania na usługi szkoleniowe. Opracowując taki dokument zwraca się corocznie o opinie i sugestie do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, doradców zawodowych oraz pośredników pracy.

Szkolenia, na które jest obecnie największe zapotrzebowanie na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego to:

- opiekun osób starszych, chorych, niepełnosprawnych
- magazynier-sprzedawca,
- nowoczesny sprzedawca,
- nowoczesne wykończenie wnętrza,
- operator koparko-ładowarki,
- prawo jazdy kat. C i E,
- kwalifikacja wstępna przyspieszona,
- spawacz,
- brukarz,
- meliorant

W roku 2014 szkoleniom zostało poddanych 141 osób dorosłych. Najliczniejsza grupa to osoby z wykształceniem podstawowym. Często osoby posiadające wykształcenie wyższe podnoszą swoje kwalifikacje o dodatkowe kursy, szkolenia, studia podyplomowe niezbędne do podjęcia pracy.

WNIOSKI

1. Obecnie szkolnictwo zawodowe przechodzi proces zmiany podstawy programowej, by bardziej odpowiadać na zapotrzebowanie rynku pracy. W tym celu konieczne są działania związane z doposażeniem pracowni i warsztatów kształcenia zawodowego.
2. Należy spodziewać się spadku liczebności uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w związku z trwającym niżem demograficznym, który według prognoz utrzyma się przez około 8-10 lat.
3. Pojawia się konieczność organizowania kursów kwalifikacyjnych dla dorosłych oraz rozbudowanie istniejących baz dydaktycznych wraz z doszkalaniem kadry pedagogicznej w nowych technologiach i warunkach rynkowych.

⁸ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020

⁹ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020

4. Duży nacisk należy kłaść na doradztwo zawodowe już na poziomie gimnazjów by wybór szkoły ponadgimnazjalnej nie był przypadkowy, lecz świadomy.
5. Należy dążyć do poprawy zdawalności egzaminów maturalnych i zawodowych.
6. Należy rozszerzać ofertę zajęć dodatkowych pozalekcyjnych i pozaszkolnych zwłaszcza w szkołach licealnych zgodnie z diagnozą przeprowadzoną wśród młodzieży szkolnej.

2.6. Kultura

Rola kultury i tradycji w rozwoju społeczno-gospodarczym ma duże znaczenie. To na kulturze opiera się rozwój społeczeństwa i gospodarki, to z kultury czerpiemy inspiracje do dalszych pomysłów, rozwoju nowych trendów.

Poniższa tabela zawiera zestawienie instytucji kultury, zlokalizowanych w powiecie sępoleńskim, w podziale na biblioteki i domy/ośrodki kultury.

Tabela 32. Zestawienie instytucji kultury w powiecie sępoleńskim (stan na 2014 r.)

Jednostka terytorialna	Biblioteki i filie	Domy i ośrodki kultury
Kamień Krajeński	1 (+ 1 filia)	1 (+ 2 wiejskie domy kultury)
Sępólno Krajeńskie	1 (+ 1 filia)	1 (+ 2 wiejskie ośrodki kultury)
Sośno	1 (+2 filie)	1
Więcbork	1 (+ 2 filie)	1 (+ 1 wiejski dom kultury)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji i materiałów z urzędów gmin

Z powyższego zestawienia wynika, że w powiecie nie występuje duża liczba instytucji kultury. Funkcjonują tu biblioteki (10 placówek wraz z filiami) oraz kilka domów kultury (4 placówki wraz z funkcjonującymi w ich strukturze 5 wiejskimi domami/ośrodkami kultury). Brak jest natomiast teatru, kina (funkcjonują wyłącznie sale kinowe w Miejsko – Gminnym Ośrodku Kultury w Więcborku oraz Centrum Kultury i Sztuki w Sępólnie Krajeńskim, sala kinowa w Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury w Kamieniu Krajeńskim od dłuższego czasu nie prowadzi projekcji) oraz instytucji muzycznych.

Poza ww. instytucjami w gminach funkcjonują świetlice wiejskie, w których odbywają się m. in. zebrania wiejskie, imprezy okolicznościowe, spotkania kół gospodyń wiejskich.

Załącznik nr 9 do niniejszej Strategii zawiera zestawienie najważniejszych instytucji kultury, zlokalizowanych na terenie powiatu sępoleńskiego, opisując jednocześnie stan techniczny infrastruktury i dokonując identyfikacji najważniejszych potrzeb w zakresie ich odnowy, w celu ochrony dziedzictwa kulturowego i właściwego wypełniania misji publicznej.

Równie ważne jak prawidłowe funkcjonowanie instytucji kultury, jest także podjęcie odpowiednich działań mających na celu wsparcie w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W tym kontekście szczególnie ważne jest położenie nacisku na właściwe gospodarowanie wszelkimi zasobami materialnymi i niematerialnymi regionu, posiadającymi wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju społecznego i kulturalnego, które należy przekazać następnym pokoleniom.

Liczbowe zestawienie obiektów dziedzictwa kulturowego powiatu sępoleńskiego, ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych przedstawia się następująco:

Tabela 33. Obiekty dziedzictwa kulturowego, ujęte w rejestrze zabytków nieruchomych

Typ obiektu	Gmina Kamień Krajeński	Gmina Sępólno Krajeńskie	Gmina Sośno	Gmina Więcbork
kościół rzymsko- katolickie	7 (5 w ewidencji)	5	5	5
klasztor	1	0	0	1
Cerkwie	0	0	0	0
cmentarze rzymsko - katolickie	10 (6 w ewidencji)	1	0	34
inne (plebanie, kaplice)	4	1	1	6
ruiny zamkowe, mury obronne	1	0	0	1
pałace i dworki	1	5	8	2
Ratusze	0	0	0	0
zespoły folwarczne	1	0	0	0
zespoły dworsko - parkowe	1	8	2	2
historyczne założenia urbanistyczne miasta	1	0	0	1
Wille	0	6	0	0
Szkoły	0	2	3	5
budynki mieszkalne	241	218	0	200
zespoły łąk i łązienek	0	0	0	0
teatry letnie	0	0	0	0
Parki	0	0	0	4
zabytki kolejnictwa	1	0	0	4
wiatraki i młyny	1	5	0	3
ORSG	276	251	19	268

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z urzędów gmin

W załączniku nr 10 do Strategii przedstawiono zestawienie najważniejszych zasobów kulturowych powiatu sępoleńskiego oraz potrzeby w zakresie zachowania, rozwoju, wsparcia i renowacji obiektów zabytkowych.

Oprócz wymienionych w w/w załączniku walorów kulturowych, sprzyjających rozwojowi turystyki krajoznawczej, powiat posiada również walory naturalne, których zestawienie zostało zawarte w podrozdziale środowisko przyrodnicze.

WNIOSKI

1. Życie kulturalne mieszkańców ORSG Powiatu Sępoleńskiego skupia się głównie wokół gminnych ośrodków kultury oraz gminnych bibliotek, które w głównej mierze są organizatorami imprez i wydarzeń kulturalnych. Wiele z tych wydarzeń ma

charakter lokalny i sezonowy (np. dni miast, dożynki, imprezy na powitanie lata itp.). Niemniej jednak organizowane są również imprezy o randze krajowej i międzynarodowej. Można zauważyć dużą świadomość lokalnej społeczności o istniejących potencjałach kulturowych (głównie w odniesieniu do zabytków) oraz imprezach kulturalnych.

2. Instytucje kultury, jak i obiekty zabytkowe wymagają wsparcia finansowego, zarówno w odniesieniu do samej infrastruktury, jak i do prowadzonej działalności. Takie wsparcie pozwoli na jeszcze większe wykorzystanie posiadanych potencjałów lokalnych.

2.7. Obszary problemowe wymagające rewitalizacji

Rewitalizacja stanowi kompleksowy proces zmian przestrzennych, technicznych, społecznych i gospodarczych podjętych w interesie publicznym, których celem jest wyprowadzenie obszaru z sytuacji kryzysowej. Działania rewitalizacyjne mają na celu przywrócenie dawnych funkcji bądź zaproponowanie nowych oraz stworzenie warunków do dalszego rozwoju miasta z wykorzystaniem jego posiadanych zasobów.

Rewitalizacja jest ważną częścią myślenia o rozwoju miasta czy gminy i powinna stać się kluczowym programem społecznym i gospodarczym w odniesieniu do zidentyfikowanych tam obszarów problemowych. Służy podniesieniu atrakcyjności danego obszaru dla podmiotów gospodarczych i potencjalnych nowych jego mieszkańców, jak również wsparciu rozwoju kapitału społecznego oraz podniesieniu jakości życia mieszkańców. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych powinna mieć charakter złożony i interdyscyplinarny, dlatego kluczowe jest prowadzenie zintegrowanych, czyli równoległych i wzajemnie uzupełniających się działań w wielu sferach¹⁰.

Proces rewitalizacji jest to działanie złożone, angażujące nie tylko władze samorządowe, ale również specjalistów różnych dziedzin, w zależności od charakteru planowanych prac. Jego opracowanie wymaga ponadto znajomości uwarunkowań społecznych i gospodarczych. Są to sfery mające kluczowe znaczenie dla miasta i jednocześnie charakteryzujące się dużą wrażliwością na zmiany, które często bywają nieodwracalne. Z tego względu należy wykazać się szczególną ostrożnością przy planowaniu działań rewitalizacyjnych, gdyż każdy zrealizowany projekt pozostawia trwały ślad w środowisku zewnętrznym, którego często nie da się przewidzieć.

Zidentyfikowanie obszarów problemowych o negatywnych zjawiskach natury społecznej, gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej i funkcjonalnej oraz wskazanie potencjalnych sposobów ich zniwelowania w kontekście nadania tym obszarom nowej jakości funkcjonalnej i zapewnienia warunków do ich zrównoważonego rozwoju nastąpi w Lokalnych/Gminnych Programach Rewitalizacji, do opracowania których będą zobowiązane wszystkie jednostki samorządu terytorialnego, chcące prowadzić procesy rewitalizacyjne.

Programy Rewitalizacji muszą powstać zgodnie z wytycznymi, których aktualnie brak. Wytyczne te powinny określić, w jaki sposób należy wyznaczyć obszary problemowe wymagające przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych. W chwili obecnej, przy braku ww. wytycznych, przedstawiono obszary problemowe wskazane przez przedstawicieli wszystkich JST tworzących ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Jednocześnie należy nadmienić, że ze środków przewidzianych na realizację niniejszej strategii będzie finansowana jedynie rewitalizacja obszarów miejskich. Środki na rewitalizację obszarów wiejskich będą przewidziane w ramach realizacji mechanizmu RLKS.

¹⁰ Krajowa Polityka Miejska (projekt wersja I), Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, 2014.

Tabela 34. Obszary problemowe wskazane do rewitalizacji

Jednostka terytorialna	Obszary problemowe	Uwagi
Sępólno Krajeńskie	Zamierzeniem władz miasta jest kontynuacja działań rewitalizacyjnych prowadzonych w latach 2009 – 2014 na podstawie Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Sępólno Krajeńskiego na lata 2009 - 2014, w którym jako obszar problemowy wskazano obszar ograniczony ulicami: Młyńska, Kościelna, Farna, Przesmyk, Średnia, Studzienna, Boczna, Ratuszowa, Krzyżowa, Podgórna, Wodna, Jeziorna, Plac Wolności, Hallera od nr 1 do nr 29, Baczyńskiego od nr 1 do nr 8, Wojska Polskiego oraz Nowy Rynek. Jednym z głównych projektów planowanych do realizacji jest rewitalizacja rynku poprzez jego całkowitą przebudowę, rewitalizacja pustego budynku po policji (zaadoptowanie obiektu na potrzeby PCPR i WTZ), rewitalizacja budynku poradni psychologiczno-pedagogicznej (której celem będzie rozszerzenie świadczonych usług społecznych) oraz objęcie siecią monitoringową miejsc narażonych na akty chuligaństwa	Wszystkie planowane do realizacji projekty z zakresu rewitalizacji powiązane będą z projektami miękkimi realizowanymi z EFS. Planowane działania rewitalizacyjne wynikają z potrzeb społecznych mieszkańców. Zadania te przyczynią się do aktywizacji osób zamieszkujących obszary problemowe oraz poprawę warunków uczestnictwa tych osób w życiu społecznym i gospodarczym
Kamień Krajeński	Na terenie gminy rewitalizacji wymagają obszary wiejskie np. miejsca rekreacji, osiedla popegeerowskie, infrastruktura osiedli mieszkalnych np. zagospodarowanie terenów wokół budynków wielorodzinnych, budynki zabytkowe. Dla miasta podstawowe znaczenie ma rewitalizacja terenu wokół MGOK w Kamieniu Krajeńskim, zdegradowanego terenu zlokalizowanego pomiędzy Osiedlem Szkolnym i ul. Dworcową, terenu przy cmentarzu w Kamieniu Krajeńskim, modernizacje ułatwiające poruszanie się osobom niepełnosprawnym, starszym, matkom z dziećmi np. modernizacje ulic, budowa chodników, skwerów, ułatwienia w budynkach użyteczności publicznej W/w obszary nie wyczerpują listy potrzeb szczegółowa analiza zostanie zlecona w ramach przygotowania Gminnego Programu Rewitalizacji	
Więcbork	Jednym z głównych zrealizowanych projektów była Rewitalizacja miasta Więcbork – przebudowa oraz podniesienie standardu przestrzeni Rynku miejskiego oraz części ciągu spacerowego (Promenady) w Więcborku oraz zagospodarowanie i uporządkowanie terenów zieleni Placu Jana Pawła II. Zamierzeniem władz miasta jest kontynuacja działań rewitalizacyjnych prowadzonych w latach 2010 – 2015 na podstawie Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Więcbork 2010 – 2015	
Sośno	Gmina Sośno jest gminą wiejską i nie posiada Lokalnego	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów i informacji z urzędów gmin

WNIOSKI

1. Ubieganie się o środki na rewitalizację zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych będzie uzależnione od przygotowania lokalnych/gminnych programów rewitalizacji.
2. Planowane działania rewitalizacyjne wynikają z potrzeb społecznych mieszkańców.

2.8. Środowisko przyrodnicze

Lasy i wody

ORSG Powiatu Sępoleńskiego należy do obszarów o dużych możliwościach turystycznych. Świadczą o tym bogate walory i duża atrakcyjność środowiska przyrodniczego, w tym krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Walory przyrodniczo-krajobrazowe obszaru wynikają przede wszystkim z urozmaiconej rzeźby terenu, wysokiego stopnia lesistości, wysokiej jeziorności (przy dużej ich przydatności dla turystyki i wędkarstwa), bardzo dobrego stanu środowiska przyrodniczego oraz położenia w obrębie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego.

Największy, podobny udział gruntów leśnych w odniesieniu do powierzchni gminy zaobserwować można w gminie Więcbork – 29,18% oraz w gminie Sępólno Krajeńskie – 28,63%. Najmniej lasów występuje w gminie Sośno – 17,15%, natomiast w gminie Kamień Krajeński powierzchnia leśnych jest – 21,9%. Średnio na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego lasy zajmują ponad 25% ogólnej powierzchni obszaru.

Tabela 35. Obszary leśne na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego (2014r.)

Jednostka terytorialna	Powierzchnie leśne w ha
Sępólno Krajeńskie	6 560
Kamień Krajeński	3 578
Więcbork	6 887
Sośno	2 789
ORSG	19 814

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania LO-3 o lasach za 2014 rok.

ORSG Powiatu Sępoleńskiego należy do obszarów o relatywnie dużym wskaźniku jeziorności. W gminach Więcbork i Sępólno Krajeńskie jest ona oceniana na około 3 – 4% powierzchni ogólnej tych gmin, w gminie Kamień Krajeński na około 2 - 3%, a gmina Sośno lokowana jest w grupie gmin o jeziorności poniżej 1%. Na obszarze Powiatu Sępoleńskiego znajdują się 52 jeziora o powierzchni ponad 1 ha. Rozmieszczenie jezior jest bardzo nierównomierne. Najwięcej znajduje się w gminie Więcbork (prawie połowa). Wszystkie jeziora zawdzięczają swoje powstanie epoce lodowcowej, a powstały w wyniku erozyjnej działalności wód lodowcowych (jeziora rynnowe) bądź w dnach wytopisk polodowcowych (jeziora morenowe).

Tabela 36. Jeziora ORSG o powierzchni powyżej 20 ha

Lp.	Nazwa	Gmina	Powierzchnia (ha)	Objętość (tys. m ³)	Głęb. max (m)
1.	Więcborskie	Więcbork	218,29	16206,2	18,5
2.	Mochel	Kamień Krajeński	157,13	11886,0	12,8
3.	Sępoleńskie	Sępólno Krajeńskie	175,50	7501,6	10,9
4.	Lutowskie	Sępólno Krajeńskie	162,97	5492,3	12,1
5.	Juchacz	Sępólno Krajeńskie	73,85	961,8	2,6
6.	Zakrzewskie	Więcbork	77,30	2574,9	7,5
7.	Czarmuńskie Duże	Więcbork	63,61	1642,6	6,0
8.	Runowskie Duże	Więcbork	55,96	1274,0	4,3
9.	Zamarte	Kamień Krajeński	64,21	2915,9	10,4
10.	Rościmińskie	Więcbork	47,30	4462,0	23,6
11.	Niechorz	Sępólno Krajeńskie	44,31	1919,8	12,3
12.	Niwskie	Kamień Krajeński	49,54	2247,1	11,8
13.	Ostrowo	Więcbork	42,33	997,6	6,0
14.	Radzim	Kamień Krajeński	33,65	490,6	2,9
15.	Dziedno	Sępólno Krajeńskie	51,82	b.d.	b.d.
16.	Będgoskie	Więcbork	38,52	1771,2	9,5
17.	Koniczne	Więcbork	42,78	1582,6	11,5
18.	Śmiłowskie	Więcbork	27,99	1182,4	10,8
19.	Głęboćek	Więcbork	31,62	b.d.	14,0
20.	Brzuchowo	Kamień Krajeński	21,67	b.d.	b.d.
21.	Gardzinowo	Więcbork	23,69	462,0	10,4
22.	Jeleń	Więcbork	26,37	b.d.	b.d.
23.	Zaręba	Kamień Krajeński	20,73	b.d.	b.d.
25.	Stryjewo	Więcbork	170,73 *	11313,8	16,4
26.	Weśredniak	Więcbork	23,01	b.d.	b.d.

* tylko ok. 60 % powierzchni jeziora znajduje się na terenie powiatu sępoleńskiego.

Źródło: dane z Wydziału Rolnictwa, Leśnictwa i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Walory turystyczne środowiska

ORSG Powiatu Sępoleńskiego charakteryzuje się dużym udziałem powierzchni chronionych oraz występowaniem różnorodnych form ochrony przyrody takich jak:

- Rezerваты przyrody;
- Pomniki przyrody,
- Użytki ekologiczne,
- Obszar Natura 2000,
- Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy,
- Krajeński Park Krajobrazowy.

Łącznie powierzchnie chronione zajmują ok. 60 639 ha, co stanowi 76,65 % powierzchni ogólnej i wskaźnik ten jest zdecydowanie najwyższy wśród powiatów ziemskich.

Najwyższą pod względem prawnym, występującą formą ochrony na terenie obszaru są **rezerваты przyrody**. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, za rezerwat przyrody uznaje się obszar obejmujący zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych. Na terenie ORSG znajduje się 6 rezerwatów przyrody:

- „Gaj Krajeński” (w gminie Sępólno Krajeńskie) - utworzony w 1965 r. w celu ochrony drzewostanu bukowego na siedlisku grądowym oraz runa leśnego (unikatowego na równinach), o pow. 10,27 ha;
- „Lutowo” (w gminie Sępólno Krajeńskie) – utworzony w 1955 r. w celu ochrony fragmentu boru bagiennego, o pow. 19,39 ha;
- „Wąwello” (w gminie Sośno) – utworzony w 1958 r. w celu ochrony lasu liściastego z wiekowymi okazami dębu, jesionu, buku i stanowiskiem brekini, o pow. 4,72 ha (poza terenem KPK);
- „Buczyna” (w gminie Sępólno Krajeńskie) - utworzony w 2000 r. w celu ochrony drzewostanu bukowego, o pow. 20,01 ha;
- „Dęby Krajeńskie” (w gminie Sępólno Krajeńskie) – utworzony w 2000 r. w celu ochrony lasu grądowego z drzewostanem dębowo - bukowym, o pow. 45,83 ha;
- „Jezioro Wieleckie” (w gminie Więcbork) – utworzony w 2005 r. w celu ochrony fauny i flory wodnej jeziora o pow. 102,76 ha.

Na terenie powiatu sępoleńskiego występują ponadto pomniki przyrody w postaci pojedynczych drzew, skupisk drzew, alei i głązów narzutowych oraz użytki ekologiczne (będące najczęściej bagnem, fragmentem drzewostanu czy łąką). W poniższej tabeli zamieszczono informacje o pomnikach przyrody i użytkach ekologicznych w poszczególnych gminach ORSG.

Tabela 37. Pomniki przyrody na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego (2014r.)

Jednostka terytorialna	Użytki ekologiczne Liczba/ha	Liczba pomników przyrody			głązy
		aleje	Grupy drzew	Pojedyncze drzewa	
Sępólno Krajeńskie	56/232,34	1	17	20	1
Kamień Krajeński	5/19,17	2	3	3	-
Więcbork	34/184,47	2	5	13	1
Sośno	16/55,36	-	9	16	-
Łącznie		5	34	52	2
ORSG	111/ 491,34	93			

Obszar Natura 2000 mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Łobzonki **PLH300040**. Dolina Łobzonki obejmuje ogólną powierzchnię 5 894,45 ha, z czego 3 147,51 ha jej powierzchni znajduje się w granicach Gminy Sępólno Krajeńskie i Gminy Więcbork. Obszar chroni rzekę Łobzonkę (Łobzonkę) wraz z fragmentami dopływów – Lubczą i Orlą oraz tereny do nich przyległe, stanowiąc jeden z najcenniejszych obszarów przyrodniczych na Krajnie (Pojezierzu Krajeńskim). Osią obszaru jest około 60 kilometrowa dolina rzeki Łobzonki od okolic Białobłocia i Lutówka aż po dolinę rzeki Noteć (poniżej Osieka n/Not). W rzekach dominuje żwirowo-piaszczysty charakter dna i żwawy nurt nawiązujący do rzek podgórskich. Ostoję wyróżnia obecność bogatych florystycznie, właściwie wykształconych grądów w odmianie krajeńskiej oraz znaczne powierzchnie ekstensywnie użytkowanych łąk. Cechą ostoi jest bogactwo w siedliska i gatunki z załączników I i II Dyrektywy Rady 92/43/EWG oraz rola korytarza ekologicznego o znaczeniu ponadregionalnym.

Zespół przyrodniczo - krajobrazowy „Torfowisko Messy”, zespół ten utworzony został w 1997 roku i zajmuje powierzchnię 634,45 ha, w tym w gminie Sępólno Krajeńskie-264,15 ha, w gminie Więcbork - 370,3 ha. Utworzony został w celu ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, dla zachowania jego wartości estetycznych.

Na obszarze powiatu znajduje się również park krajobrazowy jest to **Krajeński Park Krajobrazowy**, został on utworzony z inicjatywy lokalnej społeczności, na mocy Rozporządzenia Nr 24/98 Wojewody Bydgoskiego dnia 17 sierpnia 1998 roku. Jego teren obejmuje gminy:

- Więcbork (22 283 ha),
- Sępólno Krajeńskie (22 066 ha),
- Kamień Krajeński (15 835 ha),
- Mroczka (4 881 ha),
- Kęsowo (8 330 ha),
- oraz częściowo Sośno (455 ha).

Park zajmuje powierzchnię 73 850 ha (60 639 ha na terenie powiatu sępoleńskiego) terenu typowo rolniczego, urozmaiconego lasami, pagórkami i jeziorami.

Szlaki piesze i ścieżki rowerowe

Turystycznej penetracji obszaru oraz korzystaniu z walorów rekreacyjnych sprzyja dosyć gęsta sieć pieszych szlaków turystycznych, których jest 12 (spośród 114 ogółem w regionie). Turystyka wędrowska w ostatnich latach przeżywa regres, stąd też obecność wyznaczonych i opisanych szlaków pieszych i rowerowych jest wprowadzić czynnikiem poprawiającym atrakcyjność obszaru dla tego typu ruchu, niemniej jednak nie wiąże się z dużym natężeniem ruchu.

Warto zauważyć jednak, że obszar, o którym mowa, wykazuje predyspozycje dla rozwoju agroturystyki, a dla tego segmentu ruchu szlaki piesze i rowerowe stanowią istotne wzbogacenie oferty. Szlaki przebiegają zarówno przez obszary najcenniejsze przyrodniczo (np. rezerваты przyrody; większość szlaków biegnie na terenie KPK), jak też krajoznawczo (lasy, brzegi jezior, wyniesienia terenu i doliny rzek) i kulturowo (np. Komierowo) oraz przez miejsca pamięci narodowej (Karolewo, Radzim). Podkreślić jednak należy duże różnice w tym zakresie pomiędzy poszczególnymi gminami, i tak zdecydowanie najgorsza sytuacja ma miejsce w gminie Sośno (krótki „tranzytowy” fragment 1 szlaku w północnej części gminy), natomiast najlepsza w gminach Więcbork (8 szlaków, w tym 3 wspólne z gminą Sępólno

Krajeńskie; wszystkie szlaki rozpoczynają się lub kończą na terenie gminy Więcbork) i Sępólno Krajeńskie (7 szlaków, w tym 5 rozpoczynających się lub kończących na terenie gminy).

Przebieg szlaków wskazuje, iż centrami redystrybucji turystów na terenie powiatu są przede wszystkim: Sępólno Krajeńskie, Więcbork i Sypniewo, gdzie rozpoczyna się lub kończy większość szlaków (miejscowości te stanowią węzły komunikacji publicznej, stąd łatwo w nich rozpocząć lub zakończyć wędrowkę). Przebieg szlaków pieszych - w dużej części wzdłuż lokalnych dróg (o małym natężeniu ruchu) sprzyja także wykorzystaniu ich odcinków dla turystyki rowerowej.

Tabela 38. Szlaki piesze na ORSG Powiatu Sępoleńskiego

L p .	Kod i numer szlaku	Nazwa szlaku	Początek szlaku	Koniec szlaku	Długość
1.	KP-4016-y	Akademicki	Sępólno Krajeńskie PKS	Płocicz PKS	6,3
2.	KP-4017-n	im. gen. Jakuba Komierowskiego	Sępólno Krajeńskie PKS	Pruszcz PKS	29,1
3.	KP-4018-c	Rycerza Bossuty	Sępólno Krajeńskie PKS	Kamień Krajeński PKP	23,3
4.	KP-4019-z	Męczeństwa Krajana	Sępólno Krajeńskie PKS	Jastrzębiec PKS	28,6
5.	KP-4020-s	Sępoleński	Sępólno Krajeńskie PKS	Lutówko PKS	8,0
6.	KP-4021-s	M. Zientara - Malewskiej	Jazdrowo PKS	Rzeka Łobzonka most	4,9
7.	KP-4022-z	Rezerwatów Krajeńskich	Sypniewo PKS	Witkowo PKS	30,4
8.	KP-4023-n	Znaku Rodła - Janiny Kłopotkiej	Sypniewo PKS	Drożdzenica PKS	35,6
9.	KP-4024-n	Dr Stanisława Łabędzińskiego	Więcbork PKS	Witosław PKS	24,5
10	KP-4025-n	Jezior Krajeńskich	Więcbork PKS	Zabartowo PKS	9,7
11	KP-4026-s	Więcborski	Więcbork PKS	Zabartowo PKS	20,6
12	KP-4027-y		Zabartowo PKS	Rzeka Łobzonka most	24,0

Źródło: Opracowanie na podstawie danych PTTK

Długość ścieżek rowerowych na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego wynosi ok. 30km. Lokalizacja ścieżek została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 39. Długość ścieżek rowerowych

Jednostka terytorialna	Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-jezdne w km	Lokalizacja
Sępólno Krajeńskie	18,5	Osiedle Jana Pawła II, ul. Kościuszki, ul. Wojska Polskiego, ul. Koronowska, ul. Hanki Sawickiej, wokół Jeziora Sępoleńskiego

Kamień Krajeński	-	
Więcbork	11,3	od granicy z gminą Sępólno Krajeńskie przez Nowy Dwór, Witunię do jeziora Więcborskiego
Sośno	-	
Łącznie	29,8 km	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów i informacji z urzędów gmin

Długość ścieżek rowerowych na terenie ORSG jest niewystarczająca. W 2014 w ramach projektu pn.: „Rozwój turystyki, rekreacji i sportu na terenie Pojezierza Krajeńskiego” wybudowano nowe odcinki pieszo-rowerowe, pieszce oraz pieszo-jezdne wzdłuż ulic lokalnych, dojazdowych oraz pieszych ciągów gruntowych na terenie miasta i gminy Sępólno Krajeńskie oraz Więcbork. Wybudowana ścieżka rowerowa o długości 21,6 km biegnie przez tereny Krajeńskiego Parku Krajobrazowego i łączy wybudowaną halę widowiskowo-sportową, plażę miejską w Sępólnie Krajeńskim, molo wraz z amfiteatrem i przystanią żeglarską z zagospodarowanym nabrzeżem Jeziora Więcborskiego poprzez wieś Nowy Dwór, Witunia oraz miasto Więcbork. Ścieżka rowerowa w obrębie miast utwardzona jest kostką betonową.

Ponadto głównie na terenach miejskich występują krótkie odcinki lokalnych, osiedlowych ścieżek rowerowych. Ścieżki te nie tworzą logicznej i usystematyzowanej sieci, ich lokalizacja uwarunkowana jest głównie potrzebą poprawy bezpieczeństwa danego terenu.

Zarówno Gminy ORSG Powiatu Sępoleńskiego jak i sąsiedzi – Powiat Nakielski, Tucholski i Bydgoski widzą potrzebę budowy dalszych odcinków ścieżek. W pierwszej kolejności powinny powstać ścieżki rowerowe przy głównych traktach komunikacyjnych powiatu tj.: przy drodze krajowej nr 25 od granicy z powiatem bydgoskim do miejscowości Zamarte w gminie Kamień Krajeński (granica z województwem pomorskim) oraz wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 241 od granicy z powiatem nakielskim do skrzyżowania z drogą krajową w Sępólnie Krajeńskim. Budowa rozpatrywanych ścieżek wpłynie przede wszystkim na lepsze skomunikowanie siedziby powiatu, z innymi miejscowościami leżącymi w ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Wszystkie ścieżki rowerowe mają za zadanie przede wszystkim usprawnienie komunikacji pomiędzy gminami, a także poprawę bezpieczeństwa rowerzystów na drogach przede wszystkim w miejscach niebezpiecznych, narażonych na wypadki z udziałem kierowców. Ścieżki te mają również stanowić części rowerowych szlaków turystycznych, dla których w obecnej perspektywie istnieją bardzo ograniczone możliwości dofinansowania działań, których celem jest rozwój turystyki ze środków RPO WK-P 2014-2020.

Wyżej opisane potencjały walorów przyrodniczych stanowią szansę dla rozwoju turystyki. Rozwój tej branży, jednak uzależniony jest od właściwego przygotowania infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (bazy lokalowej, ścieżek pieszo-rowerowych, małej architektury, zagospodarowania plaż, czy stworzenia lokalnej marki – produktu.

Edukacja ekologiczna

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego edukacja ekologiczna prowadzona jest za pośrednictwem Krajeńskiego Parku Krajobrazowego, Nadleśnictw Runowo i Lutówko, jednostek oświatowych, samorządów i organizacji pozarządowych.

Najbardziej różnorodną ofertę edukacyjną dla uczniów, a także mieszkańców powiatu posiada Krajeński Park Krajobrazowy. Podmiot ten realizuje programy edukacyjne, organizuje konkursy, a także współpracuje z jednostkami oświatowymi i Nadleśnictwami. W jednostkach oświatowych edukacja ekologiczna przybiera najczęściej formę zajęć lekcyjnych, konkursów, wystaw prezentacji, wycieczek czy okazjonalnych akcji np. „Dzień Ziemi”

„Sprzątania Świata”. Natomiast do działań edukacyjnych samorządów zaliczyć można przede wszystkim finansowe wspieranie inicjatyw ekologicznych realizowanych przez jednostki oświatowe – dofinansowanie zajęć terenowych, zakup nagród w konkursach ekologicznych, realizację autorskich programów zwiększania zadrzewień na gruntach gminnych i powiatowych (z udziałem WFOŚiGW) oraz inne działania edukacyjne mające na celu podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców, np. akcja promocyjno-informacyjna w zakresie nowych zasad organizacji gospodarki odpadami, systemów recyklingu, budowy kompostowników czy zagospodarowania odpadów opakowaniowych. Na terenie gminy Kamień Krajeński funkcjonuje tzw. Zielona Szkoła w Dąbrowie, która pozwala na realizację obozów i zajęć z zakresu ekologii.

Powyższy zakres działań edukacji ekologicznej nie zawsze jest wystarczający. Jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład ORSG Powiatu Sępoleńskiego widzą potrzebę w zakresie:

- konieczności zaadaptowania budynku przy Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sypniewie na siedzibę Parku wraz z utworzeniem ośrodka edukacji ekologicznej,
- tworzenia ścieżek edukacyjnych oraz prowadzenia szerokich kampanii promujących działania propagujące wśród mieszkańców postawy proekologicznych.

WNIOSKI

1. ORSG Powiatu Sępoleńskiego jest atrakcyjny pod względem walorów turystycznych i krajobrazowych. Główne walory przyrodnicze, na bazie, których można rozwijać ofertę turystyczną obszaru, skupiają się przede wszystkim wokół dużej ilości czystych jezior, lasów i niewypromowanych dostatecznie miejsc np. „Czarnej Góry” (najwyższy punkt w województwie kujawsko-pomorskim). Istniejący potencjał regionu należy wobec powyższego rozwijać poprzez inwestycje w odpowiednią infrastrukturę turystyczno-wypoczynkową np. agroturystykę, turystykę pobytową i kwalifikowaną, których celem będzie rozpropagowanie dziedzictwa naturalnego i kulturowego regionu np. w ramach wypromowania potencjalnej marki „Krajna”.
2. Długość ścieżek rowerowych przebiegających przez ORSG jest niewystarczająca. Każdego dnia mieszkańcy terenów podmiejskich dojeżdżają do zakładów pracy, szkół czy zakładów opieki lekarskiej mieszczących się w miastach ORSG Powiatu Sępoleńskiego. W celu zwiększenia bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów, a także podróżujących samochodami niezbędna jest budowa dalszych ścieżek pieszo - rowerowych biegnących przede wszystkim przy trasach głównych dróg dojazdowych do miast. Budowa ścieżek rowerowych może ponadto wpłynąć na zwiększenie liczby osób przemierzających się rowerem. Wpłynęłoby to pozytywnie na środowisko, ze względu na redukcję emisji zanieczyszczeń. Położenie ścieżek rowerowych w ciągu szlaków turystycznych przyczyni się również do rozwoju turystyki.
3. Wśród form edukacji ekologicznej przeważają formy bierne, polegające przede wszystkim na przekazaniu „suchej” wiedzy na temat korzyści płynących z zachowań proekologicznych wiedza ta przekazywana jest przede wszystkim za pośrednictwem jednostek oświatowych i skierowana jest do uczących się dzieci i młodzieży. Stosunkowo rzadko edukacja ekologiczna nosi znamiona działań skierowanych do całej społeczności lokalnej. Tego typu działania samorządy realizowały w odniesieniu do nowych rozwiązań systemu gospodarki odpadami. Jednakże działania te były niewystarczające. Nadal znaczna część społeczeństwa nie widzi korzyści płynących z segregacji odpadów i likwidacji nielegalnych wysypisk śmieci.

2.9. Infrastruktura techniczna

Gospodarka wodno– ściekowa

Zgodnie z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020, główne wyzwania i potrzeby województwa odnośnie organizacji gospodarki wodno – ściekowej sprowadzają się do ograniczenia negatywnego oddziaływania ścieków komunalnych na jakość wód, poprzez rozbudowę sieci kanalizacyjnej i budowę nowoczesnych oczyszczalni ścieków oraz modernizację istniejących oczyszczalni.

Główne źródło zaopatrzenia regionu w wodę do celów komunalnych i na potrzeby przemysłu stanowią ujęcia wód podziemnych i powierzchniowych. Eksploatowane są głównie wody podziemne z utworów czwartorzędowych oraz sporadycznie z utworów trzeciorzędowych. Utrudnieniem w poborze wody ze wspomnianych utworów jest możliwość niekiedy bardzo łatwego zanieczyszczenia. W zdecydowanej większości ujęć, wody z utworów czwartorzędowych muszą być uzdatniane z uwagi na zwiększoną zawartość związków żelaza i manganu.

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego rozdzielcza sieć wodociągowa liczy 622,5 km natomiast wskaźnik zwodociągowania, który oznacza stosunek liczby mieszkańców korzystających z wody wodociągowej do ogólnej liczby mieszkańców dla powiatu sępoleńskiego, wyniósł 80,7 %.

Poniżej przedstawiono podstawowe statystyki odnośnie gospodarki wodno – ściekowej na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

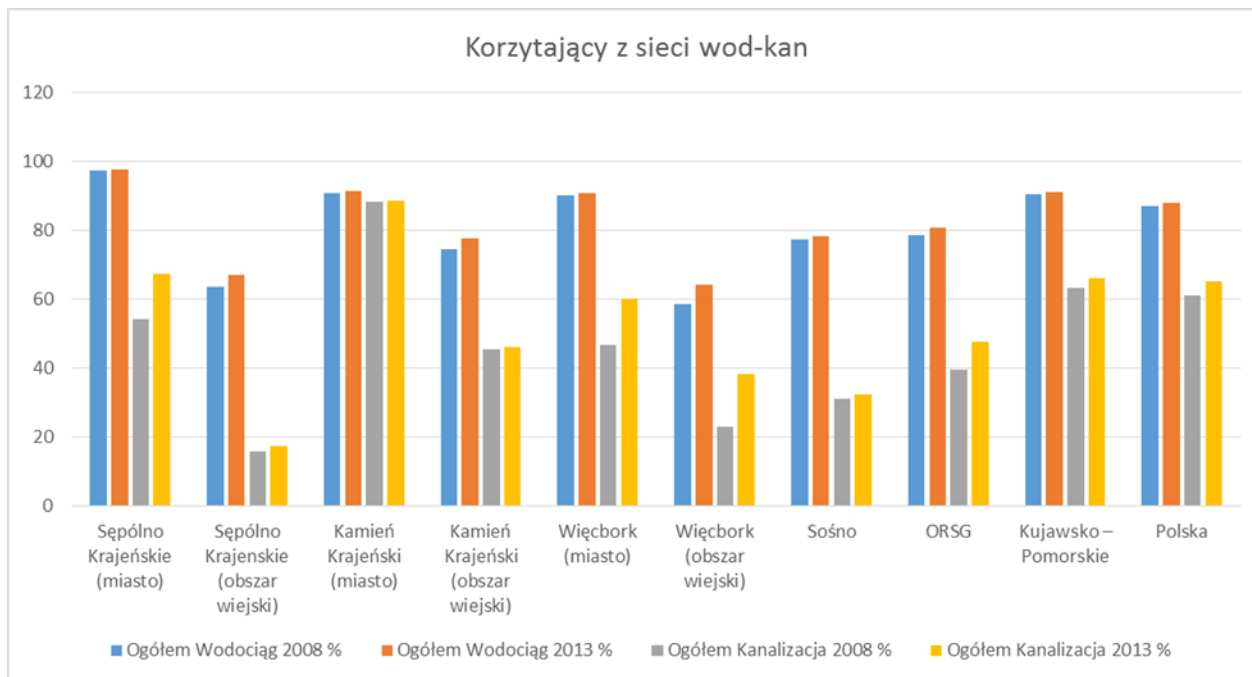
Tabela 40. Korzystający z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej

Jednostka terytorialna	Ogółem			
	Wodociąg		Kanalizacja	
	2008	2013	2008	2013
	%	%	%	%
Sępólno Krajeńskie (miasto)	97,3	97,6	54,06	67,2
Sępólno Krajeńskie (obszar wiejski)	63,4	67,0	15,6	17,2
Kamień Krajeński (miasto)	90,7	91,5	88,3	88,5
Kamień Krajeński (obszar wiejski)	74,6	77,5	45,3	46,1
Więcbork (miasto)	90,1	90,7	46,8	60,2
Więcbork (obszar wiejski)	58,6	64,1	22,9	38,3
Sośno	77,4	78,2	31,1	32,2

ORSG	78,5	80,7	39,4	47,5
Kujawsko – Pomorskie	90,5	91,2	63,1	66,1
Polska	87,0	88,00	61,0	65,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 10. Korzystający z sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Tabela 41. Długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (stan na 2013 r.)

Jednostka administracyjna	Kanalizacja		Wodociąg	
	długość sieci	długość sieci na km ² powierzchni	długość sieci	długość sieci na km ² powierzchni
Gmina Sępólno Krajeńskie	52,4	0,229	199,9	0,873
Gmina Kamień Krajeński	51,9	0,318	98,1	0,602
Gmina Więcbork	18,5	0,078	210	0,890
Gmina Sośno	43,5	0,267	133,5	0,819
ORSG	166,3	0,210	641,5	0,811
Województwo Kujawsko-Pomorskie	6959,4	0,387	22133,2	1,232
Polska	117745,6	0,377	278300,4	0,890

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Polska przystępując do Unii Europejskiej zobowiązała się do wypełnienia wymogów dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych zgodnie z określonymi w negocjacjach i zapisanymi w Traktacie Akcesyjnym terminami i okresami przejściowymi. Aby zidentyfikować faktyczne potrzeby w zakresie uporządkowania gospodarki ściekowej oraz uszeregować ich realizację w taki sposób aby wywiązać się ze zobowiązań traktatowych, utworzono Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK).

Program ten zawiera wykaz aglomeracji o Równoważnej Liczbie Mieszkańców RLM > 2 000, wraz z jednoczesnym wykazem niezbędnych przedsięwzięć w zakresie budowy, rozbudowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowy i modernizacji zbiorczych systemów kanalizacyjnych, jakie należy zrealizować w tych aglomeracjach.

Poniższa tabela przedstawia wykaz aglomeracji z terenu Powiatu Sępoleńskiego, ujętych w KPOŚK.

Tabela 42. Aglomeracje z terenu Powiatu Sępoleńskiego ujęte w KPOŚK

Nazwa aglomeracji	Poza aglomeracją	Aglomeracja 2 000-10 000 RLM	Aglomeracje powyżej 10 000 RLM	Nazwa oczyszczalni
Sępólno Krajeńskie			14 985	Sikorz
Kamień Krajeński		5 678		Kamień Krajeński, Niwy i Zamarte
Więcbork		7 055		Runowo Młyn
Sośno		3 340 (w trakcie tworzenia)		Wąwelno

Źródło: Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych

Na podstawie przedstawionych informacji nasuwają się następujące wnioski:

- niewystarczająca infrastruktura wodno-kanalizacyjna zwłaszcza na obszarach wiejskich, może stwarzać zagrożenie dla środowiska naturalnego i obniżać jakość życia mieszkańców,
- potrzeba modernizacji infrastruktury wodno-kanalizacyjnej np. oczyszczalni ścieków wynika m.in. z zobowiązań zawartych w KPOŚK (zwiększenie ich wydajności, w celu obsługi większej liczby mieszkańców),

Gospodarka odpadami

W zakresie gospodarki odpadami wyzwaniem, jakie stawia sobie województwo na najbliższe lata jest zapobieganie i minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów, wykorzystanie właściwości materiałowych i energetycznych odpadów, zmniejszenie ilości odpadów unieszkodliwianych poprzez składowanie.

Organizacja gospodarki odpadami uległa zmianie w 2013r. Nowe rozwiązania w tym zakresie na terenie Powiatu Sępoleńskiego oraz problemy i potrzeby, których rozwiązanie pozwoli sprostać wyzwaniom regionalnym, zostały przedstawione w poniższej tabeli.

W dniu 23 stycznia 2013 r. weszła w życie ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2013 r., poz. 21). Ustawa ta zastąpiła obowiązującą dotychczas ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (t.j. Dz. U. z 2010 r., Nr 185, poz. 1243 z późn. zm.).

Nowa ustawa o odpadach zgodnie z art. 1 określa środki służące ochronie środowiska, życia i zdrowia ludzi zapobiegające i zmniejszające negatywny wpływ na środowisko oraz zdrowie ludzi wynikające z wytwarzania odpadów i gospodarowania nimi oraz ograniczające ogólne skutki użytkowania zasobów i poprawiające efektywność takiego użytkowania.

Nowa ustawa określa również:

- zasady gospodarki odpadami,
- plany gospodarki odpadami,
- uprawnienia, jakie wymagane są do gospodarowania odpadami,
- zasady prowadzenia rejestrów podmiotów wprowadzających produkty,
- zasady prowadzenia ewidencji odpadów.

W związku z wejściem w życie znowelizowanej ustawy z dnia 1 stycznia 2012 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, od dnia 1 lipca 2013 r. wprowadzone zostały radykalne zmiany w gospodarce odpadami komunalnymi. W myśl zapisów nowej ustawy Gminy została zobowiązana do wprowadzenia nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi na swoim terenie, m.in. poprzez przyjęcie nowych Regulaminów utrzymania czystości i porządku oraz z dniem 1 lipca objęcia wszystkich właścicieli nieruchomości na swoim terenie systemem gospodarowania odpadami komunalnymi.

Zgodnie z WPGO 2012-2017 Województwa Kujawsko-Pomorskiego, obszar powiatu sępoleńskiego przynależy jest do Regionu I Tucholsko – Grudziądzkiego Gospodarki Odpadami Komunalnymi. Zmieszane odpady komunalne przeznaczone do składowania trafiają do wyznaczonej regionalnej instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) w Bładowie, gm. Tuchola.

Tabela 43. Organizacja gospodarki odpadami na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka terytorialna	Problemy i potrzeby związane z systemem gospodarki odpadami	Sortownie składowiska odpadów i
Sępólno Krajeńskie	Jednym z głównych problemów systemu gospodarki odpadami jest egzekucja opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi oraz niska świadomość mieszkańców, dotycząca sposobu segregacji obowiązującego na terenie miasta. Zbyt mała liczba wywozów przedmiotów wielkogabarytowych oraz sprzętu elektronicznego doprowadza do pozostawiania ich w miejscach niedozwolonych. Edukacja ekologiczna powinna stanowić stały element programu funkcjonowania gospodarki odpadami komunalnymi. Do prawidłowego funkcjonowania systemu wymagane będą nakłady na rozbudowę infrastruktury m.in. PSZOK-ów. Na terenie Gminy Sępólno Krajeńskie w miejscowości Włocibórek funkcjonuje składowisko odpadów, które nie jest instalacją regionalną, więc nie może przyjmować wszystkich odpadów. Dlatego, też składowisko to wymagać będzie rekultywacji.	Gminy mają podpisane umowy z firmą specjalizującą się wywozem i zagospodarowaniem odpadów

Kamień Krajeński	Potrzeby związane z systemem gospodarki odpadami prowadzą się do konieczności ograniczenia ilości odpadów oraz zwiększenia zwieralności odpadów w sposób selektywny, a co za tym idzie zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców. W ramach nowego systemu gospodarki odpadami komunalnymi utworzono Gminny Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (brak możliwości składowania odpadów na Składowisku Odpadów Obojętnych, przy ul. Podgórnej 5 w Kamieniu Krajeńskim). Do prawidłowego funkcjonowania wymagane jest przystosowanie istniejącej infrastruktury. W związku ze zmianą systemu odbioru odpadów na dotychczasowe składowisko odpadów w Kamieniu Krajeńskim nie są przyjmowane odpady. Niezbędna będzie rekultywacja jego obszaru.	
Więcbork	Głównym problemem związanym z systemem gospodarki odpadami jest mała świadomość ekologiczna mieszkańców czego objawem są pojawiające się wciąż nielegalne wysypiska śmieci. Istnieje, więc potrzeba zwiększenia świadomości ekologicznej poprzez programy edukacyjne zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.	
Sośno	Podstawowym problemem z systemem gospodarki odpadami są wysokie koszty funkcjonowania systemu ponoszone przez mieszkańców gminy objętych tym systemem z uwagi na rozproszoną zabudowę mieszkaniową. Problemy z egzekucją opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi.	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów i informacji z urzędów gmin

Zaopatrzenie w gaz

O potencjale obszaru, w szczególności w odniesieniu do oferty terenów inwestycyjnych w bardzo dużym stopniu decyduje dostępność podstawowych mediów – nie tylko wody i prądu, ale także gazu.

Jak wynika z poniższej tabeli poziom zgazyfikowania powiatu jest bardzo niewielki, choć możliwości w tym zakresie są dość znaczne z uwagi na fakt przebiegania przez ten obszar linii gazowych wysokiego ciśnienia.

Pomorska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o.
Zakład Gazowniczy w Bydgoszczy
ul. Jagiellońska 42
85-097 Bydgoszcz

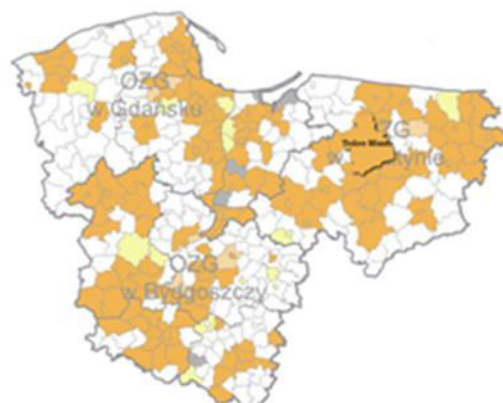

Tabela 44. Zaopatrzenie w gaz na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka terytorialna	Zaopatrzenie w gaz
Sępólno Krajeńskie	Miasto Sępólno Krajeńskie zaopatrywane jest w gaz poprzez stację redukcyjno-pomiarową I stopnia zlokalizowaną we wsi Sikorz. Stacja posiada przepustowość $Q = 600 \text{ m}^3/\text{h}$ i jest zasilana z gazociągu przesyłowego wysokiego ciśnienia DN150

	Chojnice – Sępólno Krajeńskie. Ze stacji tej gaz średnioprężny dostarczany jest bezpośrednio do odbiorców indywidualnych i przemysłowych. Długość rozdzielczej sieci gazowej średniego ciśnienia w Gminie Sępólno Krajeńskie wynosi ponad 37 km., z czego na terenie miasta 32,7 km. W sieć gazową wyposażona jest częściowo wieś Piaseczno
Kamień Krajeński	Na terenie gminy Kamień Krajeński siecią gazową objęta jest większość miasta Kamień Krajeński
Więcbork	W chwili obecnej Miasto i Gmina Więcbork nie są zgazyfikowane przewodowo gazem ziemnym. Cele bytowe zaspokajane są przy wykorzystaniu gazu propan - butan dostarczanego w butlach 11 kg. Najbliższa sieć gazowa wysokiego ciśnienia znajduje się na terenie Gminy Sępólno Krajeńskie. Jest to końcówka gazociągu DN 150 mm, relacji Świecie - Chojnice - Sępólno Krajeńskie. W chwili obecnej gazyfikacja Gminy Więcbork nie jest możliwa ze względu na nieopłacalność ekonomiczną takiego przedsięwzięcia
Sośno	Gmina nie jest zgazyfikowana

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów i informacji z urzędów gmin

Infrastruktura drogowa

Sieć dróg

Przez teren powiatu przebiega droga krajowa Nr 25 w relacji Bobolice – Białý Bór – Człuchów – Kamień Kraj. - Sępólno Kraj. - Koronowo – Bydgoszcz – Inowrocław – Konin – Kalisz – Ostrów Wlkp. - Oleśnica pełniącą rolę głównego szlaku komunikacyjnego łączącego Polskę centralną i południowo – wschodnią ze środkowym wybrzeżem (Koszalin). Droga Nr 25 stanowi także najdogodniejsze połączenie siedziby powiatu z ośrodkami stołecznymi województwa: Bydgoszczą i Toruniem. Ponadto przez teren powiatu przebiegają trzy drogi wojewódzkie, zapewniające dostęp do sąsiednich ośrodków powiatowych oraz do dróg krajowych. Są to:

- droga Nr 241 Tuchola – Sępólno – Więcbork – Nakło – Wągrowiec,
- droga Nr 242 Więcbork – Łobżenica – Falmierowo,
- droga Nr 189 Więcbork – Złotów – Jastrowie.

Łączne długości poszczególnych rodzajów dróg w ORSG Powiatu Sępoleńskiego kształtują się następująco:

- drogi krajowe: 37 km,
- drogi wojewódzkie: 57 km,
- drogi powiatowe: 287 km,
- drogi gminne: 330 km (w tym o nawierzchni utwardzonej: 138 km).

Infrastruktura drogowa wymaga ciągłych nakładów finansowych na remonty, modernizacje. Większość dróg gminnych ma obecnie gruntową nawierzchnię i cechuje się złym lub bardzo złym stanem technicznym. Działania władz samorządowych w stosunku do tej kategorii dróg będą więc przede wszystkim polegały na różnego rodzaju utwardzaniu nawierzchni, w celu poprawy ich przejezdności, zwłaszcza w okresach niekorzystnych warunków pogodowych. Priorytetowo będą traktowane odcinki stanowiące ważny dla mieszkańców dojazd do miejscowości, czy też ich części. W mieście podejmowane będą działania na rzecz sukcesywnej poprawy standardu dróg osiedlowych - zwłaszcza modernizacji ich nawierzchni (sukcesywna likwidacja dróg gruntowych).

Szczególne znaczenie dla mieszkańców ma budowa obwodnic Sępólna Krajeńskiego i Kamienia Krajeńskiego wzdłuż drogi krajowej nr 25 oraz budowa obwodnicy Więcborka wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 241, których celem będzie wyprowadzenie ruchu tranzytowego z miast.

Drogi powiatowe

Największa część (prawie 99 km) leży na terenie gminy Sępólno Krajeńskie (w tym w mieście 1,721 km), ponad 68 km w gminie Sośno, ok. 64 km w gminie Więcbork (w tym w mieście 3,830 km), a około 61 w gminie Kamień Krajeński (w tym w mieście 2,904 km). Swoje podstawowe zadanie, jakim jest zapewnienie dostępu do ośrodka powiatowego, pozostałych głównych miejscowości powiatu, jak również do dróg wyższej rangi (wojewódzkich i krajowych) drogi powiatowe wykonują w stopniu dobrym (sieć dróg powiatowych jest wystarczająco gęsta). Drogi powiatowe zapewniają dostęp do: wszystkich miast (Sępólno Krajeńskie - 6 połączeń, Więcbork - 3, Kamień Krajeński - 3, a uwzględniając drogi zbiegające się w Dużej Cerkwicy - 6), praktycznie wszystkich dużych wsi powiatu, do dróg krajowej (16 połączeń) i dróg wojewódzkich (19 połączeń). Najlepiej jest rozwinięta sieć dróg tej klasy w gminie Sośno, gdzie obsługują one wszystkie (poza najmniejszą) miejscowości, ale w pozostałych gminach jej rozwój jest zdecydowanie wystarczający, przy czym zdecydowana większość ma nawierzchnię bitumiczną.

Ze względu na rodzaj powierzchni w sieci dróg powiatowych możemy wyróżnić:

- drogi bitumiczne o łącznej długości równej 259,104 km (prawie 89 %),
- drogi z gruntu stabilizowanego cementem o łącznej długości równej 1,260 km,
- drogi brukowcowe o łącznej długości równej 2,333 km,
- drogi z kruszyw łamanych stabilizowanych mechanicznie (tzw. tłuczniowe) o łącznej długości równej 5,331 km,
- drogi gruntowe ulepszone (np. żuzłem, żwirem) o łącznej długości równej 6,517 km,
- drogi gruntowe tzw. polne o łącznej długości równej 17,896 km.

Drogi gminne

Stanowią uzupełnienie opisanej sieci dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych i charakteryzują się również złym lub bardzo złym stanem technicznym (tym bardziej, że zdecydowana ich większość ma nawierzchnię gruntową). Drogi gminne najczęściej stanowią układ lokalny w miastach i większych miejscowościach i ich zadaniem jest zapewnienie dostępu do poszczególnych domostw lub dróg osiedlowych.

Zasadniczym problemem wszystkich dróg jest ich niedostateczna nośność oraz zły stan nawierzchni wymagający ciągłej modernizacji.

Właściwie wszystkie samorządy zgłaszają potrzeby w zakresie modernizacji dróg gminnych i powiatowych. Wiele dróg zostało przebudowanych ze środków unijnych w poprzednich okresach programowania, jednak wiele jeszcze wymaga remontów.

Przez teren ORSG Powiatu Sępoleńskiego nie przebiegają drogi lokalne (gminne i powiatowe) zapewniające bezpośrednie połączenia z transeuropejską siecią transportową (TEN-T), portem lotniczym, terminalami towarowymi, centrami lub platformami logistycznymi lub wypełniające luki w sieci dróg pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi czy miastami regionalnymi i subregionalnymi.

Kolej

Przez teren ORSG Powiatu Sępoleńskiego przebiegają 2 linie kolejowe. Nieczynna linia nr 240 Świecie n/Wisłą – Złotów oraz czynna dla transportu towarowego linia nr 281 Oleśnica – Chojnice.

Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Efektywność energetyczna oznacza ilość zaoszczędzonej energii ustaloną w drodze pomiaru lub oszacowania zużycia przed wdrożeniem środka mającego na celu poprawę efektywności energetycznej i po jego wdrożeniu, z jednoczesnym zapewnieniem normalizacji warunków zewnętrznych wpływających na zużycie energii¹¹.

Efektywność energetyczna i energia odnawialna są uznawane za filary zrównoważonej polityki energetycznej. Działania służące poprawie efektywności energetycznej mają na celu ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, a także zmniejszenie światowego zapotrzebowania na energię. W związku z powyższym już na poziomie lokalnym należy dążyć do tego, aby w jak największym stopniu realizować projekty przyczyniające się do oszczędności energii. W tym celu wszystkie gminy ORSG Powiatu Sępoleńskiego powinny dysponować planami zadań nakierowanych na działania zmniejszające emisję CO₂ do atmosfery oraz wzrost efektywności energetycznej, określonej w planach gospodarki niskoemisyjnej. Plany Gospodarki Niskoemisyjnej swoimi działaniami powinny obejmować cały obszar gminy: sektor publiczny, budynki mieszkalne, przedsiębiorstwa oraz transport. Żadna z gmin obszaru nie posiada jeszcze takich dokumentów.

Większość gmin ORSG ze względu na znaczny koszt realizowała jedynie pojedyncze inwestycje związane głównie z termomodernizacją swoich obiektów użyteczności publicznej.

Powiat sępoleński jest pionierem w wykorzystaniu energii pozyskiwanej z biomasy. Jako pierwsza w województwie kujawsko-pomorskim w Sępólnie Krajeńskim powstała kotłownia na biomasę. Kotłownia ta w znaczący sposób zaspokaja potrzeby ciepłownicze zarówno budynków użyteczności publicznej jak też wielorodzinnych budynków mieszkaniowych znajdujących się w tym mieście. Wytwarzany popiół nie zawiera zanieczyszczeń, więc może być również wykorzystany bez uszczerbku dla środowiska. W kolejnych latach również w Więcborku powstała tego typu kotłownia (ale o mniejszej mocy). Ponadto gmina Więcbork na swoim terenie, w miejscowości Runowo Krajeńskie ma dwie elektrownie wiatrowe.

W ORSG Powiatu Sępoleńskiego z roku na rok zwiększa się ilość instalacji solarnych i pomp ciepła w budynkach należących do osób fizycznych. Spowodowane jest to możliwością pozyskania zewnętrznych środków finansowych na realizację takich proekologicznych przedsięwzięć. Problemem pozostaje jednak niewykorzystywanie OZE przez obiekty użyteczności publicznej.

Jednostki samorządu terytorialnego z terenu ORSG borykają się z problemem niskiej efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej (wysokie współczynniki przenikania ciepła, przestarzałe systemy grzewcze, brak nowoczesnych systemów zarządzania energią, wysokie koszty ogrzewania). W konsekwencji dużego zużycia paliw zwiększa się emisja zanieczyszczeń do powietrza.

Bardzo ważnym aspektem w kontekście poprawy efektywności energetycznej i promowania strategii niskoemisyjnych jest budowa ścieżek rowerowych. Gminy ORSG Powiatu Sępoleńskiego jak i najbliżsi sąsiedzi – Powiat Nakielski, Tucholski i Bydgoski widzą potrzebę budowy dalszych odcinków ścieżek. Spowodowane to jest tym, że wzrasta świadomość ekologiczna mieszkańców, a rower coraz częściej zastępuje samochód, bo jest szybszym, bezpieczniejszym i tańszym środkiem lokomocji. Na ORSG Powiatu Sępoleńskiego w pierwszej kolejności powinny powstać ścieżki rowerowe przy głównych traktach komunikacyjnych powiatu tj.: przy drodze krajowej nr 25 od granicy z powiatem bydgoskim do miejscowości Zamarte w gminie Kamień Krajeński (granica z województwem

¹¹ – Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu.

pomorskim) oraz wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 241 od granicy z powiatem nakielskim do skrzyżowania z drogą krajową w Sępólnie Krajeńskim.

Oświetlenie uliczne jest jednym ze źródeł emisji dwutlenku węgla do powietrza. Obecny system jest energochłonny powoduje wysokie koszty eksploatacji. Z tego względu samorządy ORSG wdrażają sukcesywnie innowacyjne proekologiczne rozwiązania takie jak wykorzystanie urządzeń fotowoltaicznych oraz opraw LED na potrzeby oświetlenia ulicznego.

Wszystkie planowane na obszarze powiatu sępoleńskiego, zadania przyczyniające się do ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza, a także bezpieczeństwa i podwyższenia jakości środowiska życia, w tym również zadania dotyczące budowy ścieżek rowerowych powinny znaleźć się w tworzonych gminnych planach gospodarki niskoemisyjnej.

Emisja zanieczyszczeń

Zanieczyszczenie powietrza na terenie powiatu poprzez emisje z lokalnych, stacjonarnych źródeł przemysłowych nie stanowi dużego problemu. Wszystkie większe źródła emisji są w stanie przestrzegać dopuszczalnych wielkości emisji.

Czynnikami ujemnie oddziałującymi na stopień zanieczyszczenia powietrza na terenie powiatu, zwłaszcza na obszarach miejskich jest obecnie przede wszystkim emisja zanieczyszczeń do powietrza z indywidualnych palenisk i lokalnych kotłowni oraz wzrastająca emisja zanieczyszczeń (głównie węglowodorów i tlenków azotu) związana z rosnącym natężeniem ruchu samochodowego, zarówno lokalnego, jak i tranzytowego.

Wśród zanieczyszczeń emitowanych z indywidualnych palenisk domowych oraz małych lokalnych kotłowni opalanych węglem znajdują się powszechnie znane podstawowe zanieczyszczenia energetyczne: pyły, dwutlenek siarki i tlenki azotu, ale również mniej znane opinii społecznej wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne, w tym benzo-a-piren, który jest związkiem silnie kancerogennym o udowodnionym działaniu rakotwórczym. Są to produkty spalania paliw w niskich temperaturach przy ograniczonym dostępie tlenu. Ponadto często się zdarza, że w paleniskach domowych spalane są odpady, takie jak butelki i opakowania z mas plastycznych, ścinki gumowe, folie itp. powodujące emisję węglowodorów, jak również innych związków zanieczyszczających powietrze.

Tabela 45. Emisja energetyczna zanieczyszczeń powietrza w ORSG Powiatu Sępoleńskiego na tle województwa w 2013r. tona/rok.

Jednostka terytorialna	SO ₂	NO ₂	CO	CO ₂	Pyły ze spalania paliw	Pozostałe pyły
ORSG	4,2	1,1	22,5	1286,7	4,0	0,7
Województwo Kujawsko-Pomorskie	8107,9	715,5	2366,4	2280774	1590,3	49,5

Źródło: Raport o stanie środowiska Województwa Kujawsko-Pomorskiego w 2013r.

Najmniejsze wartości rocznych sum emisji głównych zanieczyszczeń powietrza wystąpiły w powiatach: chełmińskim, sępoleńskim i tucholskim.

W tabeli poniżej przedstawiono plany w zakresie gospodarki niskoemisyjnej:

Tabela 46. Plany inwestycyjne poszczególnych jednostek ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Jednostka terytorialna	Najważniejsze obiekty wymagające modernizacji energetycznej
Gmina Kamień Krajeński	Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej (gimnazjum w Kamieniu, ośrodek zdrowia w Kamieniu, świetlice wiejskie)

	Montaż instalacji solarnych lub innych instalacji OZE na budynkach mieszkalnych, Modernizacja energetyczna budynków będących własnością podmiotów gospodarczych, Modernizacja oświetlenia drogowego Budowa ścieżek rowerowych
Gmina Sępólno Krajeńskie	Termomodernizacja budynków Centrum Sportu i Rekreacji w Sępólnie Krajeńskim, Termomodernizacja budynku Urzędu Miejskiego i Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim; Termomodernizacja budynków stanowiących zasoby mieszkalnictwa komunalnego Gminy Sępólno Krajeńskim Budowa ścieżek rowerowych
Gmina Sośno	Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Przepalkowie
Gmina Więcbork	Termomodernizacja budynku Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury w Więcborku; Termomodernizacja budynków placówek oświatowych na terenie Gminy Więcbork – Szkoła Podstawowa w Zakrzewku i Zespół Szkół w Jastrzębcu; Termomodernizacja budynku Wiejskiego Domu Kultury w Sypniewie Budowa ścieżek rowerowych
Starostwo Powiatowe w Sępólnie Krajeńskim	Termomodernizacja budynku Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Sępólnie Krajeńskim; Termomodernizacja budynku Laboratorium Szpitala Powiatowego w Więcborku; Termomodernizacja budynku Patologii Anatomicznej Szpitala Powiatowego w Więcborku; Termomodernizacja budynku Domu Pomocy Społecznej w Suchorączku; Termomodernizacja budynków Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Więcborku Termomodernizacja budynków 2 budynków po policji wraz z wymiana pieców i instalacji co i cw mieszczących się przy ulicy Kościuszki 3 i 3a w Sępólnie Krajeńskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów i informacji z urzędów gmin

Planowane do realizacji inwestycje z zakresu gospodarki niskoemisyjnej oraz poprawy efektywności energetycznej zostaną ujęte w gminnych Planach Gospodarki Niskoemisyjnej.

WNIOSKI

1. Stopień zwodociągowania obszaru jest poniżej średniej dla województwa i kraju. Ponad 80% mieszkańców powiatu posiada dostęp do sieci wodociągowej. Dużo gorzej przedstawia się sytuacja odnośnie stopnia skanalizowania terenu. Jednakże znaczna część obszaru posiada zabudowę rozproszoną, gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest technicznie i ekonomicznie niezasadna. Przez ostatnie lata realizowano kilka inwestycji w zakresie budowy sieci wodno-kanalizacyjnej, a także w zakresie modernizacji oczyszczalni ścieków i stacji uzdatniania wody. Aktualnie istnieją duże potrzeby w zakresie dalszej rozbudowy sieci kanalizacyjnej oraz budowy przydomowych oczyszczalni ścieków. W ramach finansowania tych inwestycji z RPO dokumentem stanowiącym podstawę do wyboru projektów będzie Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) w aglomeracjach od 2 tys. do 10 tys. RLM wraz z opracowanym w toku aktualizacji KPOŚK Masterplanem dla wdrażania dyrektywy 91/271/EWG zawierającym listę potrzeb inwestycyjnych w poszczególnych aglomeracjach.

2. Sieć wodociągowa, oczyszczalnie i stacje uzdatniania wody wymagają przede wszystkim inwestycji w infrastrukturę, a także bieżących napraw i konserwacji.
3. System gospodarki odpadami został przeorganizowany na mocy przepisów ustawy o odpadach z 2012 r. Obecnie główne problemy w tym zakresie to ciągle niewystarczający stopień selektywnej zbiórki odpadów, co jest przede wszystkim wynikiem niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców. Dlatego należy prowadzić programy edukacyjne przedstawiające korzyści płynące z segregowania odpadów.
4. Ważna jest realizacja inwestycji zapewniających prawidłowe funkcjonowanie tzw. PSZOK-ów.
5. Dla ochrony środowiska znaczenie ma rekultywacja terenów po zamkniętych składowiskach odpadów.
6. Na terenie ORSG zgazyfikowane są jedynie miasta Kamień Krajeński i Sępólno Krajeńskie, pozostały obszar aktualnie nie posiada możliwości szybkiej gazyfikacji ze względu na brak przebiegania linii gazowych wysokiego ciśnienia na swoim terenie (dotyczy Więcborka i Sośna).
7. Sieć dróg lokalnych w dużej mierze jest w złym stanie technicznym i wymaga przebudowy bądź modernizacji.
8. W ostatnich latach na terenie ORSG poczyniono wiele inwestycji w zakresie modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej. Przede wszystkim dokonano wymiany okien, docieplenia ścian, bądź wymiany źródła ciepła. Ze względu na wysokie koszty, inwestycje te w większości nie były realizowane kompleksowo (w pierwszej kolejności realizowano te, które wymagały natychmiastowej interwencji np. sama wymiana pieca bez docieplenia). W związku z powyższym, wiele budynków wymaga jeszcze działań modernizacyjnych. Jednakże w części przypadków nie powstanie już taki efekt ekologiczny, jaki powstałby przy kompleksowej modernizacji energetycznej budynku.
9. W odniesieniu do budynków wielorodzinnych w ostatnich latach nie poczyniono większych inwestycji w zakresie modernizacji energetycznej, w związku z czym bardzo dużo budynków wymaga przeprowadzenia tego typu działań. Dotyczy to przede wszystkim miast obszaru i budynków wielorodzinnych na obszarach wiejskich.
10. Zarówno w odniesieniu do budynków użyteczności publicznej, jak i budynków wielorodzinnych do tej pory nie wykorzystywano odnawialnych źródeł energii.
11. Powiat sępoleński charakteryzuje się niskim poziomem emisji zanieczyszczeń pyłowych (0,25% emisji pyłów dla całego województwa) oraz bardzo niskim poziomem emisji CO₂ (0,06% emisji dla całego województwa) na tle województwa. Emisja ta głównie pochodzi z domowych palenisk, gdyż na obszarze brak jest dużych obiektów przemysłowych, będących potencjalnymi emitarami zanieczyszczeń.

2.10. Podsumowanie diagnozy

Diagnoza uwarunkowań i stanu rozwoju ORSG Powiatu Sępoleńskiego została przeprowadzona w najważniejszych obszarach dotyczących gospodarki, infrastruktury, środowiska oraz sfery społecznej. Usystematyzowanie poszczególnych informacji pozwoliło na wskazanie potencjałów i barier rozpatrywanego obszaru. Gospodarka na analizowanym obszarze ma znamiona gospodarki zachowawczej. Wśród mieszkańców zaobserwować można małą aktywność gospodarczą na poziomie poniżej średniej dla województwa oraz kraju. Rzadko stosowane są nowoczesne technologie z wyjątkiem dobrze rozwiniętej działalności

badawczo rozwojowej w zakresie produkcji rolnej (Zakład Doświadczalny Hodowla Ziemiaka Zamarte”). W strukturze przedsiębiorstw zaobserwować można duży udział sektora handlu, budownictwa, przetwórstwa (głównie drzewnego) i rolnictwa. Głównym i najistotniejszym dla rozwoju obszaru sektorem jest rolnictwo gdzie 65 % powierzchni obszaru stanowią użytki rolne. Produkcji rolnej sprzyja struktura wielkościowa gospodarstw rolnych, z możliwością produkcji ekologicznej żywności. Rolnictwo rozwinęło się nawet mimo bardzo małej ilości gruntów najlepszych klas bonitacyjnych (całkowity brak klas I i II i niewielki udział klas III).

Do mocnych stron ORSG zaliczyć można centrale położenie miasta powiatowego. Jednakże specyfiką obszaru jest rozłożenie funkcji powiatowych pomiędzy dwa ośrodki: Sępólno Krajeńskie i Więcbork, co ułatwia dostęp mieszkańców do usług i lokalnych instytucji.

Szansą na rozwój ORSG Powiatu Sępoleńskiego i jednocześnie jego potencjałem jest atrakcyjne kulturowo, przyrodniczo i turystycznie położenie. Czyste środowisko, mnogość form ochrony przyrody, duża liczba jezior i powierzchni leśnych może być motorem do rozwoju turystyki pobytowej i kwalifikowanej. Walory krajobrazowe Pojezierza Krajeńskiego sprzyjają budowaniu potencjalnej marki „Krajna”.

Analizowany obszar charakteryzuje się zbliżonymi wskaźnikami dla problemów dotyczących sfery społecznej, w tym trwale niekorzystnymi wskaźnikami społeczno-gospodarczymi mierzonymi m.in. poziomem bezrobocia. W powiecie sępoleńskim oferowane są podobne formy aktywizacji społecznej osób wykluczonych społecznie bądź zagrożonych takim wykluczeniem. Zaobserwować można zjawisko starzenia się społeczeństwa mimo dodatniego przyrostu naturalnego. Jednocześnie duży udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wpływa na rosnące zapotrzebowanie na ofertę edukacyjną na wszystkich poziomach kształcenia dostosowaną do zmieniających się warunków rynkowych.

Wszystkie gminy ORSG borykają się z problemem niedoinwestowania infrastruktury technicznej. Największym i najbardziej kosztownym problemem jest zły stan techniczny dróg. Zidentyfikowano również potrzeby w zakresie uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami oraz rozbudowy sieci gazowej. Nadal istnieje zapotrzebowanie na realizację projektów związanych z poprawą efektywności energetycznej budynków. Gminy zgłaszają chęć budowy ścieżek rowerowych i wymiany oświetlenia ulicznego na energooszczędne.

Poniższe zestawienie przedstawia najważniejsze problemy zdiagnozowane w ORSG Powiatu Sępoleńskiego:

1. Niedostateczny rozwój gospodarczy:

- 1.1. Wysokie bezrobocie
- 1.2. Niedostosowanie oferty edukacyjnej do kompetencji lub kwalifikacji osób w wieku produkcyjnym do potrzeb rynku pracy
- 1.3. Niepełne wykorzystanie oraz niewystarczające uzbrojenie terenów inwestycyjnych

2. Niewystarczająca jakość edukacji:

- 2.1. Niski wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego
- 2.2. Niedostateczna oferta zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich poziomach kształcenia oraz niewystarczająca oferta doradztwa edukacyjno-zawodowego

- 2.3. Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia

3. Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna:

- 3.1. Zły stan techniczny infrastruktury drogowej oraz brak obwodnic miast
- 3.2. Niski stopień gazyfikacji
- 3.3. Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej
- 3.4. Niewystarczająca infrastruktura techniczna z zakresu gospodarki odpadami oraz niska świadomość ekologiczna mieszkańców
- 3.5. Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)

4. Niewystarczająca jakość usług publicznych:

- 4.1. Niewystarczająca jakość usług instytucji ochrony zdrowia (w tym braki w infrastrukturze)
- 4.2. Ograniczona oferta opieki nad dziećmi do lat 3
- 4.3. Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej
- 4.4. Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji

5. Niewystarczające wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych:

- 5.1. Niezadowalający stan techniczny obiektów kultury i części zabytków
- 5.2. Niewystarczająca rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna

3. Terytorialny wymiar wsparcia

3.1. Uzasadnienie terytorialnego wymiaru wsparcia

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa (dokument przyjęty przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014 r.) w perspektywie finansowej 2014-2020 wymiar terytorialny jest traktowany jako jedna z głównych zasad programowania. Podejście to, wraz z utrzymaną logiką interwencji opartą na cechach horyzontalnych, zakłada zintegrowanie interwencji infrastrukturalnych, społecznych i edukacyjnych ponad granicami administracyjnymi jednostek samorządu na rzecz zwiększenia ich skuteczności i szerokiego oddziaływania. Terytorialny wymiar polityki wsparcia jest realizowany m.in. przez określenie (wyznaczenie) obszarów funkcjonalno-przestrzennych związanych z procesami gospodarczymi, społecznymi i przyrodniczymi celem lepszego wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju, których wykorzystanie blokuje tradycyjny (zgodny z podziałami terytorialnymi) sposób planowania. W rezultacie pojawia się nowa formuła tzw. planowania terytorialnego, dla którego podziały administracyjne mają znaczenie wtórne, a nie podstawowe. Taka polityka rozwoju wynika z roli, jaką przypisuje się dynamicznym relacjom funkcjonalno-przestrzennym związanym z regionalizacją gospodarki i przedsiębiorstw oraz koniecznością zmiany sposobu współdziałania władz samorządowych na rzecz rozwoju przekraczającego tradycyjne granice formalnych podziałów administracyjnych.

Terytorialny wymiar wsparcia i uzasadnienie jego wprowadzenia w poszczególnych wybranych priorytetach inwestycyjnych dla Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego jest następujący:

- ***Interwencja w ramach PI 4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym***

Na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego jednym ze zdiagnozowanych problemów jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna, przejawiająca się m. in. niską efektywnością energetyczną budynków użyteczności publicznej i budynków wielorodzinnych.

Mimo wielu inwestycji, które poczyniono w ostatnich latach (także przy wsparciu funduszy zewnętrznych) w budynkach użyteczności publicznej, nadal znaczna ich część wymaga modernizacji. Jeżeli chodzi o budynki wielorodzinne to w ostatnim czasie nie przeprowadzono większych inwestycji w zakresie modernizacji energetycznej, w związku z tym znaczna ich liczba wymaga przeprowadzenia tego typu działań. Dotyczy to przede wszystkim miast znajdujących się na ORSG. Ponadto, w budynkach w niewielkim stopniu wykorzystuje się odnawialne źródła energii. Szczegółowe informacje na temat najważniejszych obiektów, które wymagają modernizacji energetycznej, zawarte są na liście podstawowej i rezerwowej niniejszej Strategii.

Wymiar terytorialny interwencji ma szczególne znaczenie dla planowanych przedsięwzięć z zakresu zwalczania niskiej emisji – kompleksowe programy poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej wielorodzinnych budynków mieszkaniowych.

- ***Interwencja w ramach PI 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu***

Nadanie interwencji w ramach PI 4e wymiaru terytorialnego na poziomie powiatowym znacząco zwiększy jego oddziaływanie poprzez realizację kompleksowych projektów związanych z bezpieczeństwem, podniesieniem jakości środowiska życia np. modernizacją oświetlenia ulicznego, budową parkingów, ścieżek rowerowych ponad granicami administracyjnymi gmin, a także prowadzeniem działań informacyjnych i edukacyjnych. W powiecie obserwuje się dość mocno nasilony ruch samochodowy, co wpływa negatywnie na stan środowiska naturalnego, a także na bezpieczeństwo mieszkańców. Poza tym dużym problemem obszaru jest zły stan techniczny sieci dróg lokalnych. Dlatego też zarówno dla poprawy bezpieczeństwa, jak i stanu środowiska, niezmiernie ważne jest podejmowanie działań polegających na budowie nowych ciągów pieszo – rowerowych. Mają one przede wszystkim za zadanie usprawnienie komunikacji pomiędzy gminami i poprawę bezpieczeństwa rowerzystów. Jednakże ich długość nie zaspokaja potrzeb społeczności lokalnej. W związku z tym, budowa kolejnych odcinków ścieżek powinna być jednym z priorytetowych zadań inwestycyjnych obszaru.

Na ORSG dostrzega się także potrzebę realizacji inwestycji w zakresie rozwoju energooszczędnego oświetlenia ulicznego. Wpłynęłoby to nie tylko na poprawę stanu środowiska naturalnego, ale także znacznie zmniejszyłoby opłaty za energię.

- ***Interwencje w ramach PI 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie***

PI 6b jest jednym z tych priorytetów, których właściwa efektywność może zostać osiągnięta jedynie ponad granicami administracyjnym gmin. Zmniejszenie presji na

środowisko naturalne w obszarze gospodarki wodno-ściekowej wymaga realizacji kompleksowego programu wspierającego przyłączanie się gospodarstw domowych z całego ORSG Powiatu Sępoleńskiego do sieci kanalizacyjnej lub alternatywnie budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

Stopień zwodociągowania terenu ORSG Powiatu Sępoleńskiego wynosi 80,7% i jest niższy do średniej województwa kujawsko – pomorskiego i kraju. Dlatego też inwestycje dotyczące infrastruktury wodociągowej w najbliższych latach są priorytetowe i muszą być realizowane. Znacznie gorzej sytuacja przedstawia się w odniesieniu do gospodarki ściekowej. Stopień skanalizowania obszaru wynosi bowiem jedynie 47,5%. Właściwie wszystkie samorządy widzą konieczność budowy zarówno sieci kanalizacyjnej, jak i przydomowych oczyszczalni ścieków.

Nie wszystkie gminy tworzące ORSG Powiatu Sępoleńskiego mogą korzystać ze środków przeznaczonych na politykę terytorialną w zakresie inwestowania w sektor gospodarki wodnej. Występują tu ograniczenia wynikające z zapisów RPO WK-P na lata 2014 – 2020 odnośnie wielkości aglomeracji – tylko aglomeracje od 2 do 10 tys. RLM mogą ubiegać się o środki unijne w ramach Programu.

Zgodnie z KPOŚK na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego znajdują się 3 aglomeracje (+ 1 – Sośno, w trakcie tworzenia), W aglomeracji powyżej 10 tys. RLM, którą jest Sępólno Krajeńskie, na podstawie linii demarkacyjnej projekty dotyczące gospodarki wodno-ściekowej mogą uzyskać wsparcie w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, poziom krajowy, na podstawie listy potrzeb inwestycyjnych w oparciu o KPOŚK. Inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej na terenach nie objętych aglomeracją będzie wspierał Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Szczegółowe informacje na temat obecnego stanu gospodarki wodno- ściekowej oraz potrzeb inwestycyjnych samorządów w tym zakresie, zawiera tabela nr 46.

– Interwencja w ramach PI 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Interwencja w ramach PI 6c wynika z konieczności ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego, podobnie jak zachowanie dziedzictwa kulturowego, stanowiących fundamenty dla rozwoju społeczno-gospodarczego i jest zgodna z Umową Partnerstwa 2014-2020. Jednocześnie zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6c pozwala na zastosowanie systemowego podejścia do zarządzania zasobami kultury na terenie całego ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Podejście zintegrowane stanowi też ważny bodziec do realizacji tzw. projektów „miękkich” udostępniających zasoby kulturalne mieszkańcom.

Życie kulturalne mieszkańców ORSG skupia się przede wszystkim wokół gminnych ośrodków kultury, świetlic wiejskich oraz gminnych bibliotek, które w głównej mierze są organizatorami imprez i wydarzeń kulturalnych. Większość tych wydarzeń ma charakter lokalny i sezonowy. Organizowane są również imprezy o randze krajowej i wojewódzkiej. W obszarze kultury największą barierą rozwojową są niewystarczające środki finansowe, które powinny być w większym stopniu przeznaczone na wsparcie zarówno instytucji kultury oraz zatrudnienie animatorów kultury. Ponadto renowacji wymaga część obiektów zabytkowych położonych na ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

Informacje o stanie technicznym oraz potrzebach w zakresie odnowy infrastruktury instytucji kultury zawarte są w załączniku nr 9 do niniejszej Strategii, natomiast główne zabytki oraz potrzeby w zakresie ich zachowania, rozwoju, wsparcia i renowacji, scharakteryzowane zostały w tabeli nr 10 Strategii.

- ***Interwencja w ramach PI 6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę***

Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6d pozwala uzyskać efekt synergii wynikających z kompleksowości podejmowanych działań wobec wszystkich obszarów cennych przyrodniczo na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Zastosowanie tego narzędzia daje wyjątkową możliwość systemowego rozszerzenia tzw. dobrych praktyk oraz realizowania kompleksowego programu informacyjno-edukacyjnego oddziałującego równocześnie na większość mieszkańców regionu. Z uwagi na inne ważne potrzeby dla rozwoju ORSG Powiatu Sępoleńskiego nie zidentyfikowano działań do realizacji w ramach tego priorytetu inwestycyjnego.

- ***Interwencja w ramach PI 9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich***

Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 9b wynika z faktu, iż wykluczenie społeczne i powiązane z nim ubóstwo mają także aspekt terytorialny. Zintegrowanie działań inwestycyjnych i tzw. „miękkich” w ramach priorytetów 9d czy 9 iv stanowi skuteczne rozwiązanie w świetle dotychczasowych doświadczeń rewitalizacyjnych. Podejście systemowe, systematyzujące podejście do problemu wykluczenia i kierunkujące docelową interwencję daje dodatkowo szansę na podniesienie skuteczności podejmowanych działań. Większość samorządów z terenu ORSG Powiatu Sępoleńskiego widzi konieczność prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Mają one również świadomość, że rewitalizacja w pierwszej kolejności ma prowadzić do niwelowania negatywnych zjawisk natury społecznej i gospodarczej, a następnie środowiskowej i funkcjonalnej. Na etapie tworzenia Strategii samorządy same zidentyfikowały obszary problemowe wymagające wsparcia. Ich szczegółowa weryfikacja nastąpi w późniejszym okresie po ukazaniu się wytycznych do opracowania Lokalnych/Gminnych Programach Rewitalizacji.

- ***Interwencja w ramach PI 10a Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej***

Powiat Sępoleński posiada potencjał zarówno w zakresie zwiększania jakości usług edukacyjnych w ramach szkolnictwa zawodowego, jak i wychowania przedszkolnego. Potencjał rozwoju szkolnictwa zawodowego przejawia się przede wszystkim w wysokim stopniu znajomości potrzeb rynku pracy, a także w wysokim stopniu świadomości własnych ograniczeń. Aby prawidłowo dostosować ofertę kształcenia do potrzeb przyszłych pracodawców, konieczne jest zapewnienie wsparcia szkół zawodowych przede wszystkim w zakresie: stworzenia nowych pracowni dydaktycznych i doposażenia istniejących w wysokiej jakości sprzęt, zwiększenia liczby godzin zajęć praktycznych w szkołach, zwiększenia jakości staży i praktyk organizowanych w przedsiębiorstwach, a także przeszkolenia nauczycieli. Tego typu wsparcie nie tylko poprawi jakość usług edukacyjnych szkolnictwa zawodowego, ale docelowo będzie miało przełożenie na rozwój gospodarki regionu i zmniejszenie bezrobocia szczególnie w grupie ludzi młodych. Szczegółowe potrzeby w zakresie rozwoju kształcenia zawodowego na ORSG zawarte są w załączniku nr 6 do Strategii.

Powiat posiada także potencjał do upowszechniania edukacji przedszkolnej. W celu zwiększenia jakości usług świadczonych w tym zakresie, konieczna jest rozbudowa i doposażenie istniejących placówek. Ponadto należy podejmować działania w zakresie wsparcia pedagogów, ukierunkowane na podniesienie ich kompetencji i kwalifikacji.

Szczegółowe potrzeby rozwoju edukacji przedszkolnej zawarte zostały w załączniku nr 3 do Strategii.

- ***Interwencja w ramach PI 8 iv Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę***

Nadanie wymiaru terytorialnego PI 8 iv jest racjonalnym podejściem, bowiem problemy w tym PI mają charakter systemowy i jako takie mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych, realizowanych ponad granicami administracyjnymi gmin w obrębie ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach w przypadku Priorytetu Inwestycyjnego 8iv, przejawiać ma się głównie we wspieraniu aktywizacji osób powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych m. in poprzez tworzenie i funkcjonowanie podmiotów świadczących usługi opieki nad dziećmi do lat 3.

Na całym ORSG mimo 2392 dzieci w wieku do 4 lat (dane na 2013 r.) funkcjonował jeden żłobek i jeden klub dziecięcy (w Sępólnie Krajeńskim). W Powiecie zdiagnozowano zapotrzebowanie na zwiększenie liczby miejsc opieki nad dzieckiem. Zadanie to aktualnie jest realizowane w gminie Sępólno Krajeńskie, poprzez rozbudowę żłobka. Zauważyć trzeba, że nadal najpowszechniejszą metodą opieki nad dziećmi jest nieinstytucjonalna opieka sprawowana przez członków rodziny (małe zainteresowanie mieszkańców obszarów wiejskich usługami żłobkowymi wynika zapewne z tego, że rolniczy charakter wielu gospodarstw domowych pozwala na to, iż opiekę nad dzieckiem sprawują członkowie rodziny).

- ***Interwencja w ramach PI 9i Aktywne włączenie w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans zatrudnienia.***

Ważnym problemem i barierą rozwojową Powiatu Sępoleńskiego jest dość duży odsetek osób korzystających z pomocy społecznej – 12,62% mieszkańców. Dlatego oprócz wsparcia finansowego należy kłaść nacisk na rozwój innych form wsparcia, które pozwolą lokalnej społeczności poprawić swoją sytuację życiową.

Wszystkie samorządy z terenu ORSG mają spore doświadczenie w realizacji działań ukierunkowanych na aktywizację społeczno-zawodową osób, rodzin i grup zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Tego typu działania w szczególnie dużym stopniu realizowane były ze wsparciem funduszy unijnych w latach 2007 – 2013. Główne formy aktywizacji proponowane w ramach projektów unijnych to szkolenia zawodowe, poradnictwo zawodowe i psychologiczne, kursy kompetencji społecznych czy spotkania integracyjne. Najważniejsze efekty realizacji powyższych działań to przede wszystkim znalezienie pracy przez część osób uczestniczących w projektach. Doświadczenie samorządów pokazuje jednakże też, że dość znaczny odsetek beneficjentów wsparcia w poprzednim okresie programowania, mimo wzięcia udziału w projektach, w żaden sposób nie poprawił swojej sytuacji życiowej. Dlatego też w obecnej perspektywie samorządy podkreślają, że działania w zakresie aktywizacji osób wykluczonych społecznie bądź zagrożonych wykluczeniem powinny być bardziej zindywidualizowane – szkolenia powinny być indywidualnie dobrane i realizowane pod potrzeby przyszłych pracodawców, ponadto należy organizować staże i prace społecznie użyteczne, a także rozwijać poradnictwo psychologiczne i prawne.

- ***Interwencja w ramach PI 9 iv Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.***

Usługi w zakresie wsparcia społecznego na terenie ORSG Powiatu Sępoleńskiego świadczą gminne ośrodki pomocy społecznej. Opiekę nad osobami w podeszłym wieku, wymagającymi całodobowej opieki realizują: Dom Pomocy Społecznej w Suchorączku, Dom Pomocy Społecznej w Kamieniu Krajeńskim oraz prywatny Dom Seniora w Szynwałdzie. Na terenie ORSG funkcjonuje także: Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci w Kamieniu Krajeńskim, Dom Dziecka w Więcborku i Małej Cerkwicy, środowiskowy dom samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej i zakład aktywności zawodowej. Najczęstszą formą opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi w gminach obszaru ORSG jest opieka środowiskowa, świadczona w miejscu zamieszkania osób tego potrzebujących. Nie jest ona jednak w pełni dostępna i realizowana w zgodzie z zapotrzebowaniem we wszystkich gminach obszaru.

Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, w których widoczne jest znaczne starzenie się społeczeństwa, rozwój usług opiekuńczych, szczególnie skierowanych do osób starszych, będzie w najbliższych latach jednym z głównych priorytetów, na których muszą skupić się działania władz lokalnych.

W celu przeciwdziałania problemom wynikającym z dezorganizacji rodziny oraz z wykluczenia społecznego i zagrożenia wykluczeniem społecznym gminy w perspektywie finansowej 2007-2013 prowadziły najczęściej działania w formie programów ograniczających i przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu, wiele z nich realizowanych było ze wsparciem funduszy unijnych. Nie wszystkie jednak zapewniały dostęp do kompleksowego poradnictwa rodzinnego. Wskazane jest poszerzanie spektrum działań i realizacja projektów systemowych przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu oraz większa dostępność specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (w tym asystenta rodziny), w szczególności w lokalnych, gminnych ośrodkach pomocy społecznej. Potrzeby jednostek pomocy społecznej w zakresie ich rozwoju stanowi załącznik nr 2 do Strategii.

Nadanie wymiaru terytorialnego PI 9 iv jest optymalnym podejściem, bowiem problemy zaadresowane w tym PI mają charakter systemowy i mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych i dotyczą zwiększenia dostępności usług zdrowotnych i społecznych w szczególności usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym realizowanych ponad granicami administracyjnymi gmin w obrębie ORSG Powiatu Sępoleńskiego z uwzględnieniem dodatkowych działań w ramach inwestycji infrastrukturalnych.

- ***Interwencja w ramach PI 10 i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia.***

Ważnym problemem i barierą rozwojową ORSG w obszarze edukacji na wszystkich poziomach kształcenia jest niedostateczna oferta zajęć pozalekcyjnych, szczególnie w zakresie rozwijania takich kompetencji kluczowych jak umiejętność uczenia się czy zwiększanie kreatywności ucznia. Oferta zajęć rozwijających kompetencje kluczowe obejmuje przede wszystkim zajęcia stanowiące kontynuację podstawowego programu nauczania (język polski, języki obce, matematyka, informatyka itp.). W związku z tym można odnieść wrażenie, że oferta ta jest w większym stopniu dostosowana pod potrzeby nauczycieli niż pod potrzeby uczniów. Szkoły w znikomym stopniu realizują zajęcia z zakresu kształtowania postaw kreatywności, innowacyjności i pracy zespołowej czy przedsiębiorczości bądź umiejętności uczenia się.

Dlatego też należy z jednej strony zwiększyć ofertę zajęć pogłębiających kompetencje kluczowe, a z drugiej położyć nacisk na zwiększenie kwalifikacji nauczycieli.

Bardzo ważną sprawą jest także indywidualne podejście do ucznia – zarówno tego szczególnie uzdolnionego, jak i tego, który potrzebuje realizacji zajęć wyrównawczych. Dlatego niezmiernie ważne jest prawidłowe zdiagnozowanie sytuacji ucznia i odpowiednie kształtowanie jego ścieżki edukacyjnej, w związku z czym konieczny jest rozwój poradnictwa psychologiczno – pedagogicznego.

Potrzeby edukacyjne w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych na poziomie podstawowym i gimnazjalnym stanowią załącznik nr 6 do Strategii, a na poziomie ponadpodstawowym – załącznik nr 7.

Drugi ważny problem w systemie edukacji stanowi słabo rozwinięte doradztwo edukacyjno – zawodowe. Jest to szczególnie widoczne na poziomie gimnazjalnym. W szkołach tych doradztwo prowadzone jest w stopniu, który nie zaspokaja w pełni potrzeb wszystkich uczniów, co w efekcie prowadzi często do mylnego wyboru kierunku kształcenia, nieodpowiadającego posiadanym predyspozycjom. Dlatego też należy położyć nacisk na rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego związanego z wyborem dalszych kierunków kształcenia i uwzględniającego potrzeby rynku pracy.

Oferta i potrzeby w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego, stanowi załącznik nr 8 do Strategii.

- ***Interwencja w ramach PI 10 iv lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami***

Realizacja zadań w ramach priorytetu inwestycyjnego 10iv pozostaje w ścisłym związku z priorytetem inwestycyjnym 10a. Najlepsze efekty kształcenia zawodowego, mające przełożenie na zwiększenie szans na zatrudnienie uczniów, zostaną osiągnięte przy zapewnieniu kompleksowego wsparcia szkół zawodowych – począwszy od wsparcia inwestycyjnego, poprzez szkoleniowe, na zacieśnieniu współpracy z potencjalnymi pracodawcami skończywszy. Całemu temu procesowi towarzyszyć powinno profesjonalne wsparcie ucznia w zakresie poradnictwa edukacyjno – zawodowego, które prawidłowo określi jego predyspozycje zawodowe.

Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że osoby dorosłe najchętniej korzystają ze szkoleń, które pozwalają nabyć nowe umiejętności „twarde”, a potrzeba podniesienia kwalifikacji wynika bezpośrednio z zapotrzebowania zgłaszanego przez rynek pracy. Największym zainteresowaniem cieszą się te, które kończą się certyfikatem lub nabyciem uprawnień zwiększających szansę na zatrudnienie.

3.2. Spójność obszaru objętego Strategią

Spójność administracyjna i geograficzna

ORSG Powiatu Sępoleńskiego położony jest na obszarze mezoregionu Pojezierza Krajeńskiego, wchodzącego w skład makroregionu Pojezierzy Południowopomorskich. Najpowszechniej występującą formą morfologiczną są płaskie oraz faliste równiny morenowe

pokrywające zdecydowaną większość powierzchni gmin wchodzących w skład powiatu. Należy nadmienić, że całość obszaru charakteryzują zbliżone typy mikroklimatów.

Spójność turystyczno-przyrodnicza

Jednolitość walorów turystycznych uwarunkowanych walorami geograficznymi i przyrodniczymi, w każdej z analizowanych gmin znajdują się rezerваты przyrody. Każda gmina charakteryzuje się tym, iż na jej terenie są obszary Krajeńskiego Parku Krajobrazowego. Choć gmina Sośno jest najuboższa w naturalne zasoby wodne to jednak cały obszar otaczają jeziora. W lasach wszystkich gmin większość drzewostanów stanowi brzoza i sosna. Występują również te same gatunki zwierząt, tj. sarny, jelenie, dziki, lisy, zające, kuny, borsuki. Ptactwo tych terenów to przede wszystkim bieliki, orły i bociany.

Spójność kulturowo-historyczna

Na obszarze Powiatu Sępoleńskiego wykształciła się kultura zwana krajeńską. Jednolitość kulturowa tego obszaru przejawia się m.in. w kultywowaniu podobnych tradycji, zwyczajów, charakterystycznych dla regionu potraw. Tworzą tutaj ludowi artyści – hafciarki, malarze, rzeźbiarze. Ważnym elementem spójności kulturowej są wspólne doświadczenia historyczne.

Spójność demograficzna

Ludność na obszarze 4 ORSG Powiatu Sępoleńskiego cechuje mała gęstość zaludnienia. Spójna jest też struktura wiekowa ludności, w szczególności grupy produkcyjnej i poprodukcyjnej. Negatywnym zjawiskiem obecnym we wszystkich gminach jest niski procent osób posiadających wyższe wykształcenie oraz migracje zarobkowe młodych ludzi posiadających dobre wykształcenie.

Spójność gospodarcza

Cały obszar leży w strefie, w której nie rozwija się przemysł uciążliwy dla środowiska, do dominujących działalności zaliczyć można handel, budownictwa i przemysł drzewny i rolnictwo.

Spójność rolnicza

Rolnictwo wykształciło podobny we wszystkich gminach model produkcji rolnej opartej na mało wymagających uprawach oraz hodowli trzody chlewnej i bydła mlecznego.

4. Cele rozwojowe

4.1 Cele rozwojowe

Realizacja polityki terytorialnej na wszystkich poziomach w Polsce ma na celu:

- promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych w obszarach funkcjonalnych;

- zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby obszarów funkcjonalnych;
- zwiększanie wpływu samorządów na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

Wybór kierunków interwencji, celów tematycznych oraz priorytetów inwestycyjnych Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego został dokonany w oparciu o wspólną wizję rozwoju gmin wchodzących w jego skład.

Hierarchię celów i priorytetów na rzecz realizacji Strategii ORSG określono na podstawie diagnozy obszaru oraz analizy potrzeb inwestycyjnych i społecznych zgłoszonych przez strony Porozumienia ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

CEL NADRZĘDNY

Zwiększanie dochodów i podnoszenie standardów życia mieszkańców

CELE GŁÓWNE:

1. Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości:

- obniżenie bezrobocia,
- efektywne wykorzystanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych,
- przygotowanie wykwalifikowanych i kompetentnych kadr zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy,

2. Podnoszenie jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia:

- upowszechnianie edukacji przedszkolnej,
- poprawa jakości kształcenia poprzez modernizację i wyposażenie placówek kształcenia zawodowego,
- rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz podnoszenie kwalifikacji i kompetencji nauczycieli na wszystkich poziomach kształcenia,
- wsparcie rozwoju doradztwa edukacyjno-zawodowego,
- dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy,
- uatrakcyjnienie oferty staży i praktyk zawodowych,

3. Rozwój i poprawa jakości infrastruktury technicznej:

- rozwój i uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- poprawa infrastruktury systemu gospodarki odpadami oraz wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców,
- poprawa i rozwój infrastruktury drogowej,
- rozbudowa sieci gazowej,
- wspieranie OZE i gospodarki niskoemisyjnej,

4. Poprawa jakości świadczonych usług publicznych:

- rozwój form wsparcia w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3,
- poprawa jakości usług medycznych i społecznych,
- rozwój działań wspierających skierowanych dla osób starszych, niepełnosprawnych, usamodzielniających się po opuszczeniu form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- działania aktywizacyjne na rzecz rodzin oraz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym,

- rewitalizacja społeczno-gospodarcza terenów problemowych

5. Wykorzystanie potencjału walorów przyrodniczych i kulturowych:

- poprawa stanu technicznego obiektów kultury i części zabytków,
- rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej,

Zrealizowanie projektów inwestycyjnych i społecznych w powyżej wskazanych sferach rozwojowych ORSG pozwoli na rozwiązanie najważniejszych problemów obszaru i wpłynie na jego istotny rozwój gospodarczy i społeczny.

4.2 Spójność z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego jest spójna z głównymi dokumentami krajowymi i wojewódzkimi, do których zaliczono:

1. **Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030** – jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Wizja zapisana w dokumencie zakłada, że Polska w 2030 roku będzie krajem o ugruntowanych warunkach trwałego i zrównoważonego rozwoju, dobrze zagospodarowanym, sprawnie zarządzanym i bezpiecznym. Celem strategicznym polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Jednym z celów operacyjnych, które pozwalają urzeczywistnić realizację wizji KPZK jest Cel 2 - Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów. Strategia ORSG wpisuje się w powyższy cel.
2. **Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR)** – dokument ten przedstawia cele polityki regionalnej wobec poszczególnych obszarów kraju, stanowi ważne odniesienie dla strategii lokalnych i ponadlokalnych, uwzględniających zagadnienia budowania spójności terytorialnej i przeciwdziałania marginalizacji obszarów, określa cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw, w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju. Celem strategicznym KSRR jest efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwojowych kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. Strategia ORSG wpisuje się w następujące cele strategiczne i operacyjne: Cel 1 - wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów – 1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw, Cel 2 - budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych – 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
3. **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020** – dokument wyznacza m.in. następujące cele rozwojowe: poprawa standardu

cywilizacyjnego, ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego – stanowi ważne odniesienie do strategii lokalnych i ponadlokalnych;

4. **Strategię Europa 2020** – dokument będący długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej określający cele strategiczne kraju do 2020 r. – spójność uwarunkowana ze względu na fakt realizowania m.in. rozwoju zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu. Strategia Europa 2020 jest długookresowym programem Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Strategia ORSG wykazuje spójność z dwoma z trzech głównych priorytetów Strategii Europa 2020: wzrost zrównoważony – transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywniej korzystającej z zasobów i konkurencyjnej, wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną. W celu realizacji priorytetów zdefiniowano siedem inicjatyw przewodnich stanowiących instrumenty realizacji celów Strategii Europa 2020. Strategia ORSG jest zgodna z następującymi inicjatywami: 1. Europa efektywnie korzystająca z zasobów – to działania na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów oraz transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej w większym stopniu wykorzystującej potencjał, jaki dają odnawialne źródła energii. Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – to działania na rzecz modernizacji rynków pracy i wzmocnienia pozycji obywateli poprzez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania podaży do popytu na rynku pracy. 2. Europejski program walki z ubóstwem – to działania na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym;
5. **Strategię Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (ŚSRKK – od „średniookresowej” Strategii Rozwoju Kraju).** Jej głównym celem jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. W Strategii Rozwoju Kraju 2020 określono obszary interwencji. Strategia ORSG wpisuje się w dwa obszary strategiczne i odpowiadające im następujące cele:
Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka – Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki, Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego, Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.
Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna – Cel III.1. Integracja społeczna, Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych;
6. **Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 Plan Modernizacji 2020+** - najważniejszy dokument strategiczny na poziomie wojewódzkim. Identyfikuje specyficzne dla województwa kujawsko-pomorskiego wyzwania, które są związane z koniecznością ograniczenia bezrobocia, poprawą warunków życia ludności wiejskiej, nadaniu impulsów rozwojowych wschodniej części regionu, określeniu założeń polityki miejskiej oraz zbudowania tożsamości marki regionalnej. Określa ona cztery priorytety rozwojowe obszaru, w które wpisuje się Strategia ORSG tj.: konkurencyjna gospodarka, modernizacja przestrzeni wsi i miast, silna metropolia, nowoczesne społeczeństwo. Strategia ORSG to dokument ściśle powiązany z polityką terytorialną, która jest instrumentem realizacji Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020;

7. **Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 wersja VII** – cele strategiczne spójne ze Strategią Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 Plan Modernizacji 2020+. Celem głównym RPO WK-P 2014-2020 jest uczynienie województwa kujawsko-pomorskiego konkurencyjnym i innowacyjnym regionem Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. Strategia ORSG wpisuje się w cele szczegółowe, określone dla następujących osi priorytetowych:

- Oś Priorytetowa 3 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie,
- Oś Priorytetowa 4 Region przyjazny środowisku,
- Oś Priorytetowa 6 Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry,
- Oś Priorytetowa 8 Aktywni na rynku pracy,
- Oś Priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo,
- Oś Priorytetowa 10 Innowacyjna edukacja,

Realizacja przedsięwzięć zapisanych w Strategii ORSG przyczyni się do osiągnięcia wskaźników określonych w RPO.

4.3 Komplementarność Strategii z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie powiatu, gmin

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego jest komplementarna z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie lokalnym do których zalicza się:

1. **Strategię Rozwoju Powiatu Sępoleńskiego. Wizja, cele i kierunki rozwoju powiatu sępoleńskiego i gmin powiatu sępoleńskiego:** Główne kierunki rozwoju to: poprawa konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu, poprawa jakości funkcjonowania usług publicznych oraz tworzenie przestrzeni publicznej przyjaznej dla mieszkańców, promocja i kreowania pozytywnego wizerunku powiatu jako obszaru atrakcyjnego i nowoczesnego.
2. **Strategię Rozwoju Gminy Sośno:** Głównymi kierunkami rozwoju są: rozwój gospodarczy, rozwój społeczny, rozwój infrastruktury technicznej oraz ochrona przyrody, poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy.
3. **Strategię Rozwoju Gminy Kamień Krajeński:** Podstawowym celem rozwoju gminy jest zapewnienie mieszkańcom możliwie wysokich standardów życia – realizujących aspiracje mieszkańców i władz. Priorytetowo traktowane są zadania polegające na:
 - zapewnieniu właściwej dostępności komunikacyjnej;
 - stwarzaniu warunków do rozwoju gospodarczego – mającego na celu tworzenie miejsc pracy na terenie gminy, ograniczanie sfery bezrobocia i ubóstwa społecznego;
 - zadanie to obejmuje także szerszy rozwój działalności turystyczno-rekreacyjnych;
 - rozwoju technologii informatycznych – upowszechnianie dostępu do Internetu;
 - utrzymanie wysokiej jakości stanu środowiska przyrodniczego;
 - poprawie aktywności społecznej mieszkańców.
4. **Strategię Rozwoju Gminy Sępólno Krajeńskie:** zakłada ona następujące cele do realizacji:

- rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej, społecznej wpływającej na jakość życia mieszkańców m.in. poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
 - rozbudowa infrastruktury zapewniającej możliwość aktywnego odpoczynku i rehabilitacji,
 - tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości;
5. **Strategię Rozwoju Gminy Więcbork:** Podstawowym celem rozwoju jest: efektywne zaspokajanie potrzeb mieszkańców gminy w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju. Gmina Więcbork jako centrum turystyczne na krajnie dla ludzi ceniących sobie spokój i piękno natury, jako miejsce o atrakcyjnych warunkach życia dzięki dostępowi do podstawowej infrastruktury technicznej i społecznej oraz bogatej oferty spędzania czasu wolnego.
 6. **Lokalną Strategię Rozwoju LGD „NASZA KRAJNA” 2009-2013**, określająca dwa główne cele rozwojowe tj.: podniesienie jakości życia przy jednoczesnym wykorzystaniu walorów historycznych, kulturowych i przyrodniczych regionu oraz podniesienia jakości życia poprzez wzrost aktywności społeczno-gospodarczej mieszkańców.
 7. **Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność** – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność to nowy instrument terytorialny – wprowadzony przez KE do realizacji w perspektywie finansowej na lata 2014-2020. Bazuje on na stosowanym w latach 2007-2013 w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa, podejściu LEADER.. W ramach RLKS mogą być realizowane działania w ramach następujących priorytetów, które wchodzą w zakres polityki terytorialnej: 9d - inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz 9vi - strategię rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność. Strategie RLKS, które zostaną opracowane na lata 2014-2020 powinny wykazywać zgodność ze Strategią ORSG.
 8. **Lokalne/Gminne programy rewitalizacji.** W Strategii ORSG powinny znaleźć się projekty z zakresu rewitalizacji społeczno-gospodarczej wynikające z Lokalnych/Gminnych Programów Rewitalizacji. Finansowanie działań rewitalizacyjnych ze środków przeznaczonych na politykę terytorialną będzie możliwe w sytuacji, gdy projekty będą wynikać bezpośrednio z Lokalnych/Gminnych Programów Rewitalizacji. Jednostki samorządu terytorialnego, które zdecydują się prowadzić procesy rewitalizacyjne, po pojawieniu się szczegółowych wytycznych dotyczących rewitalizacji, będą zobowiązane do opracowania wyżej wymienionych dokumentów.
 9. **Plany gospodarki niskoemisyjnej.** Jednostki samorządu terytorialnego, które w ramach Strategii ORSG chcą realizować projekty w ramach PI 4c - wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym oraz PI 4e - promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu są zobligowane do opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej. Gminy, które planują przeprowadzić działania finansowane w ramach wyżej wymienionych priorytetów inwestycyjnych niebawem rozpoczną prace nad tym dokumentem.

5. Priorytety inwestycyjne

Priorytety inwestycyjne dla ORSG Powiatu Sępoleńskiego stanowią uszczegółowienie celów, które zostały zdefiniowane w rozdziale 4 niniejszej Strategii i są one zgodne z ustalonymi kierunkami rozwoju.

Poniższa tabela przedstawia logikę interwencji strategicznej, wskazującą metody realizacji celów, zasięg terytorialny oraz mierzalne rezultaty realizacji poszczególnych działań w postaci planowanych do osiągnięcia wskaźników.

Tabela 47. Logika interwencji strategicznej ORSG Powiatu Sępoleńskiego

L.p.	Zidentyfikowany Problem	Cel	Sposób realizacji celu	Zasięg terytorialny działań	Wskaźniki celu
1	Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)	Rozwój i poprawa jakości infrastruktury technicznej	Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej, w tym z wykorzystaniem instalacji OZE Modernizacja energetyczna budynków wielorodzinnych	ORSG	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 10 szt.
2	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej	Rozwój i poprawa jakości infrastruktury technicznej	Rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (budowa kanalizacji ściekowej, wodociągów, modernizacja oczyszczalni itp.)	- Gmina Więcbork, - Gmina Kamień Krajeński - Gmina Sośno	- Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków - 68% (Gmina Kamień Krajeński), 80% (Gmina Sośno) - Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 834 RLM, - Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę (osoby) - ...
3	Niezadawalający stan techniczny obiektów kultury i części zabytków	Wykorzystanie potencjału walorów przyrodniczych i kulturowych	Projekty infrastrukturalne realizowane w instytucjach kultury; Rewitalizacja obiektów zabytkowych Remont obiektów zabytkowych i sakralnych	- Gmina Więcbork - Gmina Sępólno Krajeńskie	- Liczba instytucji kultury objętych wsparciem – 2 szt. - Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 1 szt. - Uczestnicy imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice - ... osoby - Odsetek uczestników imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice zlokalizowanych na wsiach - ... %
4	Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej	Poprawa jakości świadczonych usług publicznych	Ożywienie społeczno – gospodarcze obszarów miejskich poprzez aktywizację osób zamieszkujących obszary problemowe oraz poprawę uczestnictwa tych osób w życiu społecznym i gospodarczym Rewitalizacja społeczno-gospodarcza obszarów zdegradowanych	- Gmina Sępólno Krajeńskie - Powiat Sępoleński - Gmina Kamień Krajeński (projekty komplementarne) - Gmina Więcbork (projekty komplementarne)	- Wskaźnik ożywienia społeczno – gospodarczego na obszarach miejskich - 10% (Gmina Sępólno Krajeńskie), 5% (Powiat Sępoleński), 10% (Powiat Sępoleński) - Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich – 10536 m² - Liczba osób objętych projektem – 1100 osób - Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich – 498 m² - Wyremontowane budynki mieszkalne na obszarach miejskich - 50 jednostki mieszkalne

5	Niewystarczająca jakość edukacji	Podnoszenie jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia	Rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej szkół prowadzących kształcenie zawodowe; Wyposażenie placówek kształcenia zawodowego w odpowiedni sprzęt	▪ Powiat Sępoleński	▪ Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 1360 osób ▪ Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS – 3 szt. ▪ Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 80 osób ▪ Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 3 szt. ▪ Zdawalność egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe wśród uczniów ZSZ - 98 % ▪ Liczba miejsc w infrastrukturze kształcenia zawodowego – 50 osób
6	Niewystarczająca jakość edukacji	Podnoszenie jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia	Wsparcie istniejących placówek wychowania przedszkolnego w zakresie generowania nowych miejsc przedszkolnych oraz poprawy jakości świadczenia usług edukacyjnych Modernizacja i wyposażenie obiektów przedszkolnych Zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej zwłaszcza na obszarach wiejskich	▪ Więcbork ▪ Kamień Kraj. ▪ Sępólno Kraj.	▪ Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym – ... % ▪ Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej – ... osób ▪ Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskania dofinansowania ze środków EFS – 80% (Gmina Sępólno Krajeńskie) ▪ Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 370 osób ▪ Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 6 szt.
7	Niewystarczająca jakość edukacji	Podnoszenie jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia	Realizacja działań, ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji kluczowych w zakresie TIK, nauk matematyczno-przyrodniczych, języków obcych, kreatywności, innowacyjności i pracy	▪ Powiat Sępoleński ▪ Gmina Kamień Krajeński ▪ Gmina Sępólno Krajeński	▪ Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 2060 osób ▪ Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 267 osób ▪ Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć

			zespołowej Podniesienie kompetencji lub kwalifikacji nauczycieli oraz pracowników pedagogicznych, ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych uczniów i indywidualnego podejścia do ucznia Działania w zakresie wyposażenia/doposażenia szkół w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne	▪ Gmina Więcbork	edukacyjnych – 13 szt. ▪ Liczba szkół, w których pracownice przedmiotowe wykorzystują doposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 3 szt. ▪ Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS – 60% (Gmina Kamień Krajeński) ▪ Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 220 osoby ▪ Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie – 4652 osoby ▪ Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 8 szt.
8	Niewystarczająca jakość edukacji Niedostateczny rozwój gospodarczy	Podnoszenie jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości	Realizacja wysokiej jakości staży i praktyk zawodowych dla uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami Atrakcyjna oferta staży i praktyk zawodowych Realizacja dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w zakresie przedmiotów zawodowych i związanych z nimi kursów i szkoleń, dostosowanych do potrzeb pracodawców Wsparcie nauczycieli kształcenia zawodowego ukierunkowane na podniesienie kompetencji lub kwalifikacji Wyposażenie placówek kształcenia w odpowiedni sprzęt Działania ukierunkowane na	▪ Powiat Sępoleński	▪ Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 1360 osób ▪ Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS – 3 szt. ▪ Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 80 osób ▪ Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 3 szt.

			podniesienie kompetencji instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz opiekunów praktyk lub stażysty u pracodawców		
9	Niewystarczająca jakość usług publicznych	Poprawa jakości świadczonych usług publicznych	Działania ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową osób i rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym Budowa lub adaptacja istniejących budynków na potrzeby lokali socjalnych, mieszkań chronionych	▪ Powiat Sępoleński ▪ Gmina Kamień Krajeński ▪ Gmina Sępólno Krajeńskie ▪ Gmina Więcbork	▪ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 118 osób ▪ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 189 osób ▪ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 6 osób ▪ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 6 osób ▪ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 258 osób ▪ Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 47 osób
10	Niewystarczająca jakość usług publicznych	Poprawa jakości świadczonych usług publicznych	Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do usług opiekuńczych nad osobami starszymi, z niepełnosprawnościami i zależnymi Działania ukierunkowane na wsparcie instytucjonalne dla osób starszych, Zwiększenie dostępności usług opiekuńczych nad dziećmi do lat 3 Podnoszenie kompetencji wychowawczych osób opiekujących się dziećmi	▪ Powiat Sępoleński ▪ Gmina Kamień Krajeński ▪ Gmina Sępólno Krajeńskie ▪ Gmina Więcbork	▪ Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu – 3 szt. ▪ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie – 130 osób ▪ Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie – 20 osób ▪ Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (szt.) ▪ Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu (osoby) ▪ Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS (%)

11	Niedostateczny rozwój gospodarczy	Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości	Bezpośrednie wsparcie mikroprzedsiębiorstw w ramach programów pomocowych. Rozwój usług doradczych (inkubatory przedsiębiorczości, centra wspierania przedsiębiorczości).	▪ Gmina Więcbork, ▪ Gmina Sępólno Krajeńskie ▪ Gmina Kamień Krajeński	Projekty indywidualne mikro przedsiębiorców
12	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	Rozwój i poprawa jakości infrastruktury technicznej	Budowa, przebudowa, modernizacja dróg lokalnych gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych, budowa ścieżek rowerowych	▪ Gmina Więcbork, ▪ Gmina Sępólno Krajeńskie ▪ Gmina Kamień Krajeński (projekty komplementarne	Długość wybudowanych/zmodernizowanych dróg - km
13	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	Rozwój i poprawa jakości infrastruktury technicznej	Budowa ścieżek rowerowych Modernizacja oświetlenia ulicznego	▪ Gmina Więcbork, ▪ Gmina Kamień Krajeński	▪ Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – km ▪ Ilość zmodernizowanych punktów oświetlenia ulicznego – szt.

6. Tryb i zasady naboru projektów

6.1. Nabór projektów

Zgodnie z zapisami dokumentu pt: „Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020 celem polityki terytorialnej jest realizacja pakietów różnych tematycznie, ale wzajemnie powiązanych i komplementarnych przyczyniających się do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów rozwojowych danego obszaru. Projekty powinny być wybierane nie, jako pojedyncze projekty, ale pakiety projektów wzajemnie zintegrowanych i komplementarnych. Pakiety te powinny oferować kompleksowe rozwiązanie zdiagnozowanych problemów i w sposób znaczący wpływać na zmianę wskaźników założonych na poziomie celów strategicznych ORSG. Takie podejście wymagało stworzenia, poza podstawowymi kryteriami wyboru projektów, także zasady kategoryzacji projektów, które posłużą do budowy pakietów projektów w obrębie danego celu tematycznego/priorytetu inwestycyjnego. Proces wyboru projektów przebiegał dwuetapowo, gdzie w pierwszym etapie propozycje projektów poddane zostały procedurze preselekcyjnej.

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego określa priorytety przedsięwzięć, kryteria i zasady wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule polityki terytorialnej i przeznaczonych do dofinansowania.

Nabór projektów - propozycji przedsięwzięć do Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego prowadzony był w cyklu ciągłym w ramach prac nad Strategią Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego z zachowaniem partnerskiego modelu współpracy, tj. udziału m.in. jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw, partnerów społecznych oraz gospodarczych, instytucji rynku pracy, instytucji pomocy i integracji społecznej, Lokalnej Grupy Działania, szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne, spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, kościołów i związków wyznaniowych.

Informacje o naborze wniosków – propozycji projektowych do Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego zawieszone zostały na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim, na stronie internetowej Powiatu Sępoleńskiego, na stronach internetowych gmin będących sygnatariuszami Porozumienia na rzecz rozwoju Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego. W wyniku prac nad Strategią zostały zidentyfikowane przedsięwzięcia i cele ważne z punktu widzenia rozwoju Powiatu Sępoleńskiego, które mogą być realizowane w ramach polityki terytorialnej lub z wykorzystaniem innych źródeł finansowania. Przedsięwzięcia ujęte w Strategii ORSG Powiatu Sępoleńskiego wskazane do realizacji w ramach polityki terytorialnej będą przedmiotem negocjacji w ramach Kontraktu Regionalnego, tj. porozumienia zawartego pomiędzy jednostkami samorządowymi Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, a IZ RPO WK-P.

Zgłoszone projekty musiały odpowiadać na zidentyfikowane problemy/potencjały w ramach Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego, które zostały zamieszczone na stronie www.powiat-sepolno.pl w zakładce Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego, na stronie internetowej gmin będących sygnatariuszami Porozumienia na rzecz rozwoju Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego lub odpowiadały na problemy lub potencjały zaproponowane przez wnioskodawców.

Projekty należało zgłaszać na piśmie w formie formularza zwanego fiszką projektową w czasie całego okresu prac programowych związanych z tworzeniem Strategii. Fiszka projektu powinna zawierać, co najmniej następujące dane: nazwa projektu, beneficjent, koszt całkowity, źródła finansowania, opis projektu wraz z uzasadnieniem, źródła finansowania, stan przygotowań i harmonogram realizacji przedsięwzięcia oraz osobę mogącą udzielić informacji na temat projektu.

Podmiotem odpowiedzialnym za wybór projektów, w tym opracowanie listy rankingowej projektów, jej aktualizację, przedkładanie do zaopiniowania Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest Zarząd Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego. Wybór projektów został przeprowadzony przez Zarząd Obszaru Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego w oparciu o określone dla obszaru kryteria wyboru projektów uzgodnione z IZ RPO WK-P.

6.2. Kryteria wyboru projektów

Ocena zgłoszonych projektów przez Komitet Sterujący ORSG Powiatu Sępoleńskiego dokonywana będzie na formularzu oceny za pomocą następujących zestawów kryteriów:

1. Kryteria dostępne (ogólne) - ocena na podstawie tych kryteriów będzie polegała na przyporządkowaniu w formularzu oceny określenia – TAK/NIE, przy czym jedynie projekty, które spełniają wszystkie kryteria dostępne będą podlegały dalszej ocenie. Wyznaczone dla ORSG rodzaje kryteriów dostępowych to:

- zgodność projektu z celami określonymi w Strategii ORSG,
- zgodność projektu z Priorytetami Inwestycyjnymi ORSG.

2. Kryteria szczegółowe - zasady kategoryzacji projektów, które umożliwią uszeregowanie wybranych projektów, spełniających kryteria dostępne, pod kątem ich efektywności w osiągnięciu celu. Ocena następuje poprzez przyporządkowanie określonej liczby punktów ocenianemu projektowi:

- termin zakończenia realizacji projektu,
- stan przygotowania projektu do realizacji,
- projekt realizowany będzie w partnerstwie,
- projekt przyczyni się do zwiększenia zatrudnienia,
- ilość problemów zdefiniowanych w diagnozie, które rozwiąże projekt,
- poziom osiąganych dzięki projektowi wskaźników w danym PI,
- stopień, w jakim projekt wpłynie na rozwiązanie problemu ujętego w diagnozie.

W wyniku procedury preselekcyjnej określone zostały 3 kategorie projektów:

- **Projekty podstawowe;**
- **Projekty rezerwowe;**

Projekty podstawowe i rezerwowe to takie, które planowane są do realizacji w ramach PI dedykowanych polityce terytorialnej w RPO WK-P na lata 2014-2020. Projekty z listy podstawowej i rezerwowej będą przedmiotem negocjacji w ramach kontraktu regionalnego tj. porozumienia zawartego między jednostkami samorządowymi ORSG Powiatu Sępoleńskiego, a Instytucją Zarządzającą RPO WK-P. Projekty z listy podstawowej będą mogły być złożone w konkursie dedykowanym Obszarom Strategicznej Interwencji z

zastrzeżeniem szczegółowej oceny projektów kryteriami formalnymi i merytorycznymi specyficznymi dla danego priorytetu inwestycyjnego.

- **Projekty komplementarne** – planowane do realizacji z innych PI w ramach RPO oraz w ramach innych źródeł finansowania np. WFOŚiGW, NFOŚiGW, PROW Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych, itp.

Tabela 48. Kryteria wyboru projektów dla ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Lp.	Kryterium	Sposób oceny kryterium	Uwagi
Kryteria dostępne			
1	Zgodność projektu z celami określonymi w Strategii ORSG	Tak/Nie	Projekt jest/nie jest zgodny z celami Strategii ORSG
2	Zgodność projektu z Priorytetami Inwestycyjnymi ORSG	Tak/Nie	Projekt wpisuje się/nie wpisuje się w Priorytet Inwestycyjny dla polityki terytorialnej ORSG
Kryteria szczegółowe			
1	Termin zakończenia realizacji projektu	Do 2018 r. – 5 pkt. Po 2018 r. – 0 pkt.	Preferowane są projekty, których realizacja zakończy się przed końcem 2018 r.
2	Stan przygotowania projektu do realizacji	Projekt w fazie koncepcji – 0 pkt. Projekt posiada dokumentację (EFRR – dok. techniczną, EFS – szczegółowy program i budżet) – 5 pkt.	Projekt jest zaawansowany pod względem przygotowania do realizacji
3	Projekt realizowany będzie w partnerstwie	Tak – 5 pkt. Nie – 0 pkt.	Preferowane są projekty realizowane w partnerstwie
4	Projekt przyczyni się do zwiększenia zatrudnienia	Nie przyczyni się – 0 pkt. Przyczyni się – 5 pkt.	W wyniku realizacji projektu zwiększy się zatrudnienie/zmniejszy się bezrobocie
5	Ilość problemów zdefiniowanych w diagnozie, które rozwiąże projekt	1 pkt. za każdy rozwiązany problem	Preferowane są projekty rozwiązujące więcej problemów
6	Poziom osiąganych dzięki projektowi wskaźników w danym PI	Porównawczo dla danego PI	Procent wartości wskaźników osiąganych przez poszczególne projekty w tych samych PI
7	Stopień, w jakim projekt wpłynie na rozwiązanie problemu ujętego w diagnozie	Mały do dużego 1-10 pkt.	Realizacja projektu wpłynie na rozwiązanie zdiagnozowanego projektu

7. Lista przedsięwzięć oraz instrumenty realizacji

W wyniku prac nad Strategią Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego zidentyfikowane zostały przedsięwzięcia i cele ważne z punktu widzenia rozwoju obszaru, które będą realizowane w ramach polityki terytorialnej albo z wykorzystaniem innych możliwości finansowania.

Podczas naboru projektów wpłynęło 130 fiszek projektowych (stanowiące załączniki nr 11 i 12 do strategii) o łącznej wartości 226 636 777,72 zł, z czego:

- **32 trafiło na listę podstawową (39 287 647,51 zł)**
- 23 na listę rezerwową (42 939 961,86 zł)
- 80 na listę komplementarną (ok. 148 562 460 zł)

Tabela 49. Wartość projektów z listy podstawowej z podziałem na źródła finansowania

Źródło finansowania	Wartość całkowita zadań w zł	Wartość dofinansowania w zł	% udział
EFRR	32 667 790,49	24 388 380,74	62,08
EFS	17 528 839,19	14 899 266,77	37,92
Całkowita wartość projektów	50 196 629,68	39 287 647,51	100 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych.

Tabela 50. Wartość projektów z listy podstawowej w podziale na Priorytety Inwestycyjne w ramach RPO WK-P 2014-2020

Priorytet inwestycyjny w ramach RPO WK-P 2014-2020	Wartość w zł	Wartość dofinansowania w zł	% udział
▪ 4c	7 409 078,58	4 635 934,02	11,80
▪ 4e	-	-	
▪ 6b	14 938 230,45	11 916 005,88	30,33
▪ 6c	3 277 609,64	1 850 000,00	4,71
▪ 9b	6 043 972,00	5 137 376,00	13,08
▪ 10a	998 899,82	849 064,84	2,16
▪ 8iv	2 390 179,30	2 031 649,30	13,7
▪ 9i	6 329 874,35	5 380 393,20	2,81
▪ 9iv	1 232 376,48	1 047 520,01	13,58
▪ 10i	6 278 889,03	5 336 812,23	5,17
▪ 10iv	1 297 520,03	1 102 892,03	2,66
Całkowita wartość projektów	50 196 629,68	39 287 647,51	100 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych.

7.1. Lista projektów podstawowych

L.p	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/ potencjał	Okres realizacji	Zasięg terytorialny	Koszt	Źródła finansowania	Priorytet inwestycyjny	Wskaźniki projektu
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego									
1	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej powiatu sępoleńskiego – budynek Warsztatów Terapii Zajęciowej	Powiat Sępoleński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2017-2018	Powiat Sępoleński	1 015 498,50	EFRR, Środki własne	4 c	- Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) – 1, - Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej – 6,8 MWh/rok, -Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach użyteczności publicznych – 70 000,56 kWh/rok, - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych – 19,588 ton równoważnika CO₂/rok.
2	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej powiatu sępoleńskiego	Powiat Sępoleński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2017-2018	Powiat Sępoleński	660 573,73	EFRR, Środki własne	4 c	- Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) – 4, -Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach użyteczności publicznych – 325 497,048 kWh/rok. - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych – 88,108 tony równoważnika CO₂/rok.
3	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Więcbork -	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu</i>	2017	Miasto Więcbork	879 605,92	EFRR Środki własne	4 c	Wskaźniki produktu: - liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - 1 szt.

	budynek Miejsko - Gminnego Ośrodka Kultury w Więcborku		<i>gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>						- Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach użyteczności publicznej 214 582,60 kWh/rok - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych 122.170 tony równoważnika CO2/rok.
4	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Sępólno Krajeńskie	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	2086 264,63 zł	EFRR Środki własne	4c	Przewidywane wskaźniki produktu i rezultatu: - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 3 szt.; - Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych – 1 896 000 kWh/rok - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych – 71,45 tony równoważnika CO2/rok
5	Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w gminie Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016-2017	Gmina Kamień Krajeński	1 103 373,58	EFRR Środki własne	4c	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) – 2 Wskaźniki rezultatu: Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej [MWh/rok] – 28,288 Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok] (CI 32) - 541 232,44 Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony równoważnika CO2] (CI 34) – 93,23

6	Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej poprzez termomodernizację DPS w Grabiu, DPS w Kamieniu Krajeńskim, SOW i SOSzW w Grudziądzu prowadzonych przez Zgromadzenie Sióstr Św. Elżbiety Prowincja Toruńska - Etap I	Powiat Sępoleński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	1 663 762,22	EFRR Środki własne	4c	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony równoważnika CO ₂] (CI 34) – 84,053 Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) – 1 Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok] (CI 32) – 520 936,71
7	Przebudowa (modernizacja) oczyszczalni ścieków w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2016-2018	Gmina Kamień Krajeński	4 920 000,00	EFRR, Środki własne,	6b	Wskaźnik produktu: Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków – ok 325 osób, Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych szt. 1, Liczba przebudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych (jeżeli dot.) szt. 1 Liczba urządzeń i aparatury kontrolno-pomiarowej (jeżeli dot.) szt. 1 Wskaźnik rezultatu: Przewidywana liczba osób korzystających z ulepszanego

									oczyszczania ścieków – ok 325 osób, Masa osadów ściekowych podlegających przetworzeniu 90,00 (m3) /rok
8	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork)	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2018-2019	Miasto Więcbork	1 466 904,14	EFRR, Środki własne	6 b	Wskaźniki produktu: - liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 240 RLM Wskaźnik produktu: Odsetek ludności korzystającej z oczyszczania ścieków - 82,6 %
9	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork) – Runowo Krajeńskie	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2018-2019	Gmina Więcbork	5 226 709,42	EFRR, Środki własne	6 b	Wskaźniki produktu: - liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 293 RLM Odsetek ludności korzystającej z oczyszczania ścieków - 83,2 % Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę - 1500 osób
10	Przebudowa i rozbudowa Oczyszczalni Ścieków w Wąwelnie	Gmina Sośno	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2017-2018	Gmina Sośno	3 325 216,89	EFRR, Środki własne	6 b	Przewidywane wskaźniki: produktu: Liczba dodatkowy osób korzystająca z z ulepszonego oczyszczania ścieków – 100 RLM rezultatu: Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (w ramach aglomeracji) – 90%

11	Przebudowa i wyposażenie Sali widowiskowo-kinowej w Centrum Kultury i Sztuki w Sępólnie Krajeńskim	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	3 277 609,64	EFRR, Środki własne	6 c	Przewidywane wskaźniki produktu i rezultatu: Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem – 12000 osób na rok Liczba instytucji kultury objętej wsparciem – 1 szt;
12	Rewitalizacja ORSG Powiatu Sępoleńskiego	ORSG	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji</i> <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2016-2020	Powiat Sępoleński	6 043 972,00	EFRR, Środki własne	9 b	
13	Doposażenie szkół kształcenia zawodowego na potrzeby pracowni kształcenia zawodowego	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia</i>	2017-2018	ORSG	998 899,82	EFRR, Środki własne	10 a	Liczba miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze edukacyjnej: 96 osób. Liczba miejsc w infrastrukturze kształcenia zawodowego: 96 osób. Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych pracowni - 542 Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty: 3.

Europejski Fundusz Społeczny									
14	Start w lepsze jutro	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niedostateczna oferta zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich poziomach kształcenia oraz niewystarczająca oferta doradztwa edukacyjno-zawodowego</i> Niedostateczny rozwój gospodarczy <i>Wysokie bezrobocie</i>	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	100 000,00	EFS, Środki własne	9 i	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (osoby) – 35 Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (osoby) – 3 Wskaźnik rezultatu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 35 Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 35
15	Klub Integracji Społecznej w Sępólnie Krajeńskim	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	662 882,35	EFS, Środki własne	9 i	Przewidywane wskaźniki: 1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 45 os. 2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 45 os. 3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po

									opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) - 10 os. 4. Efektywność społeczno-zatrudnieniowa osiągnięta dzięki realizacji projektu – 26 osób. 5. Liczba osób, która realizowała reintegrację zawodową u pracodawców (40%) – 18 osób. 6. Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie - 5 os.
16	Program Aktywizacja i Integracja - Nowy Start	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	108 680,00	EFS, Środki własne	9 i	Przewidywane wskaźniki: 1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 70 os. 2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 25 os. 3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) - 20 os. 4. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) - 20 os. 5. Liczba osób zagrożonych

									ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 70 os. 6.Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie - 5 os.
17	Wsparcie→Aktywizacja→Rozwój	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2020	ORSG	440 000,00	EFS, Powiat Sępoleński	9 i	Przewidywane wskaźniki produktu i rezultatu: 1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu na dzień 31.12.2020r. – 48 osób. 2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 10 osób. 3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 10 osób. 4. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) - 6 osób. 5. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie- 48 osób.

									6. Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie- 40 osób.
18	Rozwój dostępności dla usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych z terenu Gminy Więcbork	Gmina Więcbork/ Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Więcborku	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i> Niedostateczny rozwój gospodarczy <i>Wysokie bezrobocie</i>	2019-2020	Gmina Więcbork	291 200,00	EFS, Środki własne	9iv	<u>Wskaźnik rezultatu:</u> Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu: -wartość bazowa wskaźnika – 0 (2019 r.) -wartość docelowa wskaźnika – 8 (2020 r.) <u>Wskaźnik produktu:</u> Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie: -wartość bazowa wskaźnika – 0 (2019 r.) -wartość docelowa wskaźnika – 22 (2020 r.)
19	Centrum Usług Społecznych	Gmina Więcbork/ Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Więcborku	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i> Niedostateczny rozwój	2017-2019	Gmina Więcbork	941 176,48	EFS, Środki własne	9 iv	<u>Wskaźnik rezultatu:</u> Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu: -wartość bazowa wskaźnika – 0 (2016 r.) -wartość docelowa wskaźnika – 1

		u	gospodarczy <i>Wysokie bezrobocie</i>						(2019 r.) <u>Wskaźnik produktu:</u> Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie: -wartość bazowa wskaźnika – 0 (2016 r.) -wartość docelowa wskaźnika – 60 (2019 r.)
20	Mój start w życie zawodowe- 2017-2018	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niedostateczna oferta zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich poziomach kształcenia oraz niewystarczająca oferta doradztwa edukacyjno-zawodowego</i> Niedostateczny rozwój gospodarczy <i>Wysokie bezrobocie</i>	2017-2018	ORSG	1 297 520,03	EFS, Powiat Sępoleński środki krajowe	10 iv	Przewidywane wskaźniki produktu i rezultatu: Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki – 450 osób, Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS – szt. Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego – 6 szt., Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy – 105 osób

									Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz Instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]9 Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie [osoby]9 Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego, którzy podnieśli, nabyli lub uzupełnili kompetencje zawodowe po opuszczeniu programu192 Liczba uczniów, którzy podnieśli, nabyli lub uzupełnili umiejętności praktyczne po opuszczeniu Programu168 Liczba nauczycieli, którzy uzyskali/podnieśli kwalifikacje w zakresie doradztwa zawodowego 1
21	Moja wiedza = mój sukces	CNJA EDUKACJA - WITOLD	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niedostateczna oferta</i>	2017-2018	ORSG	3 192 750,43	EFS, Powiat	10 i	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 1724

		SZASZKIE WICZ SPÓŁKA JAWNA	<i>zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich poziomach kształcenia oraz niewystarczająca oferta doradztwa edukacyjno-zawodowego</i> Niedostateczny rozwój gospodarczy				Sępoleński środki krajowe		Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych - 21 Liczba szkół, w których pracownicy przedmiotowe wykorzystują doposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych - 18 Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie - 1724 Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych - 17
22	Przedszkole wsparciem dla maluchów	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niski wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego</i>	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	485 043,75	EFS, Środki własne	10 i	Wskaźniki produktu kluczowe: Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającym ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 184 osoby Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 25 szt. Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 8 osób Wskaźniki produktu – własne wnioskodawcy: Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 25 szt.

									Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 184 osoby Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych wsparciem (w tym autystycznych) – 1 osoba Liczba dzieci objętych wsparciem w ramach wczesnego wspomagania rozwoju – 2 osoby Dzieci wymagające podniesienia poziomu komunikowania się poprzez zajęcia logopedyczne – 108 osób Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 8 osób Wskaźniki rezultatu kluczowe: Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 8 osób Wskaźniki rezultatu – własne wnioskodawcy: Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 25szt. Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej – 184
--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

									Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych wsparciem (w tym autystycznych) – 1 osoba Liczba dzieci objętych wsparciem w ramach wczesnego wspomagania rozwoju – 2 osoby Dzieci wymagające podniesienia poziomu komunikowania się poprzez zajęcia logopedyczne – 108 osób Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 8 osób
23	Wsparcie istniejących przedszkoli/oddziałów w przedszkolnych w celu poprawy jakości świadczonych usług w zakresie wychowania przedszkolnego	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niski wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego</i>	2017-2018	Gmina Więcbork	1101 094,85	EFS, Środki własne	10 i	Wskaźnik produktu: Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w - 255 osób Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – ok. 55 miejsc Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie - 40 osób Wskaźnik rezultatu: Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS - 100 % Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu - 25 osób

24	Nasze przedszkola	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niedostateczna oferta zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich poziomach kształcenia oraz niewystarczająca oferta doradztwa edukacyjno-zawodowego</i>	2017-2019	Gmina Sępólno Krajeńskie	1 500 000,00	EFS, Środki własne	10 i	Przewidywane rezultaty: - Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS – 100 %. Przewidywane produkty: - Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji – 100. - Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie – 75 sztuk. Zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach na wsi do 200.
25	Dzienni Opiekunowie w Gminie Więcbork	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2017-2019	Gmina Więcbork	315 600,00	EFS, Środki własne wkład krajowy	8 iv	- przeszkolenie i zatrudnienie 2 osób w ramach instytucji dziennego opiekuna, zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r., poz. 157); - utworzenie i zapewnienie funkcjonowania 10 (min. 6) miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 – w okresie od 1.01.2017 do 31.12.2018;
26	Aktywni rodzice w Sępólnie Krajeńskim	Gmina Sępólno	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016-2017	Gmina Sępólno Krajeńskie	2 074 579,30	EFS,	8 iv	Założone cele szczegółowe projektu - wskaźniki:

		Krajeńskie w partnerstwie ze Stowarzyszeniem „Dorośli-Dzieciom”					Środki własne wkład krajowy		Liczba nowo utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w żłobku - 22 Liczba nowo utworzonych miejsc opieki nad dzieckiem do lat 3 w formie dziennych opiekunów: 23 Liczba osób , które nabyły uprawnienia do wykonywania zawodu opiekuna dziennego – 5 Liczba osób w wieku aktywności zawodowej wyłączonych z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych objętych wsparciem w projekcie 45.
27	Centrum Aktywności Rodziny drogą do integracji	Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” w Sępólnie Krajeńskim	Niewystarczająca jakość edukacji Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	1 932 312,00	EFS, Środki własne wkład krajowy	9 i	Wskaźniki Rezultatu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 30 osób; Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 30 osób; Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem

									społecznym, pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)– 8 osób;(5K/3M) Liczba osób które podjęły prace społecznie użyteczne (efektywność społeczno-zatrudnieniowa) 17 (12K/5 M) Wskaźniki produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w programie – 30 osób (20 K/10 M) Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 0 osób; Wskaźniki własne wnioskodawcy: - 30 osób dla której przygotowano indywidualny plan reintegracji; - 30 osób podpisze kontrakty socjalne w ramach programu; - 30 osób, ukończy warsztat
--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

									rozwoju lokalnego; - 30 osób, ukończy szkolenie komputerowe; - 30 osób, ukończy szkolenia zawodowe kończące się podniesieniem kwalifikacji zawodowych.
28	Centrum Aktywności Rodziny drogą do integracji-PAL	Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” w Sępólnie Krajeńskim	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	912 000,00	EFS, Środki własne wkład krajowy	9 i	Wskaźniki Rezultatu: Projekt zakłada efektywność społeczno zatrudnieniową na poziomie 56% w tym minimalny poziom efektywności zatrudnieniowej będzie wynosił 22 %, Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 36 osób ; Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 76 osób ; Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny

									rachunek)– 17 osób; Liczba osób które podjęły prace społecznie użyteczne (efektywność społeczno-zatrudnieniowa) 20 osób Wskaźniki produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w programie – 76 osób Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 3 osoby;
29	Pogran Aktywności lokalnej na terenie Gminy Więcbork	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Kobiet "GINEKA" w Bydgoszczy	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2018	Gmina Więcbork	408 000,00	EFS, Środki własne wkład krajowy	9 i	<u>Wskaźniki rezultatu:</u> - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu: - wartość docelowa wskaźnika – 24 (2018 r.) - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu: - wartość docelowa wskaźnika – 20 (2018 r.)

									3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – wartość docelowa wskaźnika – 8 (2018 r.) 4. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – wartość docelowa wskaźnika – 8 (2018 r.) <u>Wskaźnik produktu:</u> 1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby] – wartość docelowa wskaźnika – 34 (2018 r.) 2. Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (CO16) [osoby] wartość docelowa wskaźnika – 6 (2018 r.)
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

30	Realizacja programu na rzecz wsparcia zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami przy wykorzystaniu aktywnej integracji	Gmina Więcbork/ Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Więcborku	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2018	Gmina Więcbork	400 000,00	EFS, Środki własne wkład krajowy	9 i	<u>Wskaźnik rezultatu:</u> Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu: wartość docelowa wskaźnika – 20 (2018 r.) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu: wartość docelowa wskaźnika – 20 (2018 r.) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) wartość docelowa wskaźnika – 5 (2018 r.) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) wartość docelowa wskaźnika – 5 (2018 r.) <u>Wskaźnik produktu:</u> Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby] wartość docelowa wskaźnika – 20 (2018 r.) Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (CO16)
----	---	---	--	-----------	----------------	------------	--	-----	--

									[osoby] wartość docelowa wskaźnika – 20 (2018 r.)
31	Aktywni społecznie 50+	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2017-2021	Gmina Sępólno Krajeńskie	1 010 000,00	EFS, Środki własne	9 i	Liczba osób, które będą uczestniczyły w spotkaniach – 1000 osób Liczba osób, które podniosą swoje kwalifikacje związane z nauką obsługi komputera – 90 osób Liczba zorganizowanych wycieczek, festynów, spotkań integracyjnych, ognisk - 81 Liczba spotkań ze specjalistami - 100
32	Przez WTZ do zatrudnienia	Stowarzysze nie „Dorośli- Dzieciom” w Sępólnie Krajeńskim”	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2017-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	356 000,00	EFS, Środki własne	9 i	1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kompetencje po opuszczeniu programu na dzień 30.11.2018r. – 30 osób. 2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przygotowanych do podjęcia pracy po opuszczeniu programu – 10 osób. 3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu – 5 osób.

									4. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu – 5 osób.
WARTOŚĆ CAŁKOWITA PROJEKTÓW: 48 532 867,46 w tym: EFRR 31 004 028,27 + EFS 17 528 839,19 <u>WARTOŚĆ DOFINANSOWANIA: 38 287 726,42 w tym: EFRR 23 388 459,65 + EFS 14 899 266,77</u>									

7.2. Lista projektów rezerwowych

L.p	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/ potencjał	Okres realizacji	Zasięg terytorialny	Koszt	Źródła finansowania	Priorytet inwestycyjny	Wskaźniki projektu
1	Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Przepałkowie	Gmina Sośno	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2017-2018	Gmina Sośno	400 000,00	EFRR Środki własne	4 c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - 1 szt. Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach użyteczności publicznych – 50 000 kWh/rok
2	Modernizacja plaży miejskiej w Sępólnie Krajeńskim wraz z rozbudową infrastruktury towarzyszącej, budowa boisk sportowych na obiektach CSiR	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczające wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych <i>Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna</i>	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	3 500 000,00	EFRR, Środki własne	9 b	Wskaźnik ożywienia społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich – 5% Liczba osób objętych projektem – 500 osób Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich – 4 500 m ²

3	Poprawa efektywności energetycznej budynków poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Więcbork - etap II (Szkoła Podstawowa w Zakrzewku)	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016 - 2018	Miejscowość Zakrzewek	350 000,00	EFRR Środki własne	4 c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - 1 szt.
4	Poprawa efektywności energetycznej budynków poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Więcbork - etap III (Zespół Szkół w Jastrzębcu)	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016 - 2018	Miejscowość Jastrzębiec	350 000,00	EFRR Środki własne	4 c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - 1 szt.
5	Poprawa efektywności energetycznej budynków poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Więcbork - etap IV (Wiejski Dom Kultury w Sypniewie)	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016 - 2018	Miejscowość Sypniewo	221 010,11	EFRR Środki własne	4 c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - 1 szt.

6	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork) – II etap	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2019 - 2020	Miejscowość Runowo Krajeńskie	1 600 000,00	EFRR Środki własne	6 b	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury sanitarnej - 1 oczyszczalnia
7	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork) – III etap	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2019 - 2020	Miejscowość Więcbork	1 268 750,00	EFRR Środki własne	6 b	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 350 RLM
8	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork) – IV etap	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2019 - 2020	Miejscowość Śmiłowo	223 300,00	EFRR Środki własne	6 b	Wskaźniki produktu: - liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 63 RLM
9	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork) – V etap	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2019 - 2020	Miejscowości: Witunia, Sypniewo, Runowo Krajeńskie, Więcbork	2 875 951,75	EFRR Środki własne	6 b	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 308 RLM
10	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Więcbork (aglomeracja Więcbork) – VI etap	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2019 - 2020	Miejscowość Suchorączek	609 000,00	EFRR, Środki własne	6 b	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - 88 RLM
11	Modernizacja oświetlenia ulicznego w gm. Więcbork	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2019 - 2020	Teren Gminy Więcbork	700 000,00	EFRR, Środki własne	4 e	Liczba zmodernizowanych punktów oświetleniowych - 150

	(montaż urządzeń fotowoltaicznych, LED lub solarnych)		<i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>						szt.
12	Modernizacja sali widowiskowej Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury w Więcborku wraz z zapleczem na potrzeby reaktywowania działalności kina „PROMIEN” w Więcborku	Gmina Więcbork	Niewystarczające wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych <i>Niezadawalający stan techniczny obiektów kultury i części zabytków</i>	2016-2018	Miasto Więcbork	2 500 000,00	EFRR, Środki własne	6 c	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem – 1 szt.
13	Rewitalizacja fizyczna i społeczna obszaru zdegradowanego w mieście Więcbork	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji</i> <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2019 - 2020	Miasto Więcbork	500 000,00	EFRR, Środki własne	9 b	Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich - 145 m ²
14	Budowa ścieżek rowerowych na terenie gminy Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność</i>	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	8 000 000,00	EFRR, Środki własne	4e	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych (km) -

			<i>energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>						
15	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie gminy Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016-2018	Gmina Kamień Krajeński	200 000,00	EFRR, Środki własne, Pożyczka WFOŚiGW	4e	Liczba zmodernizowanych punktów oświetlenia ulicznego – 42
16	Modernizacja infrastruktury kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Kamień Krajeński – aglomeracja Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	2 500 000,00	EFRR, Środki własne, Pożyczka WFOŚiGW	6 b	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury sanitarnej - 9 przepompowni, 1 oczyszczalnia
17	Poprawa bezpieczeństwa publicznego - monitoring obszarów niebezpiecznych	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji</i>	2017-2018	ORSG	800 000,00	EFRR, Środki własne,	9 b	Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich - 2000 m², Wskaźnik ożywienia społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich - 5% Liczba osób korzystających z wsparcia – 2 osoby
18	Rewitalizacja budynku na potrzeby pełnienia funkcji użyteczności publicznej	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji</i>	2017-2018	ORSG	800 000,00	EFRR, Środki własne	9 b	Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich - 500 m², Wskaźnik ożywienia społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich - 5%

			<i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>						
19	Akademia umiejętności (IV, V)	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Ograniczona oferta opieki nad dziećmi do lat 3</i>	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	1 200 000,00	EFS, Środki własne	8 iv	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS – 70% Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 – 3 szt.
20	„R jak rozwój”	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość edukacji <i>Niedostateczna oferta zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich poziomach kształcenia oraz niewystarczająca oferta doradztwa edukacyjno-zawodowego</i>	2016-2020	ORSG	411 950,00	EFS, Środki własne	10 i	Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu – 35 osób, Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych – 1 szt. Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK - 40 osób, Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie – 40 osób,
21	Termomodernizacja Diecezjalnego Centrum Integracji Społecznej i Edukacji Ekologicznej w Orzelku	Diecezja Pelplińska	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2015-2016	Gmina Kamień Krajeński	2 500 000,00	EFRR Środki własne	4 c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 1 szt.,

22	Adaptacja piętra budynku gospodarczego na klub samopomocy dla mieszkańców Gminy Więcbork	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Występowanie zdegradowanych obszarów społeczno-gospodarczych wymagających rewitalizacji</i>	2016-2018	Gmina Więcbork	800 000,00	EFRR EFS Środki własne	9 b	Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich - 172 m², Wskaźnik żywienia społeczno-gospodarczego na obszarach miejskich - 10%
23	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Sępólno Krajeńskie	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)</i>	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	3 750 000,00	EFRR Środki własne	4 c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 4 szt; Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych – 1 896 000 kWh/rok Redukcja emisji CO ₂ – ponad 30% - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych – 71,45 tony równoważnika CO ₂ /rok.
WARTOŚĆ CAŁKOWITA PROJEKTÓW= 42 939 961,86									

7.3. Lista projektów komplementarnych

L.p	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiązany problem/ potencjał	Okres realizacji	Zasięg terytorialny	Koszt	Źródła finansowania
1	Budowa i modernizacja systemu kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Kamień Krajeński – obszary poza Aglomeracją Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej	2020-2022	Gmina Kamień Krajeński	2 000 000,00	PROW Środki własne, Pożyczka WFOŚiGW

2	Rozbudowa i modernizacja systemu zaopatrzenia w wodę na terenie gminy Kamień Krajeński	Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Kamieniu Krajeńskim Sp.z o.o.	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej	2016-2017	Gmina Kamień Krajeński	982 000,00	PROW Środki własne, Pożyczka WFOŚiGW
3	Budowa obiektu dydaktycznego na potrzeby gimnazjum w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	5 000 000,00	Środki własne, pożyczki
4	Kształtowanie przestrzeni publicznej nad jeziorem Mochel w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niewykorzystany potencjał walorów przyrodniczych i kulturowych Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2016-2019	Gmina Kamień Krajeński	600 000,00	PROW Środki własne, dotacje na infrastrukturę sportową
5	Przebudowa z rozbudową pomostów nad jeziorem Mochel w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niewykorzystany potencjał walorów przyrodniczych i kulturowych Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2016-2017	Gmina Kamień Krajeński	300 000,00	PROW Środki własne
6	Modernizacja szkolnej infrastruktury sportowej w gminie Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2019-2020	Gmina Kamień Krajeński	1 500 000,00	Środki własne, dotacje na infrastrukturę sportową
7	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury lokomotywą rozwoju kultury w gminie Kamień Krajeński	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Kamieniu Krajeńskim	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2017-2020	Gmina Kamień Krajeński	1 675 000,00	PROW, EFRR (RLKS) Środki własne
8	Budowa świetlicy wiejskiej w Zamartem	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	800 000,00	PROW Środki własne
9	Remont ul. Topolowej w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	800 000,00	PROW

			Zły stan techniczny infrastruktury drogowej oraz brak obwodnic miast				Środki własne
10	Modernizacja ul. Jeziornej i Sielankowej w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna Zły stan techniczny infrastruktury drogowej oraz brak obwodnic miast	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	400 000,00	PROW Środki własne
11	Remont ul. Przykop w Kamieniu Krajeńskim wraz z modernizacją infrastruktury sanitarnej	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	1 000 000,00	PROW Środki własne Pożyczka WFOŚiGW
12	Budowa placów zabaw na terenie gminy Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	400 000,00	PROW Środki własne
13	Rewitalizacja parku przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	200 000,00	PROW Środki własne
14	Adaptacja pomieszczeń w budynku byłego posterunku policji na Świetlicę Środowiskową „Promyczek”	Gmina Kamień Krajeński Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kamieniu Krajeńskim	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2018-2020	Gmina Kamień Krajeński	100 000,00	PROW EFRR (RLKS) Środki własne
15	Rekultywacja składowiska odpadów w Kamieniu Krajeńskim	Gmina Kamień Krajeński	Potrzeby modernizacji infrastruktury technicznej z zakresu gospodarki odpadami	2018-2021	Gmina Kamień Krajeński	1 000 000,00	Środki własne Pożyczka WFOŚiGW
16	Termomodernizacja bloków mieszkalnych w Płociczu	Spółdzielnia Mieszkaniowa „Bliźniak” w Płociczu	Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)	-	Płocicz	-	-

17	Termomodernizacja bloków mieszkalnych w Zamartem	Spółdzielnia Mieszkaniowa „Aster” w Zamartem	Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)	-	Zamarte	-	-
18	Modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Zamarte	Spółdzielnia Mieszkaniowa „Aster” w Zamartem	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej	-	Zamarte	-	-
19	Wzmocnienie konkurencyjności firmy poprzez doposażenie firmy w specjalistyczny sprzęt	Dagmara Starzecka	Niedostateczny rozwój gospodarczy	-		-	-
20	Wzrost konkurencyjności firmy poprzez zakup maszyn, urządzeń i oprogramowania	KaZu Consulting Marek Sikorski	Niedostateczny rozwój gospodarczy	-		-	-
21	Modernizacja zakładu fryzjerskiego	Małgorzata Jamrozik	Niedostateczny rozwój gospodarczy	-		-	-
22	Wzmocnienie skarpy rów RC-7 w Małej Cerkwicy	Gminna Spółka Wodna	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej		Mała Cerkwica		
23	Regulacja stosunków wodnych w sołectwie Płocicz	Gminna Spółka Wodna	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej		Płocicz		
24	Termomodernizacja budynku OSP i wyposażenie w sprzęt ratowniczy	OSP Kamień Krajeński	Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE)		Kamień Krajeński		
25	Rewitalizacja stadionu miejskiego w Kamieniu Krajeńskim	LKS Kamionka Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna		Kamień Krajeński		
26	Rozbudowa i remont remizo-świetlicy w miejscowości Radzim wraz z wyposażeniem świetlicy i remizy	OSP Radzim/KGW Radzim	Niewystarczająca jakość usług publicznych		Radzim		

27	Utworzenie i prowadzenie Placówki opiekuńczo-wychowawczej	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016-2020	teren Powiatu Sępoleńskiego	2 000 000,00	Środki własne, EFRR, inne źródła
28	Dostosowywanie istniejących placówek opiekuńczo-wychowawczych w Więcborku i Małej Cerkwicy do zmieniających się przepisów prawa	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016-2020	Więcbork, Mała Cerkwica	500 000,00	Środki własne
29	Modernizacja bazy edukacyjnej Zespołu Szkół Nr 2 w Sępólnie Krajeńskim	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadawalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2015-2016	Sępólno Krajeńskie	150 000,00	Środki własne
30	Poprawa standardów funkcjonowania budynków Domu Pomocy Społecznej w Suchorączku i Kamieniu Krajeńskim	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca oferta instytucji pomocy społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym braki w infrastrukturze) Niewystarczające wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i usamodzielniających się po opuszczeniu form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych	2015-2020	Kamień Krajeński, Suchorączek	3 000 000,00	Środki własne, inne źródła, pożyczki
31	Rewitalizacja terenów między Szpitalem Powiatowym, a Szkołami LO i CKZiU w Więcborku	Powiat Sępoleński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2017-2020	Więcbork	600 000,00	Środki własne, inne źródła
32	Rozbudowa bazy sportowej przy placówkach oświatowych powiatu	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadawalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2017-2020	teren Powiatu Sępoleńskiego	400 000,00	Środki własne, pożyczki
33	Przebudowa i modernizacja	Powiat Sępoleński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura	2015-2020	teren Powiatu	-	Środki własne,

	dróg powiatowych		techniczna Zły stan techniczny infrastruktury drogowej oraz brak obwodnic miast		Sępoleńskiego		NPPDL, EFRR
34	Zakończenie procesu rozbudowy Szpitala powiatowego w Więcborku	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca jakość i dostępność oferty instytucji ochrony zdrowia (w tym braki w infrastrukturze)	2015-2020	Więcbork	3 500 000,00	Środki własne, EFRR, inne źródła
35	Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej poprzez budowę punktów recyklingu, budowę PSZOK-ów czy rekultywacja składowiska odpadów Włoszibórek, a także sortowni odpadów	Gmina Sępólno Krajeńskie	Potrzeby modernizacji infrastruktury technicznej z zakresu gospodarki odpadami	2016-2080	Gmina Sępólno Krajeńskie	4 000 000,00	środki własne, inne źródła, pożyczki
36	Krajeńskie Centrum Edukacji, Rehabilitacji i Terapii w Sępólnie Krajeńskim	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca jakość i dostępność oferty instytucji ochrony zdrowia (w tym braki w infrastrukturze)	2017-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	10 000 000,00	Środki własne, inne źródła
37	Modernizacja i przebudowa stacji uzdatniania wody w Sępólnie Krajeńskim oraz budowa sieci wodno-kanalizacyjnych w mieście oraz na terenie całej Gminy poza aglomeracją	Gmina Sępólno Krajeńskie	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej	2016-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	13 000 000,00	Środki własne, EFRR, NFOŚiGW
38	Zagospodarowanie terenu przy Zespole Szkół im. Królowej Jadwigi w Wałdowie z przeznaczeniem na plac zabaw, zakup wyposażenia placu zabaw przy Zespole Szkół w Wałdowie	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2017	Gmina Sępólno Krajeńskie	60 000,00	Środki własne

39	Inwestowanie w kształcenie i uczenie się poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2015-2017	Gmina Sępólno Krajeńskie	3 000 000,00	Środki własne, inne źródła
40	Rewitalizacja budynku „Starej Szkoły” w Zespole Szkół w Lutowie	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	750 000,00	Środki własne, inne źródła
41	Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez modernizację i rewitalizację obiektów stanowiących zespoły zabytków na terenie Gminy Sępólno Kraj.	Gmina Sępólno Krajeńskie	Pogarszający się stan techniczny obiektów kultury i części zabytków	2016-2017	Gmina Sępólno Krajeńskie	2 000 000,00	Środki własne, inne źródła
42	Wsparcie dla aktywności społecznej poprzez stworzenie dostępu do zasobów Biblioteki Publicznej osobom starszym oraz niepełnosprawnym (rozbudowa istniejącego obiektu o dźwig osobowy	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016	Gmina Sępólno Krajeńskie	200 000,00	Środki własne, inne źródła
43	Rewitalizacja budynku Gminnego Przedszkola Nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Sępólnie Krajeńskim	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	750 000,00	Środki własne, inne źródła
44	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego na terenie Centrum Sportu i Rekreacji oraz Parku Linowego w kompleksie leśnym przylegającym do CSiR w Sępólnie Kraj.	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2017-2018	Gmina Sępólno Krajeńskie	5 045 460,00	Środki własne, inne źródła
45	Kompleksowe inwestycje	Gmina Więcbork	Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej	2016-2020	Gmina Więcbork	3 200 000,00	Środki własne,

	wodno - kanalizacyjne, w tym m.in.: modernizacja stacji uzdatniania wody w Sypniewie, budowa sieci wodociągowej w Runowie Krajeńskim, budowa sieci wodociągowej w Śmiłowie, budowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na Osiedlu Piastowskim w Więcborku - obszary poza aglomeracją Więcbork						inne źródła zewnętrzne
46	Budowa sieci gazowej szczegółowej na terenie Gminy Więcbork	Mieszkańcy Gminy Więcbork	Niski stopień gazyfikacji	2016-2020	Gmina Więcbork	10 000 000,00	Środki przedsiębiorstwa gazowniczego, inne źródła zewnętrzne
47	Budowa/przebudowa/modernizacja sieci energetycznej na terenie Gminy Więcbork	Mieszkańcy Gminy Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	2016-2020	Gmina Więcbork	1 000 000,00	Środki przedsiębiorstwa energetycznego, środki własne, inne źródła zewnętrzne
48	Budowa, przebudowa, modernizacja dróg gminnych	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna Zły stan techniczny infrastruktury drogowej oraz brak obwodnic miast	2016-2020	Gmina Więcbork	10 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
49	Budowa obwodnicy Więcborka	Marszałek Województwa Kujawsko - Pomorskiego/Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna Zły stan techniczny infrastruktury drogowej oraz brak obwodnic miast	2016-2020	Gmina Więcbork	40 000 000,00	Środki własne samorządu województwa, inne źródła zewnętrzne

50	Budowa nowych i remont istniejących ciągów pieszych	Gmina Więcbork	Niedostateczna rozwinięta infrastruktura techniczna	2016-2020	Gmina Więcbork	1 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
51	Budowa ścieżek rowerowych i ciągów pieszo rowerowych na terenie Gminy Więcbork	Gmina Więcbork	Niewystarczająca liczba inwestycji z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (niska efektywność energetyczna, niewielkie wykorzystanie OZE) Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2016-2020	Gmina Więcbork	2 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
52	Zakup nowych autobusów szkolnych	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji	2016-2020	Gmina Więcbork	1 200 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
53	Budowa parkingów i miejsc postojowych na terenie gminy	Gmina Więcbork	Niedostateczna rozwinięta infrastruktura techniczna	2016-2020	Gmina Więcbork	1 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
54	Budowa oraz remont istniejącej infrastruktury sportowej (w tym. m.in. remont budynku na Stadionie Miejskim w Więcborku)	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość i dostępność edukacji Niezadowalający stan infrastruktury edukacyjnej na wszystkich poziomach kształcenia	2016-2020	Gmina Więcbork	1 500 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
55	Doposażenie jednostek OSP z terenu gminy Więcbork, rozbudowa remizy OSP w Sypniewie	OSP z terenu Gminy Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016-2020	Gmina Więcbork	500 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
56	Remont i dostosowanie do potrzeb sal i pomieszczeń Miejsko - Gminnego Ośrodka Kultury w Więcborku, doposażenie instytucji, - remont i dostosowanie do potrzeb sal i pomieszczeń Wiejskiego Domu Kultury w	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016-2020	Gmina Więcbork	1 500 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne

	Sypniewie, doposażenie instytucji, - “W świecie filmu” (zajęcia warsztatowe w pracowni filmowej Miejsko - Gminnego Ośrodka Kultury w Więcborku, wraz z wyposażeniem pracowni, spotkania autorskie z aktorami p.n. „W świecie filmu”), - „Radość tworzenia” – cykl warsztatów podnoszących umiejętności artystyczne planowanych do realizacji przez Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury w Więcborku (m.in. . Warsztaty decoupage, fotograficzne, wokalne, itp.) - „Zakup markizy, przenośnej kolumny nagłaśniającej, laptopa wraz z projektorem i ekranem na potrzeby Miejsko- Gminnej Biblioteki Publicznej w Więcborku.” - „Różne aspekty twórczości- organizacja spotkań autorskich, promocja literatury, wystawy, oraz spotkania z podróżnikami w Miejsko- Gminnej Bibliotece Publicznej w Więcborku." - rozbudowa, remont i doposażenie świetlic wiejskich na terenie Gminy Więcbork, - organizacja zajęć świetlicowych, półkolonii, - Monografia Więcborka -						
--	--	--	--	--	--	--	--

	opracowanie i wydawnictwo,						
57	Budowa lub adaptacja istniejących budynków na potrzeby lokali socjalnych, mieszkań chronionych	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca oferta instytucji pomocy społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym braki w infrastrukturze)	2016-2020	Gmina Więcbork	500 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
58	Rozbudowa infrastruktury turystycznej i agroturystycznej, w tym małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej: place zabaw, parki linowe, ścianki wspinaczkowe, wieże widokowe	Gmina Więcbork	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2016-2020	Gmina Więcbork	500 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
59	Rozbudowa bazy noclegowej i gastronomicznej na terenie gminy. Wśród podmiotów prywatnych zgłaszających chęć rozwoju w tej dziedzinie wymienić należy m.in. - Jacek Tesławski Osada Krajeńska, Czarmuń (skansen - agro, pokazy historyczne), - Hanna Lewandowska, PUH Zespół Pałacowo - Parkowy, Runowo Krajeńskie (rozbudowa obiektu z przeznaczeniem na część noclegową, przebudowa istniejącego obiektu, reklama kompleksu), - MJM Marta Mierzejewska, Więcbork (zakup sprzętu, wyposażenia, materiałów i mebli do lokalu gastronomicznego)	Przedsiębiorcy	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Gmina Więcbork	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne

60	Wsparcie bezpośrednie przedsiębiorstw w ramach programów pomocowych. Podmioty gospodarcze zgłaszające chęć rozwoju to m.in.: - P.W. "BEMIX" Benedykt Mieszczak, Więcbork (modernizacja procesów produkcyjnych, wzrost zatrudnienia), - Gabi Bis Sp. z o.o. PPHU, Runowo Krajeńskie (rozbudowa fabryki, zakup maszyn), - SBN RUNOWO Sp. z o.o., Runowo Krajeńskie (uruchomienie linii do produkcji walcówki żebrowanej i prętów żebrowanych na zimno, zakup pieca do wyżarzania wyrobów gotowych), - Ronet sp. z o.o., Więcbork (rozbudowa firmy, zakup maszyn, wzrost zatrudnienia), - Krzysztopol Fabryka Okien i Drzwi, Witunia (rozpoczęcie produkcji profili aluminiowych, sprzedaż szyb zespolonych)	Przedsiębiorcy	Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Gmina Więcbork	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne
61	Remont obiektów zabytkowych i sakralnych	Właściciele, dzierżawcy obiektów zabytkowych/sakralnych	Niewykorzystany potencjał walorów przyrodniczych i kulturowych Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna	2016-2020	Gmina Więcbork	Brak danych	Środki własne właściciela/dzierżawcy budynku/obiektu, inne źródła zewnętrzne

62	Wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania podmiotów opieki nad dzieckiem do lat 3	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych Ograniczona oferta opieki nad dziećmi do lat 3	2016-2020	Gmina Więcbork	1 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
63	Podjęmowanie działań mających na celu aktywizację społeczną osób, rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzących do ich włączenia społecznego - rozwój podmiotów ekonomii społecznej - Utworzenie na terenie gminy Centrum Usług Społecznych (np. usługi informacyjne, edukacyjne, terapeutyczne, poradnictwo prawne, poradnictwo psychologiczne i wsparcie indywidualne/grupowe w zakresie podniesienia kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych, służące przezwyciężaniu nieporadności życiowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym) świadczących wielowymiarową pomoc dla mieszkańców gminy Więcbork	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca oferta instytucji pomocy społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym braki w infrastrukturze) Niewystarczające wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i usamodzielniających się po opuszczeniu form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych	2016-2020	Gmina Więcbork	1 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
64	Działania ukierunkowane na wsparcie instytucjonalne dla osób starszych, w tym m.in. utworzenie Domu Dziennego Pobytu, wsparcie i kontynuacja działalności Klubu Seniora	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca oferta instytucji pomocy społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym braki w infrastrukturze) Niewystarczające wsparcie dla osób z	2016-2020	Gmina Więcbork	2 000 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne

	Utworzenie budynku wielofunkcyjnego przy ulicy Mickiewicza 22A (barak) z przeznaczeniem na Mieszkania chronione, biura dla NGO'sów oraz Dom Dziennego Pobytu/Klub Seniora		niepełnosprawnościami, osób starszych i usamodzielniających się po opuszczeniu form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych				
65	Podniesienie kwalifikacji pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej poprzez wykupienie usług edukacyjnych i szkoleniowych (zgodnie z potrzebami) Dostosowanie budynku będącego siedzibą Ośrodka Pomocy Społecznej w Więcborku do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez ograniczenie barier architektonicznych; Utworzenie pomieszczeń gospodarczych przeznaczonych m.in. na garaże, magazyn do przechowywania żywności jak i składnicę akt	Gmina Więcbork	Niewystarczająca jakość usług publicznych Niewystarczająca oferta instytucji pomocy społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym braki w infrastrukturze) Niewystarczające wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i usamodzielniających się po opuszczeniu form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych	2016-2020	Gmina Więcbork	300 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
66	Rozwój sektora organizacji pozarządowych Tworzenie funduszy pożyczkowych	Organizacje pozarządowe/Gmina Więcbork	Niedostateczny rozwój gospodarczy Niewystarczająca jakość usług publicznych	2016-2020	Gmina Więcbork	300 000,00	Środki własne Gminy Więcbork oraz organizacji pozarządowych, inne źródła zewnętrzne
67	Zintegrowane projekty w zakresie rozwoju lokalnego	Organizacje pozarządowe/Gmina	Niewykorzystany potencjał walorów przyrodniczych i kulturowych	2016-2020	Gmina Więcbork	1 000 000,00	Środki własne Gminy Więcbork oraz

		Więcbork	Niedostateczny rozwój gospodarczy				organizacji pozarządowych, inne źródła zewnętrzne
68	Rozwój usług doradczych (inkubatory przedsiębiorczości, centra wspierania przedsiębiorczości). Bezpośrednie wsparcie mikroprzedsiębiorstw w ramach programów pomocowych. Podmioty gospodarcze zgłaszające chęć rozwoju to m.in. - Auto - Krysto Krzysztof Matuszewski, Więcbork (rozbudowa i unowocześnienie Ośrodka Szkolenia Kierowców o nowe technologie), - Wiesław Nowakowski, Handel artykułami konsumpcyjnymi, Witunia (budowa wiaty magazynowej na drewniane wyroby eksportowe)	Przedsiębiorcy	Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Gmina Więcbork	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne
69	Wzmocnienie konkurencyjności Zakładu poprzez modernizację, rozbudowę i doposażenie linii produkcyjnej	Wytwórni Materiałów Budowlanych Zdzisława Szczepańska	Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Sępólno Krajeńskie	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne
70	Modernizacja budynków i infrastruktury technicznej znajdującej się w Więcborku przy ul Gdańskiej 15	Kasyl-Bis	Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Więcbork	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne

71	Rozbudowa i modernizacja przedsiębiorstwa, zakup maszyn do produkcji	Hurt Trans KAWIKO Ul. Starodworcowa 12 Więcbork	Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Więcbork	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne
72	Budowa systemu informacji przestrzennej GIS w ZGKiM Sp. z o.o. w Kamieniu Krajeńskim	Zakład Gospodarki Komunalnej i mieszkaniowej Sp. z o.o. ul. Strzelecka 16 89-430 Kamień Kraj	Niedostateczny rozwój gospodarczy	2016-2020	Gmina Kamień Krajeński	Brak danych	Środki własne przedsiębiorcy, inne źródła zewnętrzne
73	„Wawrzynek”	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewykorzystany potencjał walorów przyrodniczych i kulturowych Ograniczona promocja walorów przyrodniczo-kulturowych	2016-2020	ORSG	50 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
74	Program wsparcia dla osób wracających do pracy po urlopach rodzicielskich i wychowawczych	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Ograniczona oferta opieki nad dziećmi do lat 3</i>	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	300 000,00	Środki własne, inne źródła zewnętrzne
75	Aktywna integracja kulturowo-społeczna mieszkańców powiatu	Powiat Sępoleński	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2016-2018	ORSG	150 000,00	EFS, Powiat Sępoleński
76	Centrum Aktywności Rodziny (IV, V)	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niewystarczająca jakość usług publicznych <i>Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej</i>	2016-2020	Gmina Sępólno Krajeńskie	2 000 000,00	EFS, Środki własne
77	Bez barier w mojej firmie	Gmina Sępólno Krajeńskie	Niedostateczny rozwój gospodarczy Niedostosowanie oferty edukacyjnej do kompetencji lub kwalifikacji osób w wieku produkcyjnym do potrzeb rynku pracy	2016-2017	Gmina Sępólno Krajeńskie	250 000,00	EFS, Środki własne

78	Aktywny Senior	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość usług publicznych Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	300 000,00	EFS, Środki własne
79	Świetlica Środowiskowa „Promyczek”	Gmina Kamień Krajeński	Niewystarczająca jakość usług publicznych Wysoki odsetek osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej	2017-2018	Gmina Kamień Krajeński	250 000,00	EFS, Środki własne
80	Budowa infrastruktury kanalizacji sanitarnej na terenie gminy kamień Krajeński – aglomeracja Kamień Krajeński	Gmina Kamień Krajeński	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna <i>Braki w infrastrukturze wodnokanalizacyjnej</i>	2016-2018	Gmina Kamień Krajeński	3 050 000,00	EFRR Środki własne WFOŚiGW

ok. 148 562 460 mln

8. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze

8.1. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze wynikające z RPO WK-P 2014-2020

Tabela 51. Wykaz wskaźników planowanych do osiągnięcia w ORSG Powiatu Sępoleńskiego

EFRR	4c	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków	12,00
		Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach użyteczności publicznych	3 568 249,30
		Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	478,603
	6b	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków (RLM)	958,00
		Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	85,6
	6c	Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem	12 000,00
		Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	1,00
	10a	Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych pracowni	542,00
		Liczba miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze edukacyjnej	96,00
		Liczba miejsc w infrastrukturze kształcenia zawodowego	96,00
		Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	3,00
EFS	9i	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	343,00
		Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	112,00
		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	338,00
		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu	291,00
		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	61,00
		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	72,00
	9iv	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu:	9,00
		Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie	82,00
	10iv	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki	450,00
		Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS	6,00
		Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego doposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego	6,00
		Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	105,00

	10i	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu	1 724,00
		Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	21,00
		Liczba szkół, w których pracownice przedmiotowe wykorzystują doposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych	18,00
		Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie	1 724,00
		Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	17,00
		Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu	182,00
		Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu	77,00
		Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie	205,00
		Liczba szkół, których pracownice przedmiotowe zostały doposażone w programie	18,00
		Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne	539,00
		Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	155,00
		Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	100%
		Liczba uczniów zagrożonych przedwczesnym opuszczeniem systemu oświaty objętych wsparciem w programie	459,00
		Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i uczniów młodszych objętych pracą indywidualną	19,00
		Liczba uczniów niepełnosprawnych objętych wsparciem w projekcie	19,00
		Liczba nowo utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w żłobku	22,00
	8iv	Liczba nowo utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w formie dziennych opiekunów	23,00
		Liczba osób, które nabyły uprawnienia do wykonywania zawodu opiekuna dziennego	5,00
		Liczba osób w wieku aktywności zawodowej wyłączonych z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych objętych wsparciem w projekcie	45,00

Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych z listy podstawowej.

8.2. Wskaźniki do osiągnięcia w obszarze wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020-Plan Modernizacji 2020+

Tabela 52. Wykaz wskaźników planowanych do osiągnięcia w ORSG Powiatu Sępoleńskiego - Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020-Plan Modernizacji 2020+

Program	Wskaźniki planowane do osiągnięcia w obszarze
Strategia	Poprawa efektywności energetycznej

Rozwoju Województwa Kujawsko- Pomorskiego do roku 2020-Plan Modernizacji 2020+	Poprawa jakości i ochrona wód powierzchniowych i podziemnych Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych
	Rewitalizacja miast, wsi i obszarów zdegradowanych Uczestnicy imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby świetlice – tys. osób Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej - tys. osób
	Zapewnienie wysokiego poziomu nauczania na wszystkich poziomach edukacji Zapewnienie wysokiego standardu bazy oświatowej Rozwój szkolnictwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego Rozwój edukacji przedszkolnej Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym - % Udział szkół podstawowych i gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu - % Udział szkół ponadgimnazjalnych wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów - %
	Wzmacnianie relacji i więzi społecznych Budowa systemu wspierania rodzin Wzrost zatrudnienia Promocja aktywności społecznej, samorozwoju i idei kształcenia przez całe życie Tworzenie warunków rozwoju społecznego osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i niesamodzielnych Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem - % Udział bezrobotnych w wieku 25-34 w ludności w tym wieku - %

Kierunki/wskaźniki

9. System wdrażania i monitorowania

Polityka terytorialna w odniesieniu do Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego wdrażana będzie w formule zinstytucjonalizowanego Porozumienia zawartego przez gminy i miasta powiatu sępoleńskiego. Zarządzanie wdrażaniem odbywać się będzie w sposób partnerski, gwarantujący członkom Porozumienia reprezentującym Komitet Sterujący, określone uprawnienia. Komitet Sterujący jest najwyższą władzą

Porozumienia i jego organem stanowiącym. Każdy członek Porozumienia jest reprezentowany przez jednego przedstawiciela, którym jest wójt, burmistrz, starosta lub inna osoba upoważniona organem wykonawczym Porozumienia przez Zarząd ORSG. Zarząd przygotowuje m.in. propozycje wyboru projektów, listę rankingową projektów i reprezentuje Porozumienie na zewnątrz.

Tabela 53. System wdrażania polityki terytorialnej w ORSG Powiatu Sępoleńskiego

Organ	Funkcja w systemie wdrażania	Przypisane zadania	Realizatorzy
Komitet Sterujący ORSG	decyzyjna	– zatwierdzanie Strategii ORSG oraz jej zmian, – przedkładanie Strategii ORSG do zaopiniowania IZ RPO, – zatwierdzanie listy projektów stanowiących integralną część Strategii i jej aktualizacji, – zatwierdzenie rocznego raportu monitoringowego nt. wdrażania Strategii ORSG, następnie przekazywanie tego dokumentu do oceny i zatwierdzenia IZ RPO, – wybór członków Zarządu ORSG Powiatu Sępoleńskiego, – zatwierdzenie regulaminu pracy Zarządu, – zatwierdzenie innych dokumentów wymaganych przez IZ RPO,	wszystkie zadania: Burmistrz Kamienia Krajeńskiego Burmistrz Sępólna Krajeńskiego Burmistrz Więcborka Wójt Sośna Starosta Sępoleński
Zarząd ORSG	merytoryczna	– przygotowanie, na podstawie zasad wyboru projektów, wskazanych w Strategii ORSG propozycji szczegółowych kryteriów wyboru projektów i uzgodnienie ich w porozumieniu z Marszałkiem Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz z IZ RPO, – wybór projektów, w tym opracowanie listy rankingowej projektów, jej aktualizacja, przedkładanie do zaopiniowania Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego – przygotowanie rocznego raportu monitoringowego nt. wdrażania Strategii ORSG, – przygotowanie porządku obrad oraz projektów uchwał na posiedzenia Komitetu Sterującego (KS), – nadzór nad realizacją uchwał KS – reprezentowanie Stron Porozumienia w kontaktach z instytucjami zewnętrznymi w sprawach związanych z opracowywaniem i wdrażaniem Strategii,	wszystkie zadania: wybrani Członkowie Zarządu
Starostwo Powiatowe w Sępólnie Krajeńskim	administracyjna	– obsługa administracyjna Komitetu Sterującego i Zarządu, – przygotowywanie dokumentów zgodnie z wytycznymi Komitetu Sterującego, – przekazywanie dokumentów do zatwierdzenia Komitetowi Sterującemu, – organizacja w wyznaczonych terminach posiedzeń Komitetu Sterującego, – przygotowywanie protokołów z posiedzeń, – przygotowywanie i aktualizacja Strategii ORSG, – przygotowywanie projektów dokumentów wymaganych przez IZ RPO, przygotowanie kryteriów wyboru projektów, listy projektów	wszystkie zadania: Pracownicy Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

		realizowanych w ramach ORSG, opracowywanie listy rankingowej, – przygotowywanie kwartalnych (do 2018 r.) i półrocznych (od 2019 r.) sprawozdań wewnętrznych dla Stron porozumienia i IZ RPO, – przygotowanie rocznego raportu monitoringowego nt. wdrażania Strategii ORSG Powiatu Sępoleńskiego, – przygotowanie projektów sprawozdań z realizacji Strategii ORSG	
--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne

Monitoring Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego będzie służył zagwarantowaniu realizacji celów i priorytetów określonych w Strategii oraz prawidłowemu wykorzystaniu środków przewidzianych do realizacji projektów w ramach polityki terytorialnej. Podstawą monitoringu będzie ocena stopnia realizacji wskaźników produktów i rezultatów wskazanych do osiągnięcia w wyniku zrealizowania zaplanowanych przedsięwzięć inwestycyjnych i społecznych. Sprawozdania z realizacji Strategii będą zatwierdzane przez Komitet Sterujący ORSG. Wnioski płynące z monitoringu będą stanowiły podstawę do ewentualnej aktualizacji dokumentu poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

W celu zachowania pełnego nadzoru nad realizacją Strategii ORSG Powiatu Sępoleńskiego rekomenduje się następujące rozwiązania:

- Roczny okres planowania operacyjnego powiązany z kwartalnym i półrocznym systemem sprawozdawczym w zakresie zadań merytorycznych i finansowych.
- Sprawozdanie okresowe z realizacji zadań podlega przyjęciu przez Komitet Sterujący Porozumienia (głosowanie). Nieprzyjęcie sprawozdania wywołuje określone konsekwencje wobec Zarządu Porozumienia poprzez konieczność wprowadzenia środków naprawczych.
- Zatwierdzone sprawozdanie okresowe – roczne, półroczne i kwartalne z realizacji zadań Porozumienia, przedkładać jest do akceptacji IZ RPO.
- Inne procedury sprawozdawcze wynikające z wymogów dotyczących realizacji polityki terytorialnej w tym np. sprawozdania śródkresowe.

Monitoring i sprawozdawczość prowadzone będą w porozumieniu z komórkami i jednostkami organizacyjnymi Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim oraz gminami należącymi do Porozumienia, a także innymi uczestnikami realizującymi projekty na rzecz ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Osobami odpowiedzialnymi za współpracę w ramach monitoringu i sprawozdawczości będą koordynatorzy poszczególnych projektów.

Zasada partnerstwa oraz zaangażowanie lokalnych partnerów

Zasada partnerstwa realizowana jest i będzie poprzez włączenie w proces planowania, zarządzania oraz sprawozdawczości i monitoringu wszystkich sygnatariuszy ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Obok partnerskiej współpracy gmin zapewniony został udział partnerów społecznych i gospodarczych na każdym etapie tworzenia, wdrażania i realizacji strategii poprzez:

- ankietyzację możliwości i potrzeb ORSG Powiatu Sępoleńskiego;

- konsultacje społeczne prowadzone w trakcie opracowania Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Sępoleńskiego;
- upowszechnianie idei partnerskiego rozwoju ORSG Powiatu Sępoleńskiego;
- upowszechnianie raportów dotyczących przygotowania, wdrażania i realizacji Strategii ORSG na stronach internetowych Stron Porozumienia;
- informowanie społeczności o planowanych w ramach działalności Porozumienia na rzecz ORSG zintegrowanych projektach regionalnych;
- informowanie o efektach zintegrowanych projektów regionalnych;
- monitorowanie i badanie opinii publicznej, włączenie badań opinii publicznej do procesu ewaluacji Strategii i działań Porozumienia na rzecz ORSG Powiatu Sępoleńskiego.

Zrealizowanie wyżej wymienionych przedsięwzięć zapewnia upowszechnianie idei zintegrowanej polityki terytorialnej i założeń Strategii wśród wszystkich mieszkańców ORSG. W wyniku działań informacyjno-opiniotwórczych opracowany zostanie raport uwzględniający zgłoszone wnioski i opinie złożone przez mieszkańców oraz organizacje i instytucje z terenu ORSG Powiatu Sępoleńskiego. Na podstawie raportu Komitet Sterujący może podjąć decyzję o ewentualnej potrzebie dokonania zmian w Strategii ORSG. Wszelkie działania informacyjno-opiniotwórcze będą ogłaszane zarówno na stronach internetowych Stron porozumienia oraz w sposób zwyczajowo przyjęty.

Spis tabel, wykresów i map

Spis tabel

TABELA 1. ZESTAWIENIE ANKIET.....	6
TABELA 2. POWIERZCHNIA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO W 2014R.	11
TABELA 3. ODLEGŁOŚĆ OD WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH, W TYM OŚRODKÓW WOJEWÓDZKICH (W KM)	12

TABELA 4. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	12
TABELA 5. ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI.....	13
TABELA 6. PRZYRÓST NATURALNY NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	13
TABELA 7. ZJAWISKO MIGRACJI MIESZKAŃCÓW ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO W 2013R.	14
TABELA 8. PROGNOZA MIGRACJI MIESZKAŃCÓW ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO.....	14
TABELA 9. PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI Z PODZIAŁEM NA PŁEĆ I EKONOMICZNĄ GRUPĘ WIEKU NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO.....	15
TABELA 10. LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	20
TABELA 11. LISTA NAJWIĘKSZYCH PRACODAWCÓW NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	23
TABELA 12. BEZROBOTNI WG PŁCI, WIEKU, WYKSZTAŁCENIA I CZASU POZOSTAWANIA BEZ PRACY W 2014R.	27
TABELA 13. WYKAZ OPS NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	29
TABELA 14. LICZBA RODZIN KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ UDZIELANEJ PRZEZ OPS	30
TABELA 15. POWODY KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ W 2014R.	30
TABELA 16. SKALA PRZYKŁADOWYCH PROBLEMÓW	31
TABELA 17. WYKAZ DPS NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	32
TABELA 18. ŻŁOBKI I KLUBY DZIECIĘCE NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO W 2014R.	34
TABELA 19. LICZBA RODZIN ZASTĘPCZYCH FUNKCJONUJĄCYCH NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO ORAZ LICZBA UMIESZCZONYCH W NICH DZIECI W LATACH 2009 – 2014.....	36
TABELA 20. LICZBA RODZIN ZASTĘPCZYCH FUNKCJONUJĄCYCH NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO W 2014R.....	36
TABELA 21. DOSTĘPNOŚĆ MIESZKAŃ CHRONIONYCH	37
TABELA 22. ZESTAWIENIE ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH Z TERENU ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO.....	38
TABELA 23. AMBULATORYJNA OPIEKA ZDROWOTNA W 2013 R. NA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	41
TABELA 24. EDUKACJA PRZEDSZKOLNA NA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO (STAN NA 2014 R.).....	45
TABELA 25. SZKOLNICTWO PODSTAWOWE I GIMNAZJALNE NA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO.....	47
TABELA 26. PORÓWNIANIE STATYSTYCZNYCH WYNIKÓW Z EGZAMINU GIMNAZJALNEGO W 2014 R.	48
TABELA 27. ZESTAWIENIE WYNIKÓW Z EGZAMINU GIMNAZJALNEGO W 2014 R. NA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO.....	48
TABELA 28. ZDAWALNOŚĆ EGZAMINU MATURALNEGO W POWIECIE SĘPOLEŃSKIM W ROKU SZKOLNYM 2013/2014 Z UWZGLĘDNIENIEM RÓŻNYCH TYPÓW SZKÓŁ.....	52
TABELA 29. ZESTAWIENIE WYNIKÓW EGZAMINÓW POTWIERDZAJĄCYCH KWALIFIKACJE ZAWODOWE W ROKU SZKOLNYM 2013/2014	52
TABELA 30. LICZBA UCZNIÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	53
TABELA 31. LICZBA ABSOLWENTÓW GIMNAZJÓW POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO Z PERSPEKTYWĄ NA DO 2020 R.	54
TABELA 32. ZESTAWIENIE INSTYTUCJI KULTURY W POWIECIE SĘPOLEŃSKIM (STAN NA 2014 R.)	58
TABELA 33. OBIEKTY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, UJĘTE W REJESTRZE ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH.....	59
TABELA 34. OBSZARY PROBLEMOWE WSKAZANE DO REWITALIZACJI.....	61
TABELA 35. OBSZARY LEŚNE NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO (2014R.).....	62
TABELA 36. JEZIORA ORSG O POWIERZCHNI POWYŻEJ 20 HA	62
TABELA 37. POMNIKI PRZYRODY NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO (2014R.).....	64
TABELA 38. SZLAKI PIESZE NA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	66
TABELA 39. DŁUGOŚĆ ŚCIEŻEK ROWEROWYCH	66
TABELA 40. KORZYSTAJĄCY Z SIECI WODOCIĄGOWEJ I KANALIZACYJNEJ	69
TABELA 41. DŁUGOŚCI SIECI WODOCIĄGOWEJ I KANALIZACYJNEJ (STAN NA 2013 R.).....	70
TABELA 42. AGLOMERACJE Z TERENU POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO UJĘTE W KPOŚK.....	71
TABELA 43. ORGANIZACJA GOSPODARKI ODPADAMI NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	72
TABELA 44. ZAOPATRZENIE W GAZ NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	73
TABELA 45. EMISJA ENERGETYCZNA ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA W ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO NA TLE WOJEWÓDZTWA W 2013R. TONA/ROK.	77
TABELA 46. PLANY INWESTYCYJNE POSZCZEGÓLNYCH JEDNOSTEK ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	77
TABELA 47. LOGIKA INTERWENCJI STRATEGICZNEJ ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO.....	95
TABELA 48. KRYTERIA WYBORU PROJEKTÓW DLA ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	102
TABELA 49. WARTOŚĆ PROJEKTÓW Z LISTY PODSTAWOWEJ Z PODZIAŁEM NA ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	103
TABELA 50. WARTOŚĆ PROJEKTÓW Z LISTY PODSTAWOWEJ W PODZIALE NA PRIORYTETY INWESTYCYJNE W RAMACH RPO WK-P 2014-2020	103
TABELA 51. WYKAZ WSKAŹNIKÓW PLANOWANYCH DO OSIĄGNIĘCIA W ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	149
TABELA 52. WYKAZ WSKAŹNIKÓW PLANOWANYCH DO OSIĄGNIĘCIA W ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO - STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO DO ROKU 2020-PLAN MODERNIZACJI 2020+	150
TABELA 53. SYSTEM WDRAŻANIA POLITYKI TERYTORIALNEJ W ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	152

WYKRES 1. SZCZEGÓŁOWA ANALIZA ANKIET	7
WYKRES 2. STRUKTURA WIEKOWA WEDŁUG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W 2013R.	15
WYKRES 3. OBCIĄŻENIE DEMOGRAFICZNE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	16
WYKRES 4. UDZIAŁ OSÓB W WIEKU 80 LAT I WIĘCEJ W LICZBIE OSÓB W WIEKU POPRODUKCYJNYM, 2013R.	17
WYKRES 5. UDZIAŁ PROCENTOWY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W GRUPIE OSÓB W WIEKU POPRODUKCYJNYM, 2011R.	18
WYKRES 6. STRUKTURA LUDNOŚCI NA TERENIE ORSG (2013R.)	19
WYKRES 7. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ NA TERENIE ORSG WEDŁUG SEKCJI PKD W 2013R.	21
WYKRES 8. BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI ORAZ STOPA BEZROBOCIA NA TERENIE ORSG	26
WYKRES 9. UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM NA TERENIE ORSG	26
WYKRES 10. KORZYSTAJĄCY Z SIECI WODNO-KANALIZACYJNEJ NA TERENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO .	70

Spis map

MAPA 1. GMINY WCHODZĄCE W SKŁAD ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO	10
MAPA 2. POŁOŻENIE ORSG POWIATU SĘPOLEŃSKIEGO W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM	11